

UNİVERSİTEYA BİNGOLİ

ENSTİTUYA ZIWANANÊ GANIYAN

QISIMÊ ZIWAN U EDEBİYATÊ ZAZAKİ

**FOLKLORÊ DEWANÊ GILBÊ, GÊLAN U MEZRAYANÊ
GÊLAN Ê MINTIQAYA NAXŞANI**

Buşra ASLAN BAYNAL

Tezê Masteri

Şormend

Doç. Dr. Nebi BUTASIM

BİNGOL – 2022

UNİVERSİTEYA BİNGOLİ

ENSTİTUYA ZIWANANÊ GANIYAN

QISIMÊ ZIWAN U EDEBİYATÊ ZAZAKİ

**FOLKLORÊ DEWANÊ GILBÊ, GÊLAN U MEZRAYANÊ
GÊLAN Ê MINTIQAYA NAXŞANİ**

Buşra ASLAN BAYNAL

Tezê Masteri

Şormend

Doç. Dr. Nebi BUTASIM

BİNGOL – 2022

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ

ZAZA DİLİ VE EDEBİYATI

**NAKŞAN BÖLGESİ ÇİÇEKDERE, SANCAKLI
KÖYLERİ VE SANCAKLI KÖYÜ MEZRALARININ
FOLKLOR ÇALIŞMASI**

Buşra ASLAN BAYNAL

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Doç. Dr. Nebi BUTASIM

BİNGÖL – 2022

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “*Nakşan Bölgesi Gilbê, Gêlan Köyleri Ve Gêlan Köyü Mezralarının Folklor Çalışması*” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

.../.../2022

Buşra ASLAN BAYNAL

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Buşra ASLAN BAYNAL tarafından hazırlanan *Folkloré Dewané Gilbé u Gêlan u Mezrayané Gêlan ê Mıntıqaya Naxşani* başlıklı bu çalışma, 22.08.2022 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliği ile* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Zaza Dili ve Edebiyatı* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÇAĞLAYAN İmza:
Danışman : Doç. Dr. Nebi BUTASIM İmza:
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ayetullah KARABEYESER İmza:

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Yönetim Kurulunun/.../ 2022 tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah BEDEVA

Enstitü Müdürü

TEDEYİ

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	I
TEZ KABUL ve ONAY SAYFASI.....	II
TEDEYİ	III
KILMNUŞTÊ	VII
SUMMARY	VIII
ÖZET.....	IX
VATEYO VÊRİN.....	X
KILMKERDİŞ	XI
DESTPÊKERDİŞ.....	1
Xısusê Tezi	2
Gayeyê Tezi.....	3
Çerçiwaya Tezi	4
Metodê Cıgeyrayişê Tezi.....	4
Literaturê Tezi.....	5
QISIMÊ YOYIN	9
1. Xususiyetê Dewanê Gêlan u Gılbê	9
1.1. Daşınasnayişê Mıntıqayi Naxşan	9
1.2. Tarixê Gêlan u Gılbê.....	9
1.3. Xususiyetê Coğrafi u Fiziki yê Gêlan u Gılbê	9
1.4. İklime Gêlan u Gılbê.....	12
1.5. Weziyetê Ekonomiyê Gêlan u Gılbê.....	12
1.6. Nufusê Gêlan u Gılbê.....	13
1.7. Tehsilê Gêlan u Gılbê	13
QISIMÊ DIYIN	14
2. ESERÊ EDEBİYATÊ ŞARİ Ê GÊLAN U GILBÊ	14
2.1. Tewrê Mensuri	14

2.1.1.	Sanık.....	14
2.1.1.1.	Delil Fincan	14
2.1.1.2.	Padişah u Sual.....	19
2.1.1.3.	Zel	22
2.1.1.4.	Can Dilber Sulton Melek	25
2.1.1.5.	Keçelek u Paşa	28
2.1.1.6.	Hem u Hemşa	30
2.1.1.7.	Mar u Merdım.....	31
2.1.1.8.	Gıştê Padisahi	33
2.1.1.9.	Bıro Aqıl u Bıro Gej	35
2.1.1.10.	Resul u Mumyalek	38
2.1.1.11.	Alık u Fatık	46
2.1.1.12.	Yo Merdım u Cini Xu.....	51
2.1.1.13.	Yo Way Hiri Bıra.....	53
2.1.1.14.	Heş u Bızı	54
2.1.1.15.	Şonê	55
2.1.1.16.	Merdım u Wesiyetê Ey	57
2.1.1.17.	Luy	60
2.1.1.18.	Cil u Cencil.....	62
2.1.1.20.	Pir u Pising (Versiyonê 2.).....	63
2.1.2.	Hikâyeya Şari	66
2.1.2.1.	Siyabend u Xece	66
2.1.2.2.	Kêna u Domari.....	75
2.1.2.3.	Eşqıya u Mar Kuar	76
2.1.2.4.	Kêna Heci	78
2.1.2.5.	Merdım u Gêrayiş	86
2.1.2.6.	Merdım u Fıtbayê Şoni	88

2.1.2.7.	Merdım u Sond	91
2.1.2.8.	Meslê Mı u Bırê Mı	94
2.1.2.9.	Pışar	95
2.1.3.	Efsane	96
2.1.3.1.	Qerdek	97
2.1.3.2.	Keku.....	97
2.1.3.3.	Efsaneyaya Bıngol.....	98
2.1.4.	Fıkra	99
2.1.4.1.	Laj u Mês.....	99
2.1.4.2.	Hes u Meh.....	99
2.1.4.3.	Ğurabi	100
2.1.4.4.	Cini u Ağa.....	100
2.1.4.5.	Mu Mu Mu Muhammed	101
2.1.4.6.	Şala Siya	102
2.2.	Tewrê Manzumi	103
2.2.1.	Lawiki	103
2.2.1.1.	Hawar Şuno	103
2.2.1.2.	Axx Delal Ez Mırena	104
2.2.1.3.	Ma Şın Warê Heyderi	105
2.2.1.4.	Şew Tari.....	107
2.2.1.5.	Day Vuno.....	108
2.2.1.6.	Xonê Heci	110
2.2.1.7.	Dayê Nina Bawo Nina	110
2.2.1.8.	Nure Nure Nure	111
2.2.1.9.	Herê Eyşe	112
2.2.1.10.	Dayê Dayê	112
2.2.1.11.	Okê Kaşun	113

2.2.2.	İlahi	113
2.2.2.1.	Ya Allahu	113
2.2.2.2.	Hewar Hewar Hewağ Ma ri	118
2.2.3.	Lezvateyi	120
2.2.3.1.	Lo Lo Pa Lingo	120
2.2.3.2.	Kê Xal Mı	120
2.3.	Mensur u Manzumi	121
2.3.1.	Vateyê Verinan	121
2.3.2.	İdyom	124
2.3.3.	Duayi	126
2.3.4.	Zoti	127
2.3.5.	Çibenoki	129
	KRİTİK u PEYNİ	131
	ÇİMEYİ	136
	ÇİMEYİ FEKKİ	137
	ÇİMEYİ İNTERNET	138
	Fotoğrafi Dew	139

KILMNUŞTÊ

Her şar wayîrê yo xususiyet o u ma xususiyet aidê ê şari yo. Folklor xususiyetê şaran geno destê xu u wekenîteno. Mefhumê folklor zaf hira yo. Tedeyê folklor dî şıklê heyat, politika, ilmê sosyal ma eşkeni vaji her çî esto.

Ina xebat dî cayê ki mîntıqaya Naxşani dî esti Gılbê, Gêlan u mezrayanê Gêlani ra tewrê vaciyayîşê fekki (sanık, hikâye, efsane, fıkra, kılam, ilahi, lezvate, vateyê verinan, idyom, dua, zoti, çibenok usb.) ser yo xebata folklori esta. Hududê ma xebat mîntıqaya Naxşani dî tewrê vaciyayîşê fekki ser yo arêdayîş o.

Bıxususiyet metodê ma xebat; metnê edebi ê fekki nuştîş u arêdayîş o. Ina xebat dî mîletê ki dewanê Gılbê, Gêlan u mezrayanê Gêlan dî cuyeni yan zi aslê cî ê dewan ra yi yın ra derheqê edebiyatê fekki dî malumati esti. Ma qayîdê vengi arêdayî u nuştî.

Ina xebat dî dî qısmî esti. Qısmî yoyın dî derheqê tarix, coğrafya, iklim, ekonomi, nufus u tehsilê dewanê Gılbê, Gêlan ser malumati esti. Waxto ki ma xususiyetê mîntıqa ra bahs keni o waxt ma ca dani resimê mîntıqa zi. Qısmî dıyın dî ewıl numuneyê vaciyayîşê mensur dıma numuneyê vaciyayîşê menzumi ca geni. Bajnê peyniyê xebat yena. Peynîyê xebat dî qritik u peynî piya yi. Peynîyê xebat dî zi resmê ki aidê mîntıqaya Naxşani inan ra numuneyi esti.

Çekuya Muhimi: Folklor, Arêdayîş, Naxşan, Gılbê, Gêlan

SUMMARY

Folklore, which is one of the most basic branches of science that examines the unique structures of societies, includes quite wide dimensions. Folklore includes many details from lifestyle to politics and social sciences.

This study is a study on the types of oral expression (tale, story, legend, anecdote, folk song, hymn, rhyme, proverb, idiom, prayer, curse, riddle, etc.) belonging to the villages of Gilbe, Gelan and the hamlets of Gelan village in the Nakşan region of the center of Bingöl. folklore study was limited.

As the method of the study, especially the compilation used for the process of translating oral literary texts was chosen. In this study, audio recordings of the types of oral expression were taken from the participants living or originally from the villages of Gilbe Gelan and the hamlets of Gelan Village, and these audio recordings were compiled and written down.

This study consists of two parts. In the first part of the study, the history, geography, climate, economy, population, etc. of the villages of Gilbe and Gelan. features are included. While mentioning the features of the region, some photographs of the region are also included. In the second part, firstly the prose narration and then the examples of verse narration are given. Then, the evaluation and conclusion part of the study was written. References are added to the end of the study. At the end of the study, there are photographs of the Naksan region.

Keywords: Folklore, Compilation, Nakşan, Gilbe, Gelan

ÖZET

Her toplum kendine has bir özelliğe sahiptir. Toplumların kendilerine özgü yapılarını inceleyen en temel bilim dallarından biri olan folklor oldukça geniş boyutlar içermektedir. Folklor yaşam biçiminden politikaya ve sosyal bilimlere kadar birçok ayrıntıyı içinde barındırır.

Bu çalışma Bingöl merkeze bağlı Nakşan bölgesinde yer alan Gılbe, Gelan köyleri ve Gelan köyünün mezralarına ait sözlü anlatım türleri (masal, hikâye, efsane, fıkra, türkü, ilahi, tekerleme, atasözü, deyim, dua, bedua, bilmece vb.) üzerine bir folklor çalışması yapılarak sınırlandırılmıştır.

Çalışmanın yöntemi olarak özellikle sözlü edebi metinlerin yazıya geçirilmesi işlemi için kullanılan derleme seçilmiştir. Bu çalışmada Gılbe Gelan köyleri ve Gelan Köyünün mezralarında yaşayan veya aslen buralı olan katılımcılardan sözlü anlatım türlerine dair ses kayıtları alınmış olup bu ses kayıtları derlenerek yazıya geçirilmiştir.

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde Gılbe ve Gelan köylerinin tarihi, coğrafyası, iklimi, ekonomisi, nüfusu vb. özellikleri yer almaktadır. Bölgenin özelliklerinden bahsedilirken bölgeye ait bazı fotoğraflara da yer verilmiştir. İkinci bölümde ise öncelikle mansur anlatıma daha sonra manzum anlatıma örneklere yer verilmiştir. Daha sonra çalışmanın değerlendirme ve sonuç kısmı yazılmıştır. Kaynaklarda çalışmanın sonuna eklenmiştir. Çalışma sonunda ise Nakşan bölgesine ait fotoğraflar yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Folklor, Derleme, Nakşan, Gılbe, Gelan

VATEYO VÊRÎN

Edebiyat his u fikrê merdîmi binê çerçîweya qaideyê estetiki dî vejeno wertî. Edebiyat dî malzemeyo tor verin zıwan o. Edebiyatê şari bî zafî kulturê fekki yo. Kulturê fekki ê Zazaki dî bî zafî her çî pê vatîş beno. Labelê inkê zê veri niyo. Inkê edebiyatê şari ê Zazaki dî ma tam nêşkeni vaji xebatan besi. Labelê honê zi edebiyatê şari ê Zazaki dî çend hebi xebata esti. Ma literatur dî yîn ra zi behs kerd.

Xebata Zazaki qê zonê Zazaki muhim i. Xu ra gayeyê ma zi ina ya; wa pê xebata bîni(Edebiyatê Şari ê Zazaki u Xebata Zazaki) u xebata ma wa Zazaki vin nibi. Xebata Zazaki qıymetê zonê ma yo, gereka ma qıymetê zonê xu bızuni. Qê qıymet dayîşê zone Zazaki ma ina yo xebat kerd hedrî. Hetan dest ma ra biyeri ma dıqat kerd u hetan ma eşkayi ma malumat da ari u nuşt. Ma xebata xu dî mîntıqaya Naxşani ser dî vınderti. Uca ra ma sanık, hikâyeya şari, efsane, kılam, ilahi, vateyê verinan, idyom, dua, zotî, çibenoki u.s.b. gureti u yo xebata inayî kerd hedrî.

Ina xebat dî ma zaf zehmeti di. Hem qayıt kerdîş dî hem zi saha dî ma zehmeti di. Çımki tay kesi nêwazeni ma vengê inan qayıt bıker. Yo faktor zi virusê Corona yo. Semedê Corona ra ma nişkayên şiyer cayê insanan u qayıtê xu bıger. Ma qayıdê xu bağ, baxçî u balkon dî cayê hewadar dî guret. Yan zi ma telefon ra qeyd guret.

Nuştîş dî zi ina yo problem esto. Eger nuştîş dî yo ğeleti estbî arêdayoğ raşt nikeno. Misal vatoğ waxto ki çik vajo eger Zazakiyê çeku yan zi cumle niyero virê yin o waxt Tırki yan zi Kurmancki şuxulneno. Ma kemasiyê vatoğan ri mudaxali nikenî. Sebebê inê nêzonayîş niyo. Sebebê inê weziyet wa vateyê yîn dî vurnayîş nibo.

Ewıl şormendê tezê mi Doç. Dr. Nebi BUTASIM ri, Dr. Ayetullah KARABEYESER Xoca ri, Dr. Hüseyin ÇAĞLAYAN Xoca ri u heme mualimê xu yê lisansê berzi u lisansi ri ez yo bi yo teşekur kena. Yo zi muxtarê dewê Gêlan Bayram BAYNAL ri, dadî u babî xu ri u şarê dewê Gılbê u Gêlan ra vatoğanê xu ri zi zaf teşekkur kena.

KILMKERDIŞ

e.v.: eyni vatoğ

e.e.: eyni eser

r.: rıpel

u.s.b.: u sey binan

e.n.v.: Esero nomê yi viyert

DESTPÊKERDIŞ

Çekuya Folklor hê veri hetê William J. Thomas ra 1846 dı şuxuliyawa. Zıwanê İngilizki dı çekuya folk(şar) u çekuya lore (ilim) umê yo ca u biyo folklore. Zıwanê Tırki dı zi çekuya Halk Bilimi şuxulyeno. Her şar wayirê yo xususiyet u ma xususiyet aidê ayê şar o. Folklor xususiyetê şaran geno destê xu u wekeniteno. Mefhumê folklor zaf hira yo. Tedeyi folklor dı şıklê heyat, politika, ilmê sosyal ma eşkeni vaji her çı esto. Aslê babetê folklori insan o. Folklor zê tarix kuhun o. Zerrê folklori dı destan, sanık, efsane, hikâyeyê şari, çibenok, kılam, fıkra, vateyê verinan, lezvate dua u zot esti. Ma eşkeni numuneyan derg bıkeri labelê numuneyê ma hetê xususiyetê folklori bes i. Folklor miyanê şari dı zaf muhim o. Xu ra aslê folklor insan o. Çımki folklor her hêt ra şar geno xu dest. Hem cuyayışê şari, edebiyatê şari hem zi kulturê şari temsil keno.

Çekuya arêdayiş yeno manayê nuştışê metnê edebi ê fekki. Arêdayiş dı yo ilm u metodêko eşkira esti. Malzemeyê arêdayiş ê; destan, efsane, sanık, çibenok, kılam u.s.b. dı waxt u kesê ki ewıl vato ini xususi eşkira niyi. Bajnê fek ra fek beno vila u bedilyeno. Zerreyê waxt ê bediliyayışê eseran dı arêdayoğ kum yo waxt tesbit keno o waxt qayıt geno. O metino ki arêdayoğ geno binê qayıt orjinalê eseri a wo. Waxto ki arêdayoğ kesê çimeyi tesbit keno u yın ra derheqê xebata xu dı malumat geno qetiyen vatoğ ri mudaxali nikenno. Arêdayoğ şuxulnayışê materyal dı onayê vatoğ geno u hama eşkeno materyalan xebata xu dı bışuxulno.

Folklorê Zazaki mıntıqaya ki tedı Zazaki yena qısêykerdiş piyêrın dı ca yo muhim tepışeno. Misal; Çolig, Diyarbêkir, Xarpêt, Dêrsim, Gımgım, Bêdlis, Sêrt, Gerger u.s.b. dı folklorê Zazaki zaf muhim o. Mıntıqayi ki ma cor dı vatbı inan dı xebata folklori esti. Hem zi ini mıntıqayan dı Zazaki ser xebata arêdayışı roj bı roj beni ziyed. Metino verino kı derheqê Zazaki dı umê nuştış, arêkerdê kı pey destun zıwunzunayoğ Wurıs, Peter Lerch, kitab yi “Kırdun u Keldaniyun Zımêyi Îrûni ser Cıgêrayış” dı esti, ey i.¹

Ina xebat dı edebiyatê fekki ê mıntıqaya Naxşani ser arêdayışı esti. Mıntıqaya Naxşani dı, dı heb dew esti. Nameyê inê dewan; Gılbê u Gêlan i. Gêlan dı zi çar hebi mezrayi esti. Nameyê mezrayan; Derêgazan, Çağlêr, Mazrê, Kêlmiyer o. Ma piyêrın

¹ Mehmet Aslanoğulları, *Lerch'in Zazaki Derlemelerinin Çevrimyazımı ve Türlerine Göre Sözcüklerin Tahlihi*, Bigöl Üniversitesi, 2014.

ra malumat geni u xebata xu dı nuseni. Ina xebat dı cayê ki mıntıqaya Naxşani dı ca geni Gilbê, Gêlan u mezrayanê Gêlani ra tewrê vaciyayışê fekki (sanık, hikâye, efsane, fikra, kılâm, ilahi, lezvate, vateyê verinan, idyom, dua, zoti, çibenok usb.) ser yo xebata folklori esta.

Ina xebat, dı qısıman ra ameya meydan. Qısımê yoyın dı derheqê tarix, coğrafya, iklim, ekonomi, nufus u tehsilê dewanê Gilbê Gêlan ser malumati esti. Waxto ki ma xususiyetê mıntıqayan ra bahs keni o waxt ma ca dani resimê mıntıqa zi. Qısımê dıyın dı ewıl numuneyê vaciyayışê mansur dıma numuneye vaciyayışê manzumi ca geni. Ma xebata xu dı hetun kı destê ma ra biyer şiyi dewan, mıntıqaya Naxşani dı cigeyrayi u nuşt. Bajnê peyniyê xebat ameya. Peyniyê xebat dı zi resmê ki aidê mıntıqaya Naxşani inan ra nımuneyi esti. Yo zi kes ki mıntıqaya Naxşani dı cuyeni ma ca dani resmê yın zi.

Xısusê Tezi

Metino vêrino kı derheqê Zazaki dı umê nuştış, arêkerdê kı pey destun zıwanzanayoğ Wurıs, Peter Lerch, kitab yi “Kırdun u Keldaniyun Zımêyi İrûni ser Cıgêrayış” dı esti, ey i. Arêkerdê kı herb Qırım dı eskeran hesiran Osmanıyan ra arêbiyayê, u ser yın dı xebat biya, pêy destun Lerch umê nuştış.

Zıwanzanayoğ Alman Oskar Mann benatê serranê 1906-1907 dı mıntıqaya Sêwregi dı tayê xebatan keno. Dıma Karl Hadank inê xebatan newı ra analiz keno u bı nameyê “*Mundarten der Zaza*” serra 1934 dı neşır keno.²

Xebata hiriyın, hetê zıwanzanayoğê Alman Albert Von Le Coq ra serra 1902 dı Şam dı neşır biya. Nuştığ, xebata xu dı çend hebi hikâyeya Kurmancki u Zazaki arêdayi u bı nameyê “*Kurdische Texte/Kürtçe Metinler*” 1903 dı Berlin dı çap kerdi.³

Derheqê folklorê Zazayan dı tayê kitabi ke hetê zıwanzanayoğanê ğeriban ra nusiyayi zi esti. Misal, “*Dêrsîm, Raywanî û Cografya*” inan ra yo yo. Ina kitab ewıl 1900 dı, Tiflis dı bı zonê Armeniki weşaniyayo u serra 2010 dı Zazaki yê kitab weşaniyayo.⁴

² Ercan Çağlayan, *Zazalar*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016, s. 101.

³ Albert Von Le Coq, *Kurdische Texte/Kürtçe Metinler*, Şam, 1902.

⁴ Andranik, *Dersim Rayvani u Coğrafya*, Weşanxaneyê Vate, Diyarbekir, 2010. (Açarnayoğ Roşan Lezgin)

Wexto verin dı folklerê Zazayan ser zıwanzanayoği ğeribi cigerayi. Inê metnan ra pey xebata Zazaki hetanê seserra 20. u 21. dı biyi. Inê xebati zi, mecmua u rojnameyan dı neşir biyi. Derheqê yın dı nuşteyi Zazaki zi nusiyayi.

Xısusê ini tezi, folklorê dewanê Gılbê, Gêlan u Mezrayanê Gêlan ê Derêgazan, Mazrê, Çağlêr u Kêlmiyer ê mıntıqaya Naxşani yo. Ina xebat dı, ewıl folklor çıyo yeno tesbitkerdiş. Qêy zonê Zazaki qıymetê ina xebat çıyo u çıra inê mewzuyi ser xebat yena hadrekerdiş ini waziyeti yeni ifadekerdiş. Ina mıntıqaya Naxşani dı ini mewzuyan ser malumat yeno arıdayış u şari ki ini mıntıqayan dı cuyeni yan zi aslê cı Naxşan ra yeno inan ra derheqê edebiyatê fekki (sanık, hikâye, efsane, fıkra u.s.b.) dı materyal yeno arıdayış. Ini materyali ya pêy nuştış yan zi pêy cihazê qayıt yeni qayıtkerdiş u goştari kerdiş, dıma zi nusiyayi.

Badê cu tesbitkerdişê ini materyalan vıraziyeno dıma materyelan ser yo çerçewı yeno meydan u çerçewaya xebat tesbit bena. Ino xısus, dewlemendiyê edebiyatê fekki ê Zazaki vejeno wertı u bı nuştış zi zonê Zazaki u eserê Zazaki vinbiyayış ra xelesyeni.

Gayeyê Tezi

Zonane hemı dınya dı edebiyatê fekki cayo zaf muhim geno. Edebiyatê fekki, qêy cuyayışê zoni, qêy tarixê zoni u tarixê şari, qêy kultur u qêy neqlkerdişê nesilan u dewlemendiyê zoni u averşiyayışê zoni yo xususı zaf muhim o. Zon qêy insanın mirasêko muhim o. Gayeyê ma zi ini; pêy ina xebat mirasê pılanê xo Zazaki u dewlemendiyê edebiyatê fekki ê Zazaki tesbit kerdiş o u ca bı ca neqlkerdişê mirasê Zazaki nesilanê bıni yo.

Dewlemendiya zonê Zazaki edebiyatê fekki dı nımıti ya. Xebata ma “*Naxşan Bölgesi Gılbê, Gêlan Köyleri Ve Gêlan Köyü Mezralarının Folklor Çalışması*” rındiyê ki zonê ma vejıyeno wertı u cuyayışê zoni zi hema zaf keno zıxm. Ina xebat dı gayeyê ma ya bin zi ini mirasê pılanê xu tesbitkerdiş o u nesilanê binan ri neql kerdiş o. Gayeyê ina xebat, mıntıqaya Naxşan dı dewanê Gılbê, Gêlan u mezrayanê Gêlan (Derêgazan, Mazrê, Çağlêr u Kêlmiyer) dı bı xebata cıgêrayışi, derheqê edebiyatê fekki yê mıntıqaya Naxşan dı materyalan arêdayış a.

Çerçiwaya Tezi

Xebata folklor zonanê piyêr dinya dı qêy tesbitkerdışê eserê edebiyatê şari yeno hedre kerdış. Çerçiwaya folklor zaf hira ya, o semed ra ma hududê xebata xu bı dewanê Gılbê, Gêlan u mezrayanê Gêlani bewli kenî. Ina waziyetê hududi xebata cıgêrayışi ma zi temsil keno. Prosesê arıdayış u qayıtkerdışê materyalanê folklor, tesbitkerdışê çerçiwaya tezi dı cayêko muhim geno.

Ma eşkenê hudud yan zi çerçiwayê xebata xu pêy tayi persan zi tesbit biker. Ini persi gereka têna hududê ma ni gayeyê xebata ma zi temsil bikerê. Gayeyê xebata ma, tesbitkerdışê çerçiwaya tezi dı gureyê ma keno asan. In semed ra gereka ma persanê raşt pers biker u cewabê ini persan zi gereka ma tatmin bikerê.

Ini persan ra tayi numuneyi:

1. Folklor çiyoyê? Arêdayış çiyoyê?
2. Bınê sernuşteyê folklor (edebiyatê fekki) dı çend hebi sernuşte esti?
3. Qêy zonê Zazaki ehemiyeta ma xebat çiyoyê?
4. Gayeyê ma xebat çiyoyê?
5. Çerçiwaya ma xebat çiyoyê?

Ma eşkeni vaji ini persi qêy ifade kerdışê xebata ma bes i. Ini persan ziyêd kerdış, çerçiwayê tezi hira kerdış o.

Metodê Cıgeyrayışê Tezi

Ina xebat dı yo metodê qısêykerdışi yeno şuxulnayış. Ina çerçiwa dı metotanê “cıgêrayışê literaturi”, “metodê qısêykerdışi” “qayıtkerdış”, “nuştış (arıdayış)” yeni şuxulnayış.

Ewıl qêy ehemiyetê xısusî tezi metodê “cıgerayışê litaratur” yeno şuxulnayış. Ina qısım dı Zazaki dı ca u ehemiyet tezi yeno ifadekerdış. Metodê dıym “metodê qısêykerdış” o. Ina qısım dı şarê dew dır qısêykerdış, materyal arıdayış ca geno. Bı ma metod, hem materyali kî zerê tezi dı şuxulyeni yeni tesbitkerdış hem zi xısusê tezi zi vejiyeno wertî. Metodê hireym “qayıtkerdış” o. In qısım dı qêy derheqê folklorê Naxşan dı malumat arıdayışi u guretişî, cuyayışê şarê ini dewan yeno qayıtkerdış. Bı ini qayıtkerdışi derheqê eserê edebiyatê Zazaki yê Naxşan dı malumat yeno arıdayış.

Metodê çarın zi “nuştış(aridayış)” o. In qısım dı materyali yan zi malumati kı aridiyayi u materyali qayıtkerdışı ra pêy nustışê ini materyalan çerçıwayi xebat vejeno wertı.

Temamkerdışê piyêr metotan ra pêy tamamê malumatê kı aridiyayi (qaydê vengın, qısêykerdışı, fotoğrafi u materyalê piyêrini) bı şeklê rapori yeni tasnifkerdış u çerçıwaya xebat hadre beno.

Literaturê Tezi

Zazaki dı metno verin hetê Zıwanzanayoğ Wuris Peter Lerchi ra umê nuştış. Namê kıtabê yi “Kırdun, u Keldaniyun Zımêyi İruni ser Cığêrayış” o. Peter Lerch herbê Qırımı dı esiranê(Zaza) ra qısêy keno u yın ra malumat duna ari u nuseno.

Folklor dı zon u edebiyatê Zazaki ser zaf numunê çini. Edebiyatê fekki ê Zazaki zaf dewlemend o labelê in xısus dı xebati bes niyi. Ini xebatan ra yo dı folklorê Zazayan ser ameyo vındertış u folklorê şari ra tayi numuneyi diyayi. (Aldatmaz, Nadire Guntaş, 2014)

Bê ini kıtaban xısusê folklorê Zazayan dı tayi tezi master zi nusiyayi. (Güntaş Aldatmaz, Nadire, 2014, Seçilmek, Kafur, 2018, Samuk, Hidayet, 2018, Eroğlu, Ramazan, 2019 Septioğlu, Pervin, 2020)

Literatur dı derheqê folklorê Naxşan dı malumat u xebat çiniyo. Xısusê xebata ma zi literaturê Zazaki dı cayê folklorê dewanê Gılbê, Gêlan u mezrayanê Gêlan (Derêğazan, Çağlêr, Mazrê, Kêlmiyer) ê mıntıqaya Nakşani dekeno.

Kıtabi Folklori

Folklorê Zazaki dı kıtabo verin kıtabê M. Malmisanij o. Ina kıtab hetê M. Malmisanij ra bı nameyê “*Folklorê Ma ra Çend Numûney*” weşaniyayo. Ina kıtabê M. Malmisanij dora verin serra 1991 dı Swêd dı, dıma serra 1991 dı Ankara dı, serra 2000 dı Estambol dı neşir biyo. Kıtabê ke ma tesbit kerdi kronolojikê ini:

Kıtabê Mustafa Duzgun *Çend Sanikê Ma/Çend Çirokên Me* weşanxaneyê Berhemi 1993 dı weşaniyayo. J. İhsan Espar kıtabê *Estanikê û Deyîrê Ma*, Çapa yoyine weşanxaneyê Rewşen 1995 dı weşaniyayo. Çapa dıymê zi Weşanxaneyê Vateyi 2004 dı weşaniyayo. Seîd Verroj *Folklorê Kurdî; Kurmancî û Dimilî* serra 1995 dı weşaniyayo. Kıtabê Munzur Çem *Luye be Biza Kole Ra* weşanxaneyê

Komkar serra 1998 dı weşaniyayo. Hamdi Ozyurt & Memê Koêkorta *Daka Pire u Lûya Dizde* weşanxaneyê Tij serra 1998 dı weşaniyayo.

Seyidxan Kurij kitabê *Wayê Hot Birayûn: Sanikan û Deyîranê Çewlîgî ra* Weşanxaneyê Arya 2002 dı weşaniyayo. Hamdi Ozyurt kitabê *Dîvdîv: Sanika Şarî* weşanxaneyê Arya Serra 2002 dı weşaniyayo. Malmisanij (newe ra nuştox) *Pîre û Luye: Folklorê Kurdkî ra* Weqfa Kurdi ya Kulturi lı Stockolmê 2004 dı weşaniyayo. Kıtabê Seyidxan Kurij *Filît û Gulîzar* Weqfa Kurdi ya Kulturi lı Stockolmê 2004 dı weşaniyayo.

Kıtabê Feyza Adabeyi *Estanikanê Sêwregi ra* weşanxaneyê Vate 2005 dı weşaniyayo. Mîhanî Licokic *Sanikan û Deyîranê Licê ra* weşanxaneyê Vate 2007 dı weşaniyayo. Kıtabê Çetin Satıcı *Şalîl û Bilbil*, Mezopotamien-Verlag 2007 dı weşaniyayo. Kıtabê Seyidxan Kurij *Arwûnçî û Lûy: Sonikî Çoligî* Enstituya Kelepurê Kurdkî-Şaxê Duhoki 2009 dı weşaniyayo. Roşan Lezgin *Sanikanê Dîyarbekirî Ra Guldesteyêk* Enstituya Kelepurê Kurdkî-Şaxê Duhoki 2009 dı weşaniyayo.

Kıtabê Huseyin Ballıkaya *Dêvo Kor: Estanikanê Gimgimî ra* weşanxaneyê Vate 2010 dı weşaniyayo. Ali Beytaş *Şaîsmayîl: Estanikanê Gimgimî ra* weşanxaneyê Vate 2012 dı weşaniyayo. Ali Aydın Çiçek *Sayê Marû: Estanikanê Xinis û Tekmanî ra* weşanxaneyê Vate 2012 dı weşaniyayo. Turan Erdem & Orhan Erdem *Kürtçe Dil Dersleri-Zazaca Hikâyeler (Dersên Zuwenê Kurdkî-Zazakî û Sonikî)* weşanxaneyê Arya 2012 dı weşaniyayo. Siyamend Mirvani [Îrfan Sîmsersîkij] *Kal Mûsênî Zeydûnû: Folklorê Mîyaran ra* weşanxaneyê Vate 2012 dı weşaniyayo.

Kıtabê Nadire Guntaş Aldatmaz *Sanikanê Mamekî ra* Weşanê Enstituya Zıwananê ke Tırkiya de Cıwiyenê ya Universiteya Artuklu ya Mêrdini serra 2013 dı weşaniyayo. Kıtabê Suphi Aydın *Henarek: Kitab Sonikon* weşanxaneyê Apec serra 2013 dı weşaniyayo. Kıtabê İsmet Bor *Vistonikê Dadiye Mi* weşanxaneyê Roşna serra 2013 dı weşaniyayo. Huseyin Ballıkaya *Hemedok: Estanikanê Gimgimî ra* weşanxaneyê Vate serra 2014 dı weşaniyayo.

Murat Çiçek *Meşa Dengize: Estanikanê Gimgimî ra* weşanxaneyê Vate serra 2014 dı weşaniyayo. Kıtabê Nadire Guntaş Aldatmaz *Folklorê Kirmancan Ser o* weşanxaneyê Roşna serra 2014 dı weşaniyayo. Kıtabê Eren Kiliç *Koramore* weşanxaneyê Fîno serra 2014 dı weşaniyayo. Seyidxan Kurij *Arwûn û Lûy*

weşanxaneyê Nûbihar serra 2014 dı weşaniyayo. İsmet Bor *Mesel û Vistonikî* weşanxaneyê Roşna serra 2015 dı weşaniyayo. TZP Kurdî, serra 2015 dı seba domanan inê kıtaban weşanayi: *Heş û Luye, Luye û Zerrece, Voreke û Verg, Wa Pêro To Rê Bo*.

Kıtabê Hüseyin Çağlayan *Hekatê Kulmi* weşanxaneyê Kalan serra 2017 dı weşaniyayo. Kıtabê Mehmet Mükân *Saniki Ma -1* weşanxaneyê Fam Estambol ıd serra 2017 dı weşaniyayo. Kıtabê Mehmet Mükân *Saniki Ma -2* weşanxaneyê Fam estambol ıd serra 2017 dı weşaniyayo. Kıtabê İbrahim Bukan *Mesle o Vistunik Zazaki* weşanxaneyê Fam Estambol 2017 dı weşaniyayo. Kıtabê Ayşe Kaya *Estaniki Bongilani* weşanxaneyê Vate Estambolıd serra2017 dı weşaniyayo.

Kıtabê Hatip Erdoğan *Dara Heni* weşanxaneyê Roşna serra 2018 dı weşaniyayo. Kıtabê Münevver Akbana *Waka Lu* weşanxaneyê Vir serra 2020 dı weşaniyayo. Kıtabê Münevver Akbana *Hebikê Henar* weşanxaneyê Vir serra 2020 dı weşaniyayo. Kıtabê Ali Aydın Çiçek *Pepuk, Estanikanê Dersimi ra* weşanxaneyê Vate Estambul serra 2020 dı weşaniyayo.

Mecmua u Rojnameyi

Rojnameya *Roja Newe* (İstanbul, 1963), mecmuaya *Özgürlük Yolu* (Ankara, 1975), Rojnameya *Roja Welat* (Ankara, 1977), Mecmuaya *Dewrimci Demokrat Gençlik* (İstanbul, 1978) Rojnameya *Welat* (İstanbul, 1992), Rojnameya *Azadi* (İstanbul, 1992), Rojnameya *Welatê Mê* (İstanbul, 1994), Rojnameya *Dengê Azadi* (İstanbul, 1994), Rojnameya *Rohani* (İstanbul, 1995), Rojnameya *Azadiya Welat* (İstanbul & Diyarbekir, 1996), Rojnameya *Hêvi* (İstanbul, 1996)⁵ metnê Zazaki yê verin inê mecmua u rojnameyan dı weşaniya yi.

Mecmuaya *Dengê Komkar* (Frankurt & Köln 1979) dı vist u dı hebi nuşteyê folklori yê Zazaki esti.

Mecmuaya *Tirêj*, (1979-1997) hetê Malmisanij u çend embazanê ey ra weşaniya. Çahar hebi humarê ina mecmua neşir biyi. Humara verin İzmir dı, humara peyin zi Stockholme dı neşir biya. Ina mecmua dı hem nuşteyê Kurmancki hem zi Zazaki weşaniyayi.

⁵ Mutlu Can, (Editor)*Sözden Yazıya Zazaca*, Peywend Yayınları, İstanbul 2019, r. 266, 267, 277, 279, 280, 281, 283, 285.

Mecmuaya *Armanç* (Stockholm, 1979)⁶ dı roportajê M. Malmisanij “*Mi Şêx Se’îd Dî*”, çend heb zi efsaneyê folklori yê Zazaki weşaniya.

Mecmuaya *Hêvî*, serra 1985 dı Paris dı hetê Enstituya Kurdi ra weşaniya. Tedeyi ina mecmua dı derheqê nuştayê folklori yê Zazaki dı malumat esti. Heşt hebi humarê ina pêseroki neşir biyi.

Mecmuaya *Berhem* (Stockholm, 1988)⁷ dı zi tayê nuştayê Zazaki weşaniyayi.

Mecmuaya *Deng*, (İstanbul, 1989) dı nizdiyê desponc humarê ina mecmua dı nuştayê Zazaki weşaniyayi.

Mecmuaya *Nûbihar*, serra 1992 dı Estambol dı dest bı weşani kerda. Ina mecmua inka zi heyatê weşaniyê xu ri dewum kena. Ina mecmua humarê ewıl ra hetun inka metnê folklorê Zazaki neşir kena.

Mecmuaya *Zendî*, hetê Enstituya Kurdi ya Estambol ra serra 1994 Estambol dı weşaniya. Ina mecmua dı çend hebi nuştayê folklorê Zazaki esti. Humara peyinê ina mecmua serra 2008 dı neşir biya.

Mecmuaya *Çira*, (Stockholm, 1995)⁸ bı nameyê “*Komeleya Nuştaxanê Kurdan ya Swêdî*” serra 1995 Swed dı weşaniya. Wayirê ina mecmua M. Malmisanij o. Ina mecmua dı metnê folklorê Zazaki weşaniyayi.

Mecmuaya *Vate* hetê Gruba Xebate ya Vateyi ra weşaniya. Ina mecmua serra 1997 Stockholm dı dest bı weşani kerdo. Hetanê humara vist, Estambol dı weşaniya. Ina mecmua hetan inka zi heyatê weşaniyê xu ri dewum kena. Tedeyi ina mecmua dı metnê folklorê Zazaki esti.

Mecmuaya *Vir* serra 2016 Bingol dı dest bı weşani kerdo. Inka zi heyatê weşaniyê xu ri dewum kena. Mecmuaya *Vir*, qêy edebiyat u folklorê Zazaki mecmuayêka zaf muhim a. 2016 ra hetun inka des hebi mecmuya *Vir* weşaniyayi. Mudirê nuştışi mecmuaya *Vir* Ayetullah Karabeyeser o, editortiyê mecmuaya *Vir* zi Murat Varol keno.

⁶ (Can, 2019a, a.n.v., r. 269.)

⁷ (Can,2019b, a.n.v., r. 275.)

⁸ (Can,2019c, a.n.v., r. 282.)

QISIMÊ YOYIN

1. Xususiyetê Dewanê Gêlan u Gilbê

Ma ina qısım dı daşınasnayışê mıntıqaya Naxşani ra dewanê Gilbê u Gêlan hetê tarix, iklim, weziyetê ekonomiki u nufus ra guretbı u derheqê inı xususan dı yo izahat kerd. Dewê Gêlan dı 4 hebi mezra zi esti. Ma yo bu yo yın ra bahs nikerd. Çımki yın zi tedeyi dewê Gêlan dı ca geni.

1.1. Daşınasnayışê Mıntıqayi Naxşan

1.2. Tarixê Gêlan u Gilbê

Ma semedê xebat xu tarixê dewê Gêlan u Gilbê dı zaf cigeraş kerd. Extiyarê dewi u şarê dewi ra çend tenan ra pers kerd. Labelê yın zi nişkenayi tam melumat bıdı. O semed ra ma çend siteyanê internet ra derheqê tarixê Gêlan u Gilbê dı malumat guret u nuşt. Nameyê dewê Gêlan Tırki dı Sancaklı vajiyeno. Dewê Gêlan yo dewa ki pabesteyê merkez ê Çoligi ya. Qayidê 1928 dı nameyê dewê Gêlan “Geylan” viyerenê.⁹ Tırkiya dewê Gilbê zi Çiçekdere yo. Honê qayidê 1928 dı nameyê dewê Gilbê zi “Gülbe” viyerenê.¹⁰ Dewê Gilbê zi yo dewa ki pabesteyê merkez ê Çoligi ya.

1.3. Xususiyetê Coğrafi u Fiziki yê Gêlan u Gilbê

Dewê Gêlan merkezê Çolig ra 12 km duri ya. Rayirê dewê Gêlan 38.941074 enlemi u 40.481743 meridyeni dı ca geno. Çolig ra dehaw cehdun ra şıma eşkeni şiyer dewê Gêlun. Inı; yo cehdı miyon dewê Kuartewê cêrin (Lalêk) ra şın. Ver cumiyê Kuartewê cerin ra dısey metre cêr qeymı şın dest çep ser gêrên a o cehdı ewıl tı ben mezrê Gêlun Mazrê, uca ra tı şın miyan dewê Gêlun. En ewıl en cehdı hetan mezra Gêlun Çağlêr şın inke o cehdı Çağlêr nişın. In cehdı inke zaf nişuxulyen. Sebebê yi z’ uca yo derı est cı ra vun Laxori. In derı waxt zimıston, wısar, payiz diyen ca ra har ben. In derê qedog dewıj vun waxtog yo warun varen her ca kotên bı laserun.

⁹ <https://nisanyanmap.com/?yer=6310&haritasi=sancaklı> TC Dahiliye Vekaleti, Son Taksimatı Mülkiyede Köylerimiz Adları, Ankara, 1928. 07.07.2022, 20.30

¹⁰ <https://nisanyanmap.com/?yer=6288&haritasi=ciçekdere> TC Dahiliye Vekaleti, Son Taksimatı Mülkiyede Köylerimiz Adları, Ankara, 1928. 07.07.2022, 20.35

Cehdo bin zi dewê Qadron ra şîma vijên o lew raşt şîn uca nîweşxani heywan est tî kıştê nîweşxanê heywan ra cêr qeymî şîn. In cehdî ay bin ra bîmena dur labelê zaf şuxulyeni zê o bin. Şîma kum yo cehdî ra biyêr dewê Gêlun şîma uca ra eşkên rehet şuyêr mezranê dewê Gêlun.

Dewê Gêlun pa mezrun xu ya piyêr Çolig ra êsen. Dewê Gêlun ra z' merkeze Çolig êsen. Dewê Gêlan mezran xu ra daha ne bîne modern a. Tedî mekteb esto. O mekteb inke nişulxeyeno. Çimki zımîstan ço dew ıd nivînden. Kê herkes merkezê Çolig dî esti. Tek tuk dewê dî vîndêni. Mezrê dewê Gêlan hiri hew pê Gêlan a munen cehdî yın kıştê Gêlun ra şîni.

Yo mezra zi cehdiyê miyan Gêlun ra şîna. A mezra peri cêr Gêlun manena. Ina mezra cî ra vun mezrayê Mazrê. Mezrayê Gêlun ra en nizdi mezra Mazrê ya. Ina mezra Çolig ra zi nizdi ya. Mezra en dur zi Gêlan ra nizdiyê hiri-çar km dur a. Namê ina mezra Çağlêr a. Semê gêrayîşa en weş mezra zi Derêğazan a. Waxtog şîma şîn Derêğazan hêt xu ken hêt Çolig a piyêr Çolig şîma ra êseno. Ay mezran binan ri zi Çolig eseno labelê verniyê yın bîneka qafilnayî yo.

Gêlan dî dara gozêr, dara sayêr zafî ay fêki bîn zi est la tek tuk î. Miletê dew ın pe ra fındık, kestanî, hurmayê trabzoni nue ru. Dari yi hama qıj a. Dew dî raştî zaf çîn a. In semed ra miletê dew pêş ken weyi. Zafiyê kaş u derî ra onux, pune, derzînek zaf î. Dew dî raştî tay ay ra argud çîni ya. Erd yê kaş kuş a ın semed ra miletê dew hama zi waşun xu pê tırpun u waşturi çînêni. Fêkiyun xu pê destî dun ariye.

Dew ıd her hêt dî yeni est ay ra okê dew zaf a. Milet her hêt dî kewer nuna ru. Bazulcun, balcun siya, isot, baqlî, lazut, kuy ını kenî wışk, kenî qonservî yan zi erzêni buzluğ semed zımîstan. Dew ıd fêkiyê yaban zaf namdar o. Nameyê fêki querç a. Dara yê querçer a. In fêki cayê koyun dî kerrayını dî vijena ço ruo ninon ço ok nidon xu xu vejena hetun payiz peyin ser yê dî hem fêki est hem pel yê zergun o. In fêki Tırki cıra vun yabani armut. Dejê pizê ri zaf hol yena. Çolig ra mîleta ğerib zi yeni duni ari.

Dewê Gılbê merkezê Çolig ra 14 km duri ya. Rayirê dewê Gılbê 38.9716848 enlem u 40.4539363 meridyen dı ca gena. Cehde yê zi dewê Kedrun ra şına. Kıştê niweşxaneyê heywan ra raşt şına. Cehdi yê u cehdê nehıya Sencax yo nizdiyê hiri kilometre yi. Tı in cehdi ra şın tabela Gılbê esta. Hêt dest raşt ser şıma gêrên a kuên cehdı Gılbê. Cehdı Gılbê dı en ewıl dewê Gılbê ya cêrin cı ra vun Merkuêt şıma raşt ayê yen. Merkuêt daha modern a zê dewa corin. İta vıraşteyi kerpiç çin hewê dew zi çin o. vıraşte yê piyêr qonut a. Dewê corin cehdi yê zaf qeymo zaf zi teng. Zaf zi virajun dewê Gılbê der dormalê yê piyêri koyun o. Dewe ki zaf zergun a. Raştı tedı zaf çini yo. Zafê bon kaş kerd raşt tedı ban vıraşt.

Feki honê zê Gêlun gaz, sey zaf i. Gılbê zê Gêlun niya cayê kê yın bine vıla ya. Gılbê der dormaleyê yê miyan dew pırr dara mazyêr a. Ay ra amnan zaf wenik a. Piyer ser Gılbê dı yo raştı est. Ina raştı ra vun Sermerg. Sermergı dı yo gol esta. Cı ra vun Gol Dızrugun. Ina gol ha pırr dızruguni. Miletê Çolig yen ita ra dızrugun duna ari ye. In duzrıg waxtog dusye insan guna pis uncena. Gılbê cehdı erebi per ser ra nişın dewe Gêlun. Per cêr ra ver niweşxaneyê heywan ra ancağ şiyer uca ra zi dur ben. Milet per pê lingun şını. Lingun des deqıqe pê erebi vist deqıqe in semed ra milet pê lingun şını yeni. Mezrun Gêlun ra en nızdi mazreyê Kêlmiyer a. Bınatê yın dı têna yo kuo esto. Per ser Gılbê ya hin dewê Naxşan çini. Çar punç km kuo yo ay ra pê dewê Sancax dest pê keni.

1.4. İklimê Gêlan u Gîlbê

Dewê Gêlan u Gîlbê nizdiyê yobinan i. Benatê yın dı ma eşkeni vaji têna yo kuo esto. Semedê nizditi ma iklimê yın ra ciya ciya bahs nikerd. Dewê Gêlan u Gîlbê dı wusar, amnan, payiz u zımıstan çar mewsim i. Çar mewsim zi zê xu yo. Wusar dı hewa beno nerm. Amnan dı mıntıqaya Naxşan dı hewa beno germ. Payiz dı hewa beno honik. Şiliya payizi varena. Zımıstan dı vor zaf varena. Vor okê dew kena ziyed. Zımıstan dı hewa beno serd. Ma eşkeni vaji iklimê mıntıkaya Naxşan hetê cuyayış ra musayit o.

1.5. Weziyetê Ekonomiyê Gêlan u Gîlbê

Şarê dewê Gêlan u dewê Gîlbê idareyê xu bı zafi pê heywanan keni. Yo zi ticaret keni ca ca heywanan ser ca ca zobina çi ser. Misal; qexwıxane, qesap, dıkon u.s.b. Şarê ini dewan sektorê inşaat dı zi ca geni. Misal mitahidi, mêndisi, mêmari u.s.b. Tay insan zi waxto ki wesar amnan, payiz umı dew ra vejiyeni şını teber uca dı xebıtyeni. weziyetê ekonomiyê ini dewanê Gêlan u Gîlbê munên yobinani. Ma eşkeni vaji weziyetê ekonomiyê dewê Gêlan u Gîlbê hina yi.

1.6. Nufusê Gêlan u Gîlbê

Goreyê data ê TUIK dewê Gêlan dı 262 teni esti. Dewê Gîlbê dı zi 153 teni esti.¹¹ Labelê ma ini zuni ki şarê inê dewanê Gêlan u Gîlbê bı zafî goç keni şını Alamanya, Amerika, Estambol, Bursa, Enqera u.s.b. Yani ma eşkeni vaji nufusê dewanê Gêlan u Gîlbê reqemo ku ma cor dı nuşti o reqemi ra zêder o.

1.7. Tehsilê Gêlan u Gîlbê

Tehsilê dewanê Gêlan u Gîlbê ewıl cayê malayon dı dest pê keni. Zonê Ereki u ilmê dini museni dima zi waxto ki dew dı mekteb ben a dewiji şını mekteb. Şını mekteb uca dı meliman ra hem Tırki museni hem zi wendış u nuştış museni. Waxto verin dı têna camerdi şiyên mekteb la inkê hem cini hem cumerd şını mekteb. Dew dı têna mektebo verin esto o semed ra qiji semedê lise u universita şını merkezê Çolig yan zi zobina bajar. Êr ma eşkeni vaji tehsilê Gêlan u Gîlbê zê ver niyo.

¹¹Türkiye Nüfusu İl İlçe Mahalle Köy Nüfusları, <https://www.nufusune.com/5911-bingol-merkez-sancakli-koy-nufusu>
05.08.2022, 12.30

QISIMÊ DIYIN

2. ESERÊ EDEBİYATÊ ŞARÎ Ê GÊLAN U GILBÊ

2.1. Tewrê Mensuri

Mensur yeno manayê nuşteyê duz. Nameyê bın ê mensur zi nesir o. Tedi mensur cumleyê derg u paragrafo derg ca geno. Manayê ferhengê mensur zi kesê ki ardım diyayi yın ra mensur vajiyeno. Mensuri ra misal; hikâyeyê şari, sanık, roman, efsaneyi u.s.b.

2.1.1. Sanık

Sanık benateyê şari dı çiyêko wertağ o. Saniki fek ra fek, nesl ra nesl beni vıla. Tedeyi sanıkan dı cin, peri, dêw kes ki eceyip u biyayeyê eceyibi ca geni. Bı zafi hina destpêkeni; beno nibeno. Peyniyê sanık zi rınd yeno.

Goreyê Pertev Naili Boratav sanık; pê nesir vajiyeno eleqê yi din, tore, baweri ri çin o. Mehsulê xeyal o. Vacıyayışê kılm o. Boratav honê xususiyetê sanık dı vano; sanık dı fail wexto ikayın, wexto hira u wexto neqli şuxulneno. Wexto qarib nişuxulneno.¹²

Tasnîfê sanık hetê motif ra zaf i. Kes ra kes zi bedilyeno. Ma çend hebi nameyê inan ra behs bıkeri. Gorê babetê xo sanıki; sanıkê heywan, heywan u insan, sanıkê realisti, hukmê qederi, kêna feqir, sihirbazan, hon u.s.b. i.

Destpêkerdışê sanık u peyniyê sanık dı formeli esti. Nameyê formelan; formelê destpêkerdışı u formelê qedıyayışı yo. Bı zafi destpêkerdışê sanık dı formelê beno nibeno şuxulyeno, qedıyayışı dı yin pê mirad xu beni şa şuxulyeno.

2.1.1.1. Delil Fincan¹³

Çıkê mı est çıkê mı çini yo. Yo kêneka numê yê Delil Fincun a. Vuna: Delil Fincun a. Vuna:

- Delil Fincunê mı bışuw dest u riymê xo, qısmeta terba sipiyun.

¹² Pertev Naili Boratav, *Folklor ve Edebiyat 2 (1982)*, Weşanxaneyê Adam, İstanbul, 1983, r. 75-76

¹³ Koçer Baykara, 50 Serri, Derêğazan, Nêşiya Mekteb, 23.12.2020

Kênek tım tım tım dayê sersıba wırzena cı rê oqı di vuna, ya z' şına ver çırık ok una.

- Dayê tı mı ra ina keluma k' vuna: Delil Fincunê mı bışuw dest u riyunê xo ti qısmeta terba sıpiyon.

Kênek duna ra şına zaf şına tay şına, şına, şına. Şına oniyena pa zerri Vuna:

- Ina terba sıpiyon çita ya?

Duna ra şına zaf şına tay şına, şına raşt yo kueşk yena. Yo kueşka ha ser yo kue vıraşti, duz. Ya z' ha ser kua domare dumduz duna oniyena. Şına ver a kueşk oniyena pa. Domarê kueşk piyêra qapali yo. Yo vızık tê çin o. Yo ber têna o te dı. Yo pencırêk taa neka en cor da. Vuna:

- Eg şıma kum ho zerri de kum zerri de?

Kuen, niken ço cir ber a niken. Yo puê duna ber ır, ber ben a. Yê ser çiyên piyes. Oniyena pa yo mezal ho uja dı u yo gêzı ho uja dı u yo çalêk ho ver dı. Vuna:

- Yarabbi! Ez sek?

Bermêna domerê yı şına yena, kena niken a ber a niben. Bua yê pencıra d' gêrên, ken niken nişkên kêna xu vej. Vun:

- Kênê mı çita uja est?

Ya z' vuna:

- Baba wille yo gezı ho uja.

Vuna:

- Yo mezal ho ita.

Vuna:

- Yo çalağ ho ita dı.

Vuna:

- Tawê ita dı çinik.

Vuna:

- Yo yatağ ho ita dı.

Vun

- Kêne mı o mezel domarê y1 bışuw temiz ık.

Vun:

- İna ok ç1 bık gezık ır.

Vuna:

- Qê tı ay mezel Alla seken? Alla pil.

Ya z' vuna:

- Temum.

Baa yê dun ra şın ya xu r' têna inke ra. Sersıbê wurzena, yo aşm dı aşm, çar aşm oqı dı domarê ay mezel kena temiz. Hen vinena yo buêmeta aşıkın yena. Inke ra viyêrena de aşık qısêy ken, veng yê dınya ra vecen. Dew kuen sıtma kuen, domarê kueşk şın yen kê, ken dun ber ır. Ber a niben. Ken niken nişken ber ak ır. Yo aşıka qera sıtkeri duna ber ır ber ben a ser çiyen ber. Dumarê ber şına yena, kena nikena ber a niben. Y1 z' dumarê y1 şın ken niken ber a niben. Vun:

- Kum ho uja do?

Ya z' vun:

- Yo kêna ha ita dı, yo mezel ho ita dı.

Yi ca verdena aşık don ra şın. A aşık uca ra domarê xo şına yena. Kakıl makılon, kuejon mıron, çıton ına ay çit key kena, nizuna sek ır. A feqır cı Delil Fincun ız mezel kena temiz. Yo şew hê rakoti oniya pa ya hişyar. Ser cilun xu hedrê mezel vun: şııq teqên. Oniyen pa yo xuert delal cı ra vecen, tı qêymiş niken bıon ay xorti ra. Aşık remena şına, vırar şına lingon yi ra, ya bine dur vındena. Vuna:

- Tooo!

Aşık ay xort ra vuna. O xort persên vun:

- Şına ra kum zaf xızmet ın mezel kerd? Mı kerd.

Ay aşık vuna:

- Tooo! Ez enê çahar aşma vun ez ha ita da vun ez çend aşma ez ha ita xızmet tı kena.

Ya veng xo nikenâ. Çik iz nivuna. Ben sersıbê şın wı dumarê aşık yen ehên
gueşt Dıl Fincun finen, Dıl Fincun vun:

- Dıl Fincun nioniyen mezel mı ra ma aşık oniyen pa, wı nızunên aşık a. Wı
ya domarê yobinon şın yen ya veng xo nikenâ. Dıl Fincun hend iz rında
wı z' gueş pa niken. Yo ruc vun:
- Ez ha şına bajar.

Vun:

- Ez şıma ra çıta biyar?

A Dıl Fincun zuna aşık a.

Vuna:

- Mı r' miron çı biyar, mı r' inê toqon biya vuna mı r' balzonon biyar.

A Delil Fincun iz vuna:

- Mı r' yo kerrê sabri u yo xençer biya.

Miyerık uja dı duşmış beno. Vun:

- Çı ra in inê waşt?

Vun:

- Çı ra ma kêyna z' yo xençer u yo kerra sabır waşt?

Don ra şın. Şın şeker a aşık ir çı gen bilezigon çi gen in bilezigon yalanci çı
gen cı r' toqon gen cı r' mirun çı gen u ya waxtog wı dun ra waxta gêrên a. Vun: eg
kerra sabır u xençer xo vira ken vun:

- Astuer lingon şın erd tı bızun eger se mı kerra sabır u xençer xu vira ken.
Wı nata xu vira ken yen şeker ra vecen yen astuori fek şı ser erd ra
duşmış ben.

Vun:

- Willa kênek mı ra kerrê sabır u xençer waşt.

Dun ra şın honê şeker. Cı r' kerrê sabır u xençer gen don ra yen. Duşmış ben
vun:

- Hele ine çı ra kerrê sabr u xençer wašta? Yarabbi!

De gueş non ciniyek ser a don cı xu nımnên. Oniyena aşık o çı xu gena şına dew xo vırazena toqu-moqu duna xo sarı r'. Ay ha pê ay bilezigon milezigon kena xu dest pê bena şa. De aşık a. Cingene xura pê millet çi xu r' ben şa. A Delil Fincun ız kerra sabr gena, şına kuena wadı. Wı gueşt non ser a xu nımit. Vuna:

- Ez sabr kena tı sabr bıık!

Kerra sabırı ra vuna:

- Ez sabr kena tı sabr bıık, ez sabr nıkena tı z' sabr mek!

Ha oqı di vuna. Dest donım pıser vuna:

- Ez sabr kena tı sabr bıık, ez sabr nıkena tı z' sabr mek!

Qaşna a xençer duna xu zerri ri vuna e bımir! Lacêk pê destê yê gen vun:

- Tı çı ra çı kesi ya?

Vun:

- Tı çı ra xu kışena?

Vun:

- Willa hal mesle ına wa. Ez hama qışkeki daa mı tım mı ra vatên:
- Delil Fincunê mı bışuw dest u riyunê xu, qısmeta terba sipiyun! Va:
- Mı z' va hele qısmeta terba sipuyun çıto? Ez u baa xu ma umên, ez uma baa mı, mı dıma uma.

Va:

- Ez uma raşt mezal tı uma.

Hın piyêr tê qal ken ına meslê piyêr cı ra vuna. Vuna:

- Mı o mezal tı ke temız.

Vuna:

- Ê miqet biya.

Vuna:

- İnê yo hefte yo yê umên.

Vuna:

- Bo a aşık! Tı xeberê a aşık kerd, tı xeberê mı nikerd.

Uja dı miyerik vun, o lajêk vun:

- Ez astı bua aşık ra, aşık verdên.

U hin a Delil Fincun mari ken.

Yın pê mirad xu ben şa, mı z' da ri, ez uma kê.

2.1.1.2. Padişah u Sual¹⁴

Yo padişah hiri hew laj yi ben. In hiri hemın lajun xu ma düşünmiş ben vun:

- Acaba kum zaf mı ra heskêna?

Yo ruej ven da cı don laj pil ra vun:

- Tı çendêk mı ra heskên?

Laj pil vun:

- Ez hendê altun, hendê perun, hendê gumuş ez tı ra heskena.

O laj bin iz vun, o laj munin yi z' vun:

- Ez hendê egmin, kaymax yani sêrşıt vun egmin, yemeg weş vun.

Wı z' vun ez ehendêk tı ra heskena. Sıra yena laj qıj, laj qıji ra vun:

- Tı çendêk mı ra heskên?

Vun:

- Ez hendê sual tı ra heskena. Vun hendê sual tı ra heskena.

Padişah yers ben ven da celladun xu dun vun:

- Biyerên eni bêrên bıkişên, celat kırên.

Lajêk gen şın hêm bermên hem şın.

Vun:

- Wulla mı bên kışên.

O celad vun:

¹⁴ Mehmet Baykara, 60 Serri, Derêğazan, 3 Ser Şına Mekteb, 13.06.2021

- Biyê ma yo pilun ken vun ma ay pelun xu vej ma bèn yo pes sarı birnêna gunê a pes çarnên a pelun tu ya ma ben vun ma laj tu kışt. Vun ma vun laj tu kışt wa hin teselê yi bikur. Tı z' ın memleket ra birem şu vun cunê tu ita niya xelısyên yaşamiş nibên.

Miyêrik cı r' ın oğut don cı. Vun:

- Temum. Ez kincun xu vejên.

Kincun xu vejên pelun xu don cı yi ben yo pes sarı birnên a gunê yi çarnên pa ben don cı. Vun un hak ay cellad ız don cı yani xelat don cı, yo xela don cı vun:

- Şıma kışt!

Wı o ki don ra şın şın yonê memleket. Şın gêrên gêrên vun:

- Ez cêk ca bıd xu xu r' ita vındêr barınmış iw.

Şın vêr yo kê ra viyerên ra unyên yo ciniya extiyar hê nika vêr beri da. Vun:

- Dayê! Vun tı mı kena laj xu? Ez biyer laj ti w'.

Ya z' vuna:

- Wullê çodê mı çin tı laj miyu se ez tu lajti qewul kena. Bê laj mi w' ma xu r' piya yaşamiş ben.

Şın şın kê ciniyek. Cinêk miqet bena, xızmet yi kena, şuena kena temiz, kincun duna pıra, yo arê şın unyên tı ra yo rej ina piyêr insun vera ho şın şın şın yo toplum ud unyên. Vun:

- Dayê! In çi yu eni hê se ra şın?

Vuna:

- Enê hiri çahar aşma vun paşê ın memleket merd tı ra qij çinyew.

Vun vat:

- Waxtog ez merda, hiri aşm mı qedyên yo teyrê mı esta ay vun 'talih kuşu' ay taylor mı vera den. Memleket ra insan piyêr bi pêser ay teyrê mı vera den. Vun nişt sarê kum paşê a wo. Ay paşa kirên. Memleket ra insan piyêr bi pêser a teyrê mı vera den. Vun nişt sarê kum ıb vun paşa a wo ay paşa kirên. Vun:

- Tı mı z' bena dayê?

Vuna:

- Ma binê cua pê şın e şına vuna qê tı nibena? Vuna nişt sarê kumi ya a wo.

Şın şın uja miyon toplum ud vındên. Yo merdım şın yo coka berza vındên. A tayr zerrê qefes ra vejên vun:

- Şıma piyêr hazir? Ez ha verdana ra.

Piyêr vun:

- Ma hazir hazir hazir .

Qerrayış yin yin ra tayr şına nişena ay laj paşê yo. Remo uma uja. Şın nişena sarê ayi ya. Pêr vun:

- Wullê ma qewul niken en qıj cahil. Vun ma nizun ça ro? Çı kesi w' ma eni paşa niken. Vun ma sıwa honê verdên ra tayr.

Roja bin şın hunc eyne şekil tayr şına nişena ser sarê yi ya. Vun:

- Wullê yo rojê ma menda. Vun ma sıwa z' verdên ra. Vun bo ehtiraz çinu. Nişt sarê kumi hin a wo.

Hiri roj piya dıma verdên ra tayr şına nişena serê yi ya. Un ken padişah. Yo ari hol şın arê serr şın. Vun:

- De hin bua mı zaten ez xu vira kerda. Vun ez dehaw wezirin xu bışaw şiyêr bua mı biyêr en memleket. Vun waxt bua mı biyar in memleket. Vun bo waxtog bua mı umê ita vun sual ra hesnikên. Vun mı semê sual ra ena olay arda mı sêr. Ez uma ita. Vun şıma yo yemeg iz sual de niken, yemeg bêsual vırazên. Çunku semed sual ra vun ez na celladun dest ra celladun ez xelısna.

Vat:

- Şu yon memleket ıd vındên.

Un yemeg ken hazir. Çı yemeg ho ken hazir sual de nikên. Sual de nikên yemeg ken hazir, ven da qafile xu don. Yen paşa z' yen kum yo yemeg wen vun:

- Sualê memleket şıma çinika?

Vun:

- Sual esta ma eşnawut tı sual ra zaf kıcığ gen. Vun tı sual ra zaf kıcığ gena vun ay ra ma vat sual yemegun mekên.

Vun:

- Çıqı dı ez sual ra kıcığ gena?

Vun la hal mesele ehena. Vun vati yo laj yi vat:

- E hendê sual tı ra heskena. Vun ven da celladun do ard celladun ız filim kerda vat:
- Biyê pelin xu vej! Ma ben don gunê yo pes a. Ma ben muejnên baa tu ma vun kışt. Tı z' en memleket ra birem şu, şu yonê memleket bin. Vun ehen kerd vun o laj paşê z' vun ez a.

Vun:

- Oğul demekki tı z' mı ra heskên sual yo nimetê ka pil. Raşta bêsual çık ız niwuriyên.

Uja hunê sarılmış yobin ben, sevinmiş ben. Yo bin sırasnên, vındên.

Ena dınya enqê dı ya..

2.1.1.3. Zel¹⁵

Vun hiri hew bîrê est. Ay hiri hemê bîrê z' dun ra şın şın yo bîzê xu bên rueşên. Şın cumbaz yen vera cı vun:

- Bız a.

Vun:

- Bızya ya.

Yi vun:

- Bız a.

W₁ vun:

- Bızya ya.

¹⁵ E.v., 13.06.2021

O Cumbaz vun:

- Bızya ya.

Yi vun:

- Bız a.

Welhasıl vun:

- Eg bız a bız 15 quruş a, bızya 5 quruş a.

Un xapınên 15 quruş ra bız bızya bız tıra gen 5 quruşi ra. Bız 15 quruş a, bız ponc quruş ra xapınên tıra gen.

Vun:

- Ma enun yo tuzax ruen. Vun ma yo tuzax run enun ma xapınên vun ma şın ma her yo xunumê xu vun ma yo loqla ken. Mıl yı gun ken de ma waxtog yi umê ma vun yemeg hazır ken mızafir ma hê yen ma temin ken ma vun wa cinêk xu gırinin wa ilgilenmiş mızafirun niyew. Ma şın qalmı finên a loqla ra bıqerif gun tıra biyer wa ya z' xu mêgir. Ma zelê xu gen dumari şın cenên ma vun ena zel insun sari birnên hunê cenên ser ra bena weş. Vun yen yen ay ayê bira kose yen kê yın.

Yı o bira pil vun:

- Lezık ır cılun run vun nun hazırık ır.

Cinêk xu nuna gıruni şın qalmı finên a loqla ra qerıfnên gun tera yena ya xu nuna merg. O zelê xu gen dumari şın ya vun:

- Seme mı ya cinê xu sarı birna vun ço ina qetil ken vun seken?
- Nê nê gurê yı rehet ez ınkê yo çarı vinena.

Zelê xu gen cenên dumari şını yen şın yen yawaş-yawaş ciniyêk ver ra xu lêqlena lêqna wurzena we vuna:

- Se biyu? Vuna tı zuna se biyu?

Vun, bira vun:

- Tı nişkên a zelê xu bid ma.

Yaw vun:

- Zelê mı ez çıqı dı zelê xu bıd? Zelê mı mele her roj qatil iw. Her roj yo cini biyar ez çıqı dı ena zel bıd şıma? Vun ehena sınır mı est nişkena zel bıd şıma.

Vun:

- En çiko enqê dı vun ma nidu. Vun tı ena zelê xu bid ma tı çita k' vaj ma don tı.

Yın yın wı xapino. Bız tıra fiyet bızya ra gureta. Wu'z vun:

- En zel bıd cı wa şiyêr piyêr qatil iw.

Un dumari şın yen seken. Neyse zel tera gen yen perekêk zaf girun ız don cı. Zel ben a bıra pil şund şın resen kiyê ca d' cinê xu nun ru sarı birmên. Zelê xu gen dumari şın yen şın yen cenên hetun sersıwe. Weş nibena. Bırê xu ey bin ra nivun. Nivun mı cinyêk sarı bırna hetun sersıwê weş nibiya cinyêk. Cinyêk ben ken vin. Biro wertı wı z' un cinyêk sarı birmên hetun sersıwe wı z' akeza. Biro qij şond şew dorê yi ya. Wı z' ben sarı birmên. Sersıwe dun ra yen yaw vun:

- Şund ra hetun sersıwê vun mı zel cen tayê cinyêk weş nibi. Vun meyit yê honi erd do.

Vun:

- Wullê ma hirehm iz bi zê ce ma vat o ki aya şıya wa aya z' şêr aya şıya wa aya z' şiyêr. Bo! Sıra uma tu, tu kerd alçağ. Vun de ca d' radên ma şı ma eşkên pê ma şın ca d' piyêrin kışen yo zurêt tıra niverdên.

Yi dun ra şın vun ma o bireg ciniyê xu loqla kerda mıl qalmı vıst pa. O vun:

- Alla wekil en enqê dı şiyêr cinun xu bıkiş vun kesin ma nigerên. Vun hunê yen semê intukuma xu ya. Vun yen ita un pê ber xu d' yo quyu kenên,

Yo quyu kenên cılun erzên ser unyên tera hê yen. Hê yen vun:

- Piyêri biyerên en wadekuri ya. Vun yi biyêr nasıl olsa vun hucum ken yen zerê in wadi.

Dun ra yen o yers ra wı cı r' ber ken a.

Vun:

- Şıma vun se?

Vun:

- Tı qê ma xapînê?

O xapınayış y1 ra y1 yen kuen zerê a quyu çi dun se ra caverdên.

Tuzax hol niya ya, eheno.

2.1.1.4. Can Dilber Sultun Melek¹⁶

Yo mesle z' esta, vuna Cun Dilber Sultun Meleg. Yo ruej cinêk u mêrık zaf feqir, ina ra zêd feqır dinya ra çinik. Xebityên nixebityên miyêrık un zerrı niun zerrı tay çinik. Yo ruc cini yi niweş kuena. Hemlê qıjan munena. Miyêrık yen kê Vun:

- Yarabbi! Ciniyêk inkê niweş kota.

Vun:

- Alla rısk ma yo nun u letê don ma çıta wen? Inke bebeg ben ma seken?

Ciniyek vuna:

- Miyêrık Alla pil.

Vuna:

- Alla rısk yê dun inşalla.

Miyêrık nişen ru bermên vun:

- Yarabbi! Tı rısk ma bık.

Dun ra yen miyerık şın xo xebityên, şond yen kê. Nuna parçun kê nun xu wen nuna parçun xu dun misafiron oqı di keno cini yi kuena Alla yo kêna don cı. Numê kêna xu nun pa Cun Dilber Sultun Melek. Nişena ru wırzena wı gul ver lıngun dikmiş bena, sarê xu şuena zerd tı ra varen, qısêy kena inci fek ra perrên. Numê yê Cun Dilber Sultun Melek a. Kênek bena miyerık ben zengin ben zengin ben zê qıral ben zengin. Yo ruc ina ciniyek vıstori yê oniyena pa ina cinê vıstiriyê yê unyêna pa miyerık ben zengin Vuna:

- Yarabbi in çi hen ben zengin hen feqırı w'?

¹⁶ Koçer Baykara, 50 Serri, Derêğazan, Nêşiya Mekteb, 23.12.2020

Kueşk vırazên, oniyen feqır fıqaron az. Yo miyerık Diyarbekır dı hon vinen vuna:

- Willa mı hon di yo kênek hal filon ca da numê yê Can Dilber Sultun Melek a.

Vun:

- Waxto k' nişena ru wırzena wı ver lingon gul dikmiş bena.

Vun:

- Qısêy kena inci fek ra perrên, serê xu şuena zerd tı ra varên.

Baa yê miyerık zengin, dun ra yen, vun:

- Va filon ca da.

Dun ra yen, yen wa ita Çolig ma mesele a Diyarbêk ra yen Çolig. O çağ erebı çı çini w'. Çend ruej şın rayir ra pê astueron yen, yen kênek wazên, don ra şın. Daa veyw vuna, vuna:

- İllahim e Con Dilber Sultun Melek tı vındê e şına.

Yê z' vun:

- Tı meşu.

Vun:

- Wa a peşırya.

Vuna:

- Niya wulla e şına.

Vuna kênek xu xemılne Cın Dilber Sultun Melek ız gena şına. Duna ra şına rayir ra zaf şın tay şın. Ya katun pojen katun zaf kena sualın. Rayir ra Cın Dilber Sultun Melek vuna:

- De hot roj hê reyiri pê astuaron şını.

Ya vuna, Can Dilber Sultun Melek vuna:

- E biya vêşun najê!

Ya yo parçê luela sualın dona cı, ya wena zaf bena teşun ına vuna:

- Najê! Ok bı mı.

Tay ok dona cı oka germin girayi duna cı, yin şın, yena verni veywa u şın hê kê ken hê şın. Ya yo kıışta yo çırr dı binê vındên. Ya vuna:

- E yê bena teber.

Ca d' kincun veyw duna kêne xu ra Cun Dilber Sultun Melek kena kııştê yo kerra d' erze b' vuna:

- Yo çım xu bıd mı vuna ez ok duna tı.

Yo çım xo vecena, najê ya ok dona cı vuna:

- Çım xo bin vej bı mı.

Vuna:

- Ez nun duna tı.

Çım xu bin iz vejena dona cı, uja dı bena kuar. Çımon yê gena şına, ya kêne xu xemılnenê şına şın miyerık honê hon vinen vun:

- Wille ço ın Can Dilber Sultun Melek niya.

Yi inum nıke vun:

- Wille mı Cun Dilber Sultun Melek mı hon dı di. Vun kênek sarê xu bışu w' zerd te ra varen. Vun qısêy bık inci fek ra perrên. Vun wurzen runiş gul ver lıngun yê dikmiş bena.

Ço inim nıken miyerık zerrê yi siya ya. Naj ız kêna xu xemılna cı r' arda wı zun miyerık zon, hon diyu çınki. Ço cı ra inum nıken. Daa xu baa xu ra vun ço cı ra inum nıken. Vun:

- Nıya dormalê qefiliya ay ra sarê xo şuena zerd tı ra niwaren. Vun qısêy kena inci fek ra niperrên.

Ya çend incu kênek rê re qısêy kena incu yen dun ari kena mendıl, çend zerdun yen uja kênek sarê xu şuena zerdun yê duna ari vuna, çend heb gulon ız şına çarşı ra gena una. Wexto ya qısêy ken inci yê vera duna fek ra perrên. Yo serr qediyena, miyerık dun ra şın seyde yo cirun dun ra şın seyde dehab tonzi yi est, tonzi yi est tonzi vun:

- Aww aww aww.

Lawên, lawên dormalê kerra şîye şîye şîye. Oniyen pa kênek ha uja yo peri ho gîredayi, çım yê çinik. Xu r' qîsêy ken hen inci fek ra perrên, wurza ništa ru hen gul ver lingon yê dikmiş biya. İşliğe xu paltunê xu don pıra. Don ra yen kê ço ra nivun. Yen kê şın gêrên yo dewê hêt Diyarbêkır ra gêrên oniyen pa yo ciniyeka vun:

- Kum dehab incu bı mı ez çımon dona cı.

Miyerık vun:

- De biyê vun ez duna tı.

Uja miyerık ay çımon yê kênek gen, incon don yê don yê. Un çımon yê taqmış ke ben doxtor ben weş. Çımon kênek taqmış ken çım kênek ben weş. Miyerık pê ben zengin miyerık ız feqiri w'. Hini yo ruc şın uja vun:

- Ine en çı çı kesi.

Yo ruc miyerık dun ra şın oniyen pa ê wille ê miyerık ın xuert waştı ina kênek o. Vun:

- Wulla hal meslê mı ino.

Kênek yen lajêk yen kênek vinen. Waştı xu gen şın. Yi pê mırad xu ben şa. Naj u kêna z' kışên ken teber. Mı ca verda ez uma.

2.1.1.5. Keçelek u Paşa¹⁷

Cêk ben cêk niben yo Paşa ben hiri heb kêne yi ben, hiri qonz paşa ben. Vun:

- Kêne mı hiri hiri. Sey Paşa sey xelate. Her yo kêne mı vun wa sey xu yo da kum id e kêne xu dona ay.

Dew piyêr yena viyerena ra yo kêna sey xu dona laj Mifti r' yo dona laj Qazi r'. Kêna qij vuna:

- Wulla ez duna Keçelek ir.

Yo Keçelek ben. Kêna qij sey xu duna Keçelek ir. Piyêr kuen kışên vun:

- Tı seni şiya Keçelek guret?

Vuna:

¹⁷ Fehime Şadinoğlu, 70 Serri, Gêlan, Nêşiya Mekteb, 13.06.2021

- Mı xu r' o guret şıma r' çı lazım!

On Paşa un laj Mufti laj Qazi ken milik ken ağê dew ken çı dew. Paşa çımon ra şın vun:

- Wa zumê Paşê hiri hemin şiyer şiyer çêr sey xelat biyar. Şı çêyr mest teyr say xelat biyar. Vun Paşa buyêr pê çım yi ben weş.

Paşa un astuor yo dun laj Mufti yo dun laj Qazi. Vun:

- Şiyerên mı r' sey xelat mês teyr biyarên.

Kêna qij duna ra şına vuna:

- Baba! Yo astuar bıd Keçelek wa Keçelek iz şiyêr.

Vun:

- Wullê Keçelek pis miskin. Vun inka şın mıx xelat un mês teyr un. Şı çeyr un.

Vun Keçelek wurzen we şın şın şın çır şın sey un mes teyr un şın sey xelat un.

Gen ben dew laj Mufti laj Qazi waxta yen vun:

- Wullê ma şı gêrên çik çin.

Nizun Keçelek kat kincun xu don xu ra vun:

- De biyarên ez her yo yo nalê astuor duna qinê şıma r', qinê şıma dağnena. Vun ez sey xelata şır çeyr mês teyr duna şıma bıg u şiyerên.
- Ee vun de biya pon.

Timunun yın vejên nale astuor xu erzên adır yo nun qinê laj Mufti ra yo nun qinê laj Qazi ra. Duna ra şın şıt çeyr mês teyr don cı şın xeber kona bajar vun:

- Wullê zumê paşê şı şı şı çeyr ard mês teyr ard Paşê werd çım yi bi weş.

Vun Keçelek dun ra şın. Wı z' şın wade paşa.

- Keçel miskin junın vun ita ra şu vun tı şu.

Laj Mufti laj Qazi vun şın şı şiyer mês teyr ard. Keçelek vun:

- De şıma biyarên!

Ca miyun cemaatun un qinê laj Mufti laj Qazi vejên.

- Ee eg nalê astor ho qinê yin ır nalê ha qinê yin ır da ye. Wullê e don cı, şıt cı e wullê vun ez şıya mı ard, filun ca d' mı do cı vun yin ız ard.

- Ella vun qê tı niard?

Vun:

- Mı niard.

Wullê un Keçelek paşa un piyêr nahlet ken laj Mufti laj Qazi. Keçelek un ken paşê dew kena z' un kena hin kênâ kuen herinde Paşa. Uja hin ya yo wu hin ben şa. Mı ca verda ez uma. Mı tu r' yo pir u pising arda.

2.1.1.6. Hem u Hemşa¹⁸

Cêk ben cêk niben yo kênek bena yo layêk ben. Layêk numê yi Hem kênek numê yê Hemşa. Derdkêne dezê yobinon ır, zerr kuen yobinan. Wırzen wı kênek remnên gen şın. Şın şın şın vêr kê yo Paşê. Ben kê yo Paşê erzên pê paştê paşê. Paşa zerr kuen kênek. Vun:

- Ez kênek Hem ya bigir.

Kênek on Paşa on. Vun:

- Hem bışaw ça? Hem bışaw cêk sarı Hem vinik ır.

Vun esker xu şawen. Paşa esker şawen Hem ız miyon şawen. Hem yen kıştı. Paşê vun:

- Ez vun wullê vun ez hiri roj çend roj ber ken a kênek a vun de Alla tı wei ık vun laj ap tu kışıyo vun de hin ez ay tı wa tı'z ay mı na ez ay tı wa.

Kênek vuna:

- Tı hiri roj musahat bıd mı ez laj ap xu hes kena.

Hiri roj nişena ru hes kena. Roja çarın wırzena wı ben derzena xu mıl xu xenıqna. Xu xenıqna. Paşa ber ken a. Eee kênek xu kışt. Paşa wurzen we kênek ben darın we. Yo birê yin ız lâl ben. Birê H'em yo lâl ben. Wurzen we sersıwe şın kê H'em. Çerçi yen şın kê yin layêk a vun:

- Hal hawal ınno. Vun wullê Hem filon ca d' kışıyo birê tu.

¹⁸ E.v., 13.06.2021

Wurzen we, wurzen we kuen rayir. Don ra şın şın şın kê Paşê vun:

- Ez vındir ez sarê Paşa vinikir.

Wurzen we şın kê Paşê. Paşa cinê Paşa vuna:

- En munên birê Hemi yu.

Wu vun:

- Nêê wullê vun ın daa yo Hem piya yi nimonen. Hem ehend mehqul iw hen terbiyal iw.

Layêk wurzen wı, nişen ru non xu wen. Yi kuen ra wurzen we benzin şonên binê Paşê r'. Gaz benzin ken adır non pa Paşa piyêr bina ra piya çi ra weşnên ken wert. Wurzen we yo mayinê yin Hem cı r' nuşte. Mayinê xu tarlı ra oncên nişen cı gen şın. Şın welat xu. Wulla hal hawal ınno. Vun sarı Paşê z' kerd vin. Uja ca verda ez umiya.

2.1.1.7. Mar u Merdım¹⁹

Ay verinon ma r' re re meslê qal kerdiya. Ay meslun ra yo vatên yo merdım u yo mar yo rojêk ben duest. Mar a merdımı ra vun:

- Tı her roj, tı mı ra yo bardağ şit un, ez o şit xu wena vera yi qarşulux yi z' ez yo altun duna tu.

Bayaa yo zamun oqı dı piya a duestiği yın dewam kena. Yo rojêk hec ay merdım ır ben farz, o merdım girak şiyor hec xu e'da bıkır. Helikak şın hec ız laj xu pil temih ken.

Vun:

- Oğul! Hal meslê mı no duestati mı no filon ca d' yo mar est. Ina yo duestati ma esta. Ez şına hec, ınno ara d' tı cı r' her ruej sersibê yo bardağ şit ben, wı z' yo altun don tı, tı gen yen kê.

Vun:

- İdare ma heyat ma ho bağlı mi.

Tabi laj iz qewul ken. Wı laj xu ra z' ozellikle me vun:

¹⁹ Hatip Çetkin, 43 Serri, Gilbê, Mala, 27.04.2021

- Amaan tı çew yo yanlışı niebı, qarış mar niebı.

Wıız vun, laj miyerık ız vun:

- Temam.

Bad cı miyerık şın hec, laj yi her sersıbe yo bardağ şıt ben don mar, mar o şıt xu wen, yo altun don cı, yen kê. Yo ruejêk yen ğıyali ken, kê dı ğıyali ken vun:

- Inê bua mı çıqa feqir!

Vun:

- Çıqa bêaqıl.

Vun:

- Ay mar bıqış, a xazine yi piyêr tı ra big biyar.

Vun:

- Çı her ruej yo yo bardağ şıt ma ben, yo altun don ma. La ma dilenci tawe!

Oqı dı düşünmiş ben qırar don cı. Vun:

- Ez ın hew şiyer, ez şıt bena, waxtoğ mar umo, ez dona pırı kışena. Vun:
- Ez dona pırı kışena, ay altun ız ez piyêrin gena, yena.

Neyse dun ra şın qerer xo tabi tam do cı. Dun ra şın veng dun, mar yen tiwer miğare xo ra. Un fisal, dun mar ır bueçe yi tıra bena. Mar ız o ara d' firset vinen, derzınê xu don yi r'. Yi zehirlemiş ken, wu miren wı z' miren. Bade cê bueyê merdım hec ra yen, eşnawên, unyen tı ra laji kê d' çino tabi. Unyen tı ra persên, vun:

- Laj ho ça?

Yi vun:

- Willa mar don laj tı r', merdo.

Düşünmiş ben vun:

- Kesin laj mı yo yanlışı kerda, ay mar do pırı kışt.

Ço nizun benate yi u mar dı oqı di yo duestati esta. Neyse ver vera ziyaretçi yi yen şın, ziyaretçi yi qêdyen. Wı yo ruej sersıbe yo bardağ şıt ız gen şın, şın ver miğare mar. Veng dun mar, mar yen tiwer. Mar ra vun:

- Tı do laj mı r'! Laj mı merd. Sıbeb yi çiyoy?

Wı z' vun:

- Laj tu çım nabari ke.

Vun:

- Umê ez kıştên, ın altun mı piyêr berdên. Do mı r', mı xu zuar xelısna. Bueçê mı pê ra tıra bı. Mı z' da yı r', wı merd.

Uja d' bua ay merdım vun:

- Peki! Niben, ma honê duestati xu dewam bıkrı?

Mar ız vun:

- Niben!

Vun:

- Peki çıney ra duestati ma dewon nikenay? yani niben?

E la vun:

- Tı hetu bıon qebrê laj xu ra, ez hetu buon bueçê xu ra, mumkin ni. Duestati ma zê ver nibena. Ay ra ma dewom niken. Ina duestati ma z' hin ita dı bıqed, şiyer!

2.1.1.8. Gıştê Padisahi²⁰

Waxt verin padişay tım şın seyde. Yo ruej honc teyfê xu don ari şın seyde, yo geyig vinen. Tam yi ya nişun gen tetik oncen xeteliw, gıştê yi tıra kena. Gıştê yi ra vun 'wezir parmağı'. Tabi qeren meren piyêrın ser tum teyfê ters ver yena pêser.

Veziir yi ra vun:

- Paşam!

Vun:

- Her şer ıd yo xêr esta.

Vun:

²⁰ Muhittin Çamuka, 59 Serrı, Gêlan, Universita Qedino, 30.12.2020

- Herê! Çı her şer ıd xêr esta? Gıştê mı na wezir tıra kota ina berbat kê tawê esta?

Vun:

- Ina bênamus ca d' biyerên berzên xeps.

Wezir yi seni vun:

- Her şer ıd yo xêr esta. Semê aya yı gen ken xeps.

O bınat ıd waxt yo zamun derg şın. Padişah henê pê teyfê xo şın seyd. Zımıstun bena yo tipi bena yo fırtına. Padişah pa teyfê ben vin o ca dı zi yamyam est. Yamyam ını piyêrın tepışên, ben tabi cê xu ya. Yalnız yamyamın yo edet yin est. Kum ık seqet qarış ay niben. Ay piyêrın sari bîrnên wen. Têna padişah tıra seqet hani gıştê yi tera koti w' ya. Padişah vera don. Padişah yen kê. Duşunmiş ben yaw vun:

- Ay wezir mı ra yo ruej va, a ruej gıştê mı tıra kerd, vun:
- Her şer ıd yo xêr esta.

Vun:

- De şiyêrin ay biyarên. Zindun ra vejên biyarên.

Tabi yen şın wezir un qarşı vun:

- O zamun tı mı ra va:
- Her şer ıd yo xêr esta.

Wezir ina hal yers bena vun:

- Çı her şer ıd yo xêr esta?

Vun:

- Vist serr ez ha zindun da.

Vun:

- Bênamus tı nivun her şer ıd yo xêr esta?

Vun:

- Tı uja dı w' tı z' werden. Raşta her şer ıd yo xêr esta.

Vun:

- Bo! Ez xelisy a tı z' xelisy a.

2.1.1.9. Biro Aqıl u Biro Gej²¹

Cêk ben niben yo biro aqıl ben yo biro gej ben, yo z' daa yin a. Yo z' mongê yin a. Biro aqıl tım daa yi şına munga dueşena, wı munga gen şın kue. Mungê xu ben çırnên, şond on, daa yi cır dueşena kena, wı z' ken zerrı, dun ra şın kiye. Yo ruej biro gej vun:

- Daa! Ez êr ena munga ez bena, çırnena.

Dadi vuna:

- Lajê mı! Munga meber! Cınawır tira gen. İdare ma çın yo munga ya.

Vun:

- Willahi cınawır mı ra bıgir iz e bena. Qê tım bırê mı ben çırnen un? Êr ez bena e niona?

Biro gej munga gen şın, gen şın dew ra finen dur, gen şın yo ova, munga vera dun munga çêrena. Hen vinen dehaw hiri hew cınawır vêjen yen. Cınawır yen munga erzên xu verni. Pêra nun munga dıma, munga remena, munga gen şın, ben don erd tedı xewıtyen wen. Wı vazdon şın. Vun:

- Mungê mı qarış mebin.

Gej nizun. Yo cınawıra vera gıran cı hetı ya yen gıran. Wı vun:

- Şıma tuccari?

Cınawır hini gıran vun:

- Eg şıma tuccari se, vun: La pere mı hê ça? Şıma qê munga berda, şıma pere ma nidon? Hini gıran vun: Hah! E biyer çarşı şıma pere mı don? Hini gıran wı vun: temum. Vun: Ez sewa yen çarşı pere mı bıden.

Cınawır mungê xu wen. Wı don ra yen kê, yen kê daa yi yena munga bıdoşena, munga çiniya. Vun:

- Lajê mı, munga ha ça?

Vun:

²¹ Ali Baytemur, 56 Serri, Kuartew, 5 Ser Şıyo Mekteb , 24.12.2020

- Wulla tucrar umê munga berda.

E la vun:

- Lajê mı, mı tı ra niva mungê ma nê bıroş nê verd cınawır buyêr? Ma bêqatık munen, ma ben feqir.

Vun:

- Vat sıwa biyê çarşı ma perên tu don. Vun: Ez sıwa şına perun xu gena.

Eee vun:

- De şu. Tı pere guret ma r' çı aqıt-maqıt big biya. Tawe çin kê d'. Tay aqıt çı biya ma xu r' wen.

E vun:

- Dayê e şiyer e gena.

Don ra şın çarşı nat vazdon wat oniyen cınawır çarşı d' çini yo. Oniyen yo merdım erdişê yi omaya, saqalê yi esta. Gıjık yi derg bine ina leşın pertalın. Şın zeliqên pa vun:

- Wille tı mungê mı vizêr berda, tı peron qaşı ey don mı.

Miyerık vun:

- Ya merdım! mı nê tı di nê munga mı berda, vun mı pere ay çıta dona tı?

Ben gej don piyêr, dı-hiri ten yen kuen bınatı. Zaten wı gej. Vun:

- Biya ya merdım, biya tay peron bıd cı.

Vun:

- In xu ser find.

Un tay peron don cı, wı z' gen şın. Gen şın daa yi vat:

Ma r' yo dalçıkê aqıt biya, ma xu r' ken şerbet wen. Tı mungê berda rueta ma r' tayê aqıt biyar.

O zamun aqıt duelçıkan dı. On dalçıkon dı on dalçıkon xu gen yen, ben germ. Erebi çin o zamun peyi yen. Yen bın yo bıruk nişen ru. Vun:

- Ez hê qapağ ın berzık ın çıto, ho ini do?

Seni kapağ ken berz unyen aqit. W1 nizon aqit çıto. Des xu don pa unyen şirin, des kuen de wen. Germ, mês yen domarê yi, mês zaf nişên dumare fek yi ya. Des xu don pırı, on omarên hotay hew mês zerê des yi d' kışıyo oqı di ho pa. On ay mêson omarên. Bıne duşunmiş ben layêk gej vun:

- Halla halla! Mı hotay ten kışt, inke dewlet mı bihes mı bena kena zerri.
Vun: ez sekir?

Gêrên a şın cê yo qurçi ya, yo qalmi xu r' vırazên ser a nusen vun: ser a bınus. Qurçi ra vun:

- Vaj! In merdım yo donım des xu şo a hotay ten yo donım des a şo.

W1 zun qalmê yi vırazên o k1 sera nusen, gen şın. Kê nişın kuen kue. Şın yo deşt ıd erzên kuen. Oniyên hiris çoras hew mehkum vejya umı, tersên vun: willa ın biyer mı kışen. O z' nuştê qalmê hina bıın ceket xu ra ben tewer. Ay çoras ten yen sini çım ginen o qalmê yi eg ho ser a nuştı. In yo donım qalmê xu şo a hotay ten kışıyo. E peki vun:

- Ma çoras ten wullê nımê qalmê yi ma de niken.

Vun:

- Biyerên ma bırem.

Sini yi remên w1 hini wurzen xu ser vun:

- Heyy! Biyerên ita!

Qerên ser, pê çarnên a un cê xu ya. Vun;

- Ez bırê şıma pil a şıma bırê mın qıj. Mı va se şıma o qı di ken.

E vun:

- Temum. Ma oqı di ken.

Piya şın ay bırê bıın tı ra vun:

- Bıra! Yo heş ho ına deştı do. Dewlet vat:
- Kum ın heş tepiş, zinciron pırnıkon ti yi kır biyar teslim ma'k. Ma poncas heb mehkum af ken.

Vun:

- Mı r' ayê heş mı muejnên e tepışena.

Vun:

- Yo astuer mı r' biyarên cınaşnên. Vun: ez ay heş dona tepıştış.

Şın yo deşti ra yo-dı tur erzên pê astuer. Hen vinên heş vejên yen. Heş inson wen ço nifton tepış. Hokmet vat mehkuş tepış biyar se ma poncas ten af ken. Şın tur erzên heş yen o qir id çarno zin a ya ser ay qiri ra xu zit ken ser paştê heş oqı di z' zeliqên piri. Heş purtin zeliqên piri. Heş vazdon a deşti ra vazdon, vazdon vazdon qefilyên kuen. Ven da ay mahkuşon don, vun:

- Biyerên tepışên, zıncılon pırınki kirên vun poncon mı z' gırıdên. Mı ereq vet poncon mı hewa yen vun e bena niweş.

Halbuki pisê xu kerda pırr yen heş pırnıkon yi qul ken zıncılon ken de, gen şın piyêrin af ken. Wı z' xu r' don ra yen xu ken temiz. Don ra yen kê. Mı uja ca verda. Alla şıma ra razi b' desê şıma muser iw. Xatır iw şıma.

2.1.1.10. Resul u Mumyalek²²

Yo resul ben yo Mumyalek ben. Resul u Mumyalek ken nobet şın cê dıwari ya. Bua yi vun:

- Yo ruej tı şın cê dıwari ya yo ruej iz laj bin, yo Resul yo Mumyalek.

Dayê Mumyalek çini ya. Dayê Resul esta. Dayê Mumyalek merda, bua yi zewıjyo. Dayê Resul iz esta. Dumarê yi ya waxtun ok sırê Mumyalek yena dayê yi cı r' nuna wuşk kena de şawena cê dıwari ya. Resul ır iz tim yemeg bol kena de şawena cê dıwari ya. Miyon dıwar ıd yo go buer ben. Go buerız onyen Mumyalek bêdadi yo feqir, qerrên dıwari serr vun:

- Şıma tek yo hetan şıyer Mumyalek şıma ver ra biger vun bıqefil. Vun eg şıma piyêrin pê estırê xu kıştın şıma qul keno.

Mungê tersên nişın. Dumarê xo çerên ver xu meşel ben. Waxtunok sırê Resul yena go buer qerrên vun.

- Şıma tek biyer pêser hetun şond muez bıkırin, bıremên. Vun wa Resul şıma vera bıger, wa nişk ronış nun buyêr.

²² E.v., 24.12.2022

Oqı di dewum ken. Dayê Resul taqip kena oniyena ki Resul çiqas şın tepiya şın.

Vun:

- In sebeb yi est herhaldı vun ay ra ın laj mı zaf tepiya şına. Vun ez hew yo ruej teqip bikir.

Sırê Resul yena şına oniyena tı ra ê go buer qerrên bitin dıwar remên sağa sola, remên yo dıwar niyena pêser. Ta niyen nun buyer o nun xu oqı dı şond gen yen kiê. Sırê Mumyalek yena hini şına. Oniyena go buer qerrên dıwar ra vun:

- Tek yo hêt ra meşiyerên. Biyerên meğel ıw yen domarê xo bıçırên.

Meğel ıw yen. Wı z' meğel ben. Mumyalek şın nişen cı yo estiri yi şıt tı ra yen yo z' şeker. Him şıt xu wen him şeker xo oncên. Pê ben xurt durum yi ben hol ben gırd. Dayê Resul bena şikayetçi. Bua yi ra vuna:

- In laj mı niweş. Vuna gereka ma cı r' bon yo çarı.

Ğayê yê pılon bıkir gı sarı bıbırn laj yi in gure ra bıxelıs. E vuna babi vun:

- Ma se kır? Vuna laj ma çiqê dı niweş?

Vuna:

- Di vınd e şına serr yo ziyar. Ez hew tı ra pers ın laj mı çitê ra tepiya şına?

Don ra şına ser ziyar, şına ser ziyar. Go buayer Mumyaleki ra vun:

- Hal meslê ma cini inke do ha pılon kena tı ver xu bınım şu zerê a ziyar ıd xu bınım. Waxton oğ daa yi ome hele tı ra çita taleb kena?

Dona ra şın, dun ra şın xu nımnên hen vinena daa yi vejena yena.

Vuna:

- Ya ziyar! Vuna laj mı tım tepiya şın. Vuna ın go buêr inkê dı ken. Vun ma çı qê dı se bıkir ma ın gê sarı bıbırn?

Vuna:

- Şu go buêr sarı bıbırn gueşt yi bıd laj xu laj tu ben hol.

Don ra şın gêreña a şına kê. Buabê yi şond yen tı ra vuna, babi vun:

- Cinêk tı şiya sêr ziyar, ziyar vat se?

Vuna:

- Ziyar mı ra vat: şiyerê gê buyêr sarı bıbırnên, gueşt yi bîdên ay laj. O laj nıweşi tê esta ben hol.

W1 vun:

- Ma çiqê dı sarı bıbırn? Vun go buyer ma sarı bıbırn vun xeylêk perı, ma nişken sarı bıbırn ma ben feqir.

Vuna:

- Wa laj mı weşi'v wa ma sarı bıbırn.

E vun:

- De biye! Ma bıbırn. Vun mejburi ra. Vun madem tı o qı di vat ma bıbırn.

Mumyalek şın kuen zerri ha gê bermên, şond ga yen vun:

- Lajê mı! Tı qê bermên?

W1 vun:

- Bawo! Vun hê tı sarı bıbırnên. Vun hayê tı pê esta? Vun tı sarı bıbırnên gueşt tı don Resul vun wa Resul pê hol ıv.

Vun:

- Lajê mı mereq mekır! Vun waxtun og ez arda eşta erd ling gırıdayış mı d' vun lingon mı tı gırıd, sıst gırıd. Vun yo toqê tarın biya ver lingun mı d' ruen. Vun yo helqê ok ız biyar ver ruen vun ez pue finena a toruna pue finena oka wa miyon a weliw wel kena çımon yin vun ma remên.

Vun:

- Temom bawo!

Ard on erzên erd gê buyer babi u dadi yin gê bueyer erzên erd. Mumyalek

vun:

- Gê bueyer mı ra vat lingon mı tı gırıd wa mı rehet sarı bıbırn.

Vun:

- Temom tı gırıd.

W1 gırıdon on sıst gırıdon. Ok un ver lingon y1 d' non rue, toq ız mermuer ken de ver o q1 d' nun rue. Seni kard hêt mı liya ben w1 pue finen ok a bena miyon a muermer yo wel bena berz kena çımon yın. Yi çımon xu rıd xewıtyen. Go buyer wırzen we Mumyalek nişen cı remen. Remen remen remen kuen dur, nişken vin. Şın o memlıket terk ken şın yone melmıket şın. Mumyalek şın yo dara, go buer ız ho bın dar ıd çerd qefilo o uja meğel biya ya. Hen vinen yo dêw yen gê buyer tepışên gê buyer başlı ken wen.

Gê buêr werdış ıd go bueyer bittin vicid yi bitun gunê yi hetun lewun xu gesen. Vun:

- Yemun yemunê gıl dar, yemun yemunê gıl dar, yemun yemunê gıl dar.

Sini ya k' wen ben mırd qeymu unyên eg o tut ho lewê dara ayon ra vat:

- Yemun yemunê gıl dar tı mı wen çım tu aydı v'.

Vun:

- De biyê war vun ehend yemun nikerdên vun mı tı z' werdên. Vun de biyê war vun ez qarış tu nibena.

On war gen şın şın şın ver yo kueşk onyên hot beri a kueşk di. Hot hemi ber ız çı teyr-tuyr dınya ra bi b' do ariye. Ard kerd zerê yi teyrê bi çı tawê erd diyo ard kerd zerê ay bonon, ay bonon ay çımon ber qafilne. Astuer yi çıta tı vaj çı heywon vaj o zeri do. W1 ken bekçi astuaron astuor hê uja. Eşkijon on don astuaron. Astuar piyêr bi xurt besli bi. W1 ruej şın seyde. Mumyalek ız ho ver ay astoron do. Yo ruej yen vun:

- Erdışê mı zaf çiyena. Vun miyon erdışê mı d' bıgêr. Vun mırçık çı kot miyon erdışê mı. Vun tira vej erdışê mı ğılana.

Onyên miyon erdışê yi z' gêrên onyên meftê ê beron ız hê uja de. Ay meftun gizli gen erzên xu cew. Onyen miyon erdışê yi z' ken temiz. W1 şın. W1 hini ruej bin şın seyde. W1 ay meftun gena berun ken a. Berun ken a bitin ay teyr-tuyr gen vera don bitin yi ben uzgur kue ra gêrên. Astuaron xu un tewer dehaw astuaron ız vera don. O yo astuar zaf miqet diyu kerd besli nişen aye astuer remên. Sini dêw yen ben nizdi kie xu şond yen nata yen unyen. Vun:

- Ez şına seyd tawê çini di bo dumarê kê mî ho pırr teyr-tuyr.

Yen unyen eg Mumyalek bittin beron yi kerd a. Teyr-tuyr vera den.

Vun:

- Wille Mumyalek vun gurê mî do cî. Vun ez peruşun pergendi kerda.

Yo astuer oncên tewer wî z' nişen cî pêro ken Mumyalek dîma. Pêra ken Mumyalek dîma cî res ha ita ha uja cî res şın tıra ben nizdi yo gual qij ha verniye yın da. A Mumyalek ser a guelê ra kuen xu ver. Ven da Allê dun, a gual ben gırd bena zê yo baraj. Vun:

- Wa dêw tıra naver niekur.

Yi ven da cî vun:

- Mumyalek! Tî çiqê dî ina guala kot xu ver. Vun mî ra vaj ez biyer xu ver. Vun e qarış tu nibena tu af kena.

Wî vun:

- Bo yo kerra gırd ha uja vun mî bêş bueçê astuor xu ya vun e tıra kota xu ver. Vun tî z' pabest tî kuen xu ver.

Dêw xapinên on a kerre bestên bueçê astuer xu ya sini kuen zerrê ok pırî şın xeniqyên. Mumyalek dêw xapinên şın, nişen astuer xu dun ra şın şın şın yo melmıketi ra ben nizdi unyên yo merdım xo yo mêşna sarı bırnên viyerê yi ho qeldo ver ok şın vun:

- Xalo! In viyerê ina mêşna tî don mî?

Wî vun:

- Wulla viyerê mêşna pê sekena? Vun viyerê mêşna zaten tî niberden iz ez qeldena vêr ok vun in şın.vun tî xu r' ben berd.

E vun:

- Xalo! Alla tıra razi w'.

O viyerê un viyerê qeldên ken temiz. O viyerê cuar don xu sarı ben yo keçelek, gen şın. Şın yo padişah o melmıket ıd est şın cê ay padişê ya.

Vun:

- Ez uma ya. Vun e feqira. Vun ez xu r' gêrêna bixewit. Xızmkar iv.

E vun:

- Biyê wulla xızmkar ma r' lazim ni. Vun tı zaf feqir. Vun tey qonz yo kêne mı est. Vun tı in qonzon bêr biçêrn.

Vun:

- Tı çıta bı mı e qewul kena.

Vun:

- Temum

Ay qonzon ruej ben çırnên şond on ken zerri. Şın yo feqirxane est şın xu r' tey kuen. Yo ruej dı ruej kêna yo qonz yê yo yo miyon ay qonzon id yo qonz yo çım yê yo kuar. Kêna yena onyena tı ra a qonzê yê zaf biya zeyıf.

Vun:

- Qê ma qonzê mı ehen biya zayıf?

Wı vun:

- E nizuna.

Yo ruej dıma şına hele in çıqê dı çırnen. Şına eger o keçelek xu ser ken yo xuert rınd, temiz, yaqışıklı yo. Astuer yi z' ho tê nişen cı a deşti ra romen nata şın wata yen. Kênek vuna:

- Wulla in layêk keçel niyu. Vun in layêk rınd yaqışıklı.

Zerr kuena cı. Vun a qonza kuar vındena onyena yi ra. Yani yo ay qonz bin yo çım çere yo çım onyên yı ra, ya yo çım oqı dı vındena onyena tıra ay ra tepiya mend. Wı qonzon un ken zerri. Kênek yena vuna:

- Tı çı? Çı kesi? Tı ça rê? Çıtê?

Wı vun:

- Yo k' tı sır mı hêsya. Hâl meslê mı inqê di ya. Vun ez filon melmıket id yetimi biya. Vun enqê dı uma mı ser, ez uma cê yo dêwi enqê dı enqê dı cı r' qısêy ken. Ya vuna:

- Tamum.

Padişa ven da kêna xu don, hiri kêna yi ven da cı don.

Vun:

- Liya şıma omê zewaj. Vun şıma xu r' kum vaj e şıma dona ay.

Ay yo vuna:

- Az nizuna wezir gena.

Ay yo vuna:

- Ez nizuna kum gena.

Ya vuna:

- Wulla e xu r' keçelek gena.

Wı vun:

- Kutê mı keçelek feqir tawê yi çin.
- Niyê wulla e xu r' keçelek gena.

Padişa on don cı. Piyêrin don cı. Mumyelek kêne padişa gen. Padişa pê hesyên onyen yo ruej şın ziyaretê yi vun:

- Ma şı kê ina kêne xu ya ena kêne mı hele durum yê senin? Vun ina kêne mı zaf feqir iv ya vun ma yo ruej cinêk şı kiyê yın a.

Yo ruej şın onyên durum yini ra. Durum yin zaf biyo hol zaf ilerlemiş ben.

Mumyalek uja niyo. Vun:

- Kêne mı şıma se kerd? Vun şıma enqê dı.

Vuna:

- Bawo! Miyerdê mı şu xewıtyo ma ke zengin, biyo parali.

E vun:

- Şıma ça ra ard?

Vun:

- Bawo vun şıyo nizuna çı erd ken altun diyo. Altun ard ma zaf bi zengin.

E vun:

- Kutê mı eg şıma zaf bi zengin se vun ven da sewa miyerdê tı umı kê se vun e tı ra yo öneri mı est, e tıra çık vona.

Zoma bar xu astuar xu bar ken, sıl bar ken, gen şın. Vun e şiyêr yo bacar. Kuen cehdı şın şın bacar. Zaf dur şew kueyê vındên, kuyê vındên. Vun ez binê istirahat bıkêr, sersıwe wurz we şiyêr. Adır ken we vêr vındên. Hen vinên vinên yone ombaz yi wata yen onyên bar astuer yi z' ho bar kerdo. Reyê yi z' dur, yen sılom don cı vun:

- Ez eşkena ez cê tu ya vindir. Vun ma sersıwê piya cehdı kuer. Vun tı hêt bacara şın ez hêt bacar bina şına. Vun emş xu r' piya ita konaklaşmışiw sersıwe şın. Zumê padişe vun:
- Ben, la qê niben. Vun daha qêr mı yen. Bê tı z' ita d' ruen. Ma emş ita vındên. Vun sersıwe tı reyê xu ra şu e reye xu ra şına.

Zumê padişa, miyerık nişen rue adır xu ken we, çayê xu gırnên, suhpet ken. Tıra persên ay o ombaz ık newı omo. Ay ra persên vun:

- Bar tu çıta wo? Dekerdo.

Wı vun:

- Bar mı altun ez sarraf a, ez altun roşena. Wı z' yi ra persên vun:
- Bar tu çıta wo, dekerdo?

Vun:

- Bar mı musk ho dekerdo.

Vun:

- Musk çıto? Vun mı hama çırre in nieşnawut. Vun in çıto?

Vun:

- In altun qıymetliyêr. Vun bar mı z' a wo ez ha bena ma eritmiş ken vun in altun zaf qıymetliyêr.

O ombaz yı k' umo bar yi altun aw ız çım verdên ay bar ay zumê padişa. Vun in şew rakur. Vun ez in bar altun xu herinde yi d' verd, ez in bar yi bar kêrdı şiyêr. Dızdı ken. Wurzen we bar sıl yi bar ken astor xu tıra nionyên bar ken gen, remên şın. Wı erd munen sersıwe wurzen we onyên ombaz yi uja niyu, wı têna ho uja. Onyên

bar yi berd barê altun yi r' verdo. Barê altun yi ca d' astuor xu bar ken gêrên a. Yen şın kê, ben kê. O şew diyen u kêyne yi vuna:

- Buay mı umo ita vat:
- Eg zomê mı gêrên a umı, zumê mı z' bıgiri biyerên mızafiriyê mı. Vun hele hew ez pers durum şıma ça ra biyo hol?

Vun:

- Temum. Vun şond diya ciniyêk ma şın.

Don ra şın padişa tıra persên vun:

- Lajê mı! Tu se kerd? Tu ina bi zengin.

Vun:

- Bawo! Wullahi mı se kerd. Vun ez biyaumud biya ez feqiri w' biya. Şıma e layıq kêne xu nidin, mı z' ina bêumud biya, mı z' bar sıl bar kerd mı va ez bıgir şiyêr. Bêr bacar ez yoyi bıxapın vun ez şıya cehdi ra inqê dı şans mı po omı vun mı z' bar kerd ez uma ya.

Vun:

- Lajê mı! Wullahi vun tı aqilli. Vun biyê e tu kena wezir xu, tı herındê mı d' tı z' wezir mı v'. Vun zaten ez biya extiyar çend serri mı ra şiyêr zaten padişahtiyê mı z' tur monena.

Vun:

- Ben bawo! In ız gore mı no. Ez yena tı mı biyar wezir ık e yena.

Kê kêne yi z' bar ken, ben kê xu, ben wezir yi. Mı uja ca verda ez uma.

2.1.1.11. Alık u Fatık²³

Yo mêrık cinê yi miren dı qıj yi est. Yo laj yo kêna. Yo analığ pê ra yena. Ayê qıjın ra kıcığ gena.

Vuna:

- E seni sarê inan viy keni?

²³ Selahattin Çibik, 80 Serri, Gêlan, Mektebo Miyanin Qedino, 11.12.2017

Una ğele tuexum erzena yega ena tuexum ŧeliqnena. Bena yê dıma erzena, miyerık nızun. Yega piyêrın zil dun yega yê zil nidun.

Vuna:

- Miyerık ın yega ma qêy zil niduna?

Vuna:

- ŧu ser ziyare hê pers ın qê derd ma çıta?

Ya ver ewıl ŧına kuena zerê ziyar. Wı ŧın persên. Vun:

- Ey ziyarek!

Vun:

- In Ğele ma qêy zil nidon?

La ya zerê ay cinê yi wı nêzun. Zerrê ziyarê cewab dun. Vun qêy ŧehid.

La vuna:

- Wulla ay wırd qıj tê hê uja tı ay wırdın ben sarê bınren yo pêl ser yega yo pêl bın yega. Ê pêl dona yega, yega zil don.

Yen kê tabi uzgun uzgun. Vun:

- Ez çıqê di qıjun xu sarı bınren? Dadi yin merda yetimi.

Cinêk vun ina cina newi:

- Ziyar va se?

Wı veng xu niken.

- Ziyar va se?

Halbuki ya ŧiya zerri ziyar taqlid ziyar ken.

Vun:

- Ziyar tawê niva.

Vun:

- Wullê ziyar tı ra çık va.

Vun:

- Hal meslê hina wa.

Weyy le vuna:

- Ma hega qurbun qıjun tu nikenâ elbette ma sarê birnên.

E la vun:

- De o zamun sarê çı mıl bışuw, yo sorin bıvıraz! Ma bıd cı wa xu r' mird ıw zatê hê şın.

Sorin pojena. Yetım, feqir, analıĝ a. Mıqet nibiya e hen keyfi ra wen.

Yo mılçık yena ver yın.

Vun:

- Gele bıron! Alık Fatık yo pıron bıdê mı. Yo xebera zaf weş şıma ra vuna. Yo xebera amtıkê şıma ra vuna.

Kerrun kuen pa Alık. Vun:

- Ma yo hew sorin diya hiz tu d' sarê vet ma!

Fatık yi ra muyon yo pıro dona cı wa xu r' bıremi kerra. Vuna:

- Bırê mı şıyerê wullê pilun kerd ey şıma sarı birnên.

Ê vuna:

- Ma çı qê dı birnên ma tepıšnên?

Vuna:

- Alık kılawê tu big vazd. Tı'z pê ra dıma vac:

- Alık kılawê mı!

- Alık kılawê mı!

- Alık kılawê mı!

Qêy şepkı bıxepınê çoy şıma niard. Şıyerê şıyerê şıyerê duron. U kuena serê. Alık kılawê wayê xu r' gen wı remên ya pêra kuena dıma.

- Alık kılawê mı!

- Alık kılawê mı!

- Alık kılawê mı!

O memleket terk ken. Yi pêra kuen dıma.

- Mı ra pey biyarên lez yaw şıma qêy nêuma?

La vun:

- Alık kılawê ma nidun.

- De ma şiyer!

Şın ver yo deniz. Şın uja ya xu r' şına ser uja gıl dara. Şına gıl dara.

Uja vuna:

- Xu qorumiş ço qarış mı me b'.

Yo aşık yena ver bin dar ıd ver deniz luyê na ruk. Sarê yê şuena, kincun xu şuena.

Yê ra vuna:

- Biyê war e sarê şuena.

La vuna:

- Ez biyêr war seker? Qêy se vuna?

Pir uja kuçuk ma waxt ne bın tencire dehab kesona nona bena. Seni tom dona cı qese şın luyê qeldiyen de.

Ya vuna:

- Xalê! Xalê!

Ay qese vuna:

- Kerro birem.

Vuna:

- Xal qırbun de mı ra nêesen çım mı kuar.

Hê zı xepinên. Yo gıl dara una war yo paskul dona pıra kena zerê gual. Kena zerrê gual maso gird yen yo denim yutmiş ken. Ya şına o birê yê uja ben new birê yı z' tepışnena bena.

Vuna:

- Ma sarı birnên. Biyo yo wara wı yen zun şın ser gual.

Vun:

- Wayêê Fatıık! Wullê hê mı sarı birneni.

Vun:

- Tı sekena?

Vun:

- Bırê mı ez se kırı? Ez ha zerrê masi da.

Ya vuna:

- Ez a zerri masi da ez zerri guel da ez nişkema tu r' tawê biker. La ez sekir?

Uja yo laj paşa zengin ben yen seni cer unyen gıl dar a yo hurmê ho gıl dar a. O aşık gela kêne xu bıd cı ayê eşta deniz. Laj paşa merdumun verden cı wahar ken zua ken zua mase un zerê qılaşnena. Yo hurmê ha te dı çı vejen. Uja ayê ben tabi Alik iz ben. Hocê cı r' nuştê ken vunên wı z' ben inson.

Vun:

- Ma uja ra şın biya ita, ita yaramış ma r' niben. Wı kılawê ayê gen.
- Alık kılawê mı!
- Alık kılawê mı!
- Alık kılawê mı!

Kuen dıma o memliketi rê şın. U a pir iz yena.

Vuna:

- Ena kenê mı wen gırek.

Vuna:

- Şıma ena dek mı ke. Ez ver şu dek tu biker. Ena biya siya e la ayê kena? Laj paşa tı qê hen siya?

Vun:

- Ma cehdê pawıtê tij don mı ra e biya siya.

La vuna:

- Qê lew tu e hen derg?

Vun:

- Lew mı'z mı hen mı ra kerd mı va laj paşa key yen? Key yen? Lew mı biyi derg.

Yo paskul don pırı ya şına zerrê deniz, deniz mase yê wen. Ena cek ra bixelisen. Çımki cinêk heqli wa. Yê dek pê kerd ına wa.

Mı yo sey xelat tey ard. Kutikê mı wer mı yo say da ay kutik umê mı yo da qerr yo da gor kutik. Wa şıma r' mı şıma r' guak ardin.

2.1.1.12. Yo Merdım u Cini Xu²⁴

Yo mêrik est yo cinê yi esta. Kê yın ho koe ya. Yo ruej miyerık Vun, Ber kuen miyêrik şın ber ken a. Oniyen tı ra eşqıya ya. Eşqıya kuena zerê. Oniya perê çini bi. Zerr kena xırab. Miyêrik û cini piya gena şına. Kutik yın nêbena. Mêrik u ciniyêk gena şına. Kutik ız yın taqip ken. Şın şın şın ser yo gıl koy. Eşqıya adır xu kena vew. Lıngên êsıkıca pê qındır gırı dun. Destun ye gırı dun. Ver adır ıd finen ra. Yi kuen ra. Kuen ra cinê miyêrik ız ha hişar.

Mêrik cinê xu ra vun:

- Cinêk! De mı ak! Ma xu bixelıs.

Vuna:

- Boo! Ez tu yın ra ra vona haa!

Cinê yı z' ihanet pê kena. Wulla miyêrik vinen kuen ra piyêre yi kuen ra. Eşqıya kuena ra. Cınêk iz hama ra nêkota ha dalmış bena. Kutik miyêrik yen. Kutik boyê gen yen wahar xu vinen u qındır piyêr ken a. Miyerık wırzen we apar topar dest cinê xu gen kutik xu gen şın. Şın şın xu xelısnên. Şın kê xu xu xelısnên. Ondan sonra xu xelısnên. Hê kê xu de miyerık her roj yemeg pojen. Yo tencira goşt xu pojen. Yemeg xu pojen, yemeg xu wen. Barê kutik xu ozel ken de. Kutik yi wen. A pırdıyayışê kutik xu z' ken cinê xu ver. Cinê yı z' ha uja gıredayi.

Vun:

²⁴ Mayde Aslan, 55 serri, Gilbê, Nêşiya Mekteb, 03.04.2018

- Hayati boyunca tu ez tu a nêkeno, cezo!

Willa pırrdayışê kutik xu z' ken yê ver. Ya z' her roj pırrdayışê kutik wena. Hend vinen yo merdım ber ken a yen, o merdım iz yo doxtor. O doxtor iz yo laj yi est se ken laj xu r' çarı nêvineno. Çarnen wı z' laj xu r' çarı vinen wı z' muayne ken çarnen se ken çarı nêvinen. Tı nêvuna yo muya derg zeliqa bağırsağe yı sarmış biya biya biya. Nêeşken laj xu bıxelıs. Laj yı z' mıren cı r' ben derd. Un zerrê laj xu qılaşnêna.

Vun:

- Mı r' biyo derd, zê bo niweşıya ey çiya mı kerd a kena a oniyen yo muya derg zeliqa pa sarmış biya biya biyaa lacek merd. Miyerık iz wirzen we doxtor sarê xu darên we.

Vun:

- Mademo ki yo laj mı b' o z' merd ez şına.

Şına yo ko. Qafaya taxer vun:

- Ez şına yo kuo bêderd.

Şına yo kuo bêderd. Şına şına raşt yo miyerık yen. Ber kuena mêrik ber ken a. Şın zerrı oniyen tı ra. Mêrik yemeg xu poien do mızafir doxtor, doxtor wen. Kutik yi wen. A pırdiyışa estun xu z' ben ken cinê xu ver. Doxtor niftun vaj zunen mı d' yo hiqmet esta. Non xu wen, çayê xu wen. Nişen ru suhbet xu ken.

Vun:

- Tı qêy?

Miyerık vun:

- Tı qêy mı ra nêpersên tı nivun tı qê cinê xu ena kerda?

Vun:

- Ez oniya tı ra derd tu ağır ez nifta pers mı va ne olur ne olmaz eha tu çık mı kerd.

Miyerık ız doxtor ra vun:

- Tı zaf yo merdım aqıl.

Vun:

- Mı tı qewul kerdi.

Vun:

- La qê tı doxtor tı çı gurê tu ini gıl kue dı est?

Vun:

- Yo laj mı bıvın o laj mı merd mı r' bi derd.

Vun:

- Ez xu wurişte we uma mı vatı ez şiyer yo kuo bêderd. Ez oniyen tıra, derd tı zaf zê derd mı. Ez nifta tu ra pers ız pê nifta pers uz.

Ez tu ra vac; doxtor xu r' don ra şın kê xu. Miyerık ız hin xu r' kê dı vınden. Uja mesele ma qêdiyen ez uma.

2.1.1.13. Yo Way Hiri Bıra²⁵

Hiri heb birê est, yo way esta. Yo way, dehab birê zewıcnayê yo bıra z' ezeb. A way veyvê yê yo veyv wurzena we yo mar kena zerê bardağ, awk ız kena de, dona kênek, kênek wena. Vuna her roj zerê yê ben gırd. Zerê yê ben gırd.

Vuna şına merdê xu ra vuna:

- Wayê to yew ra hamele menda.

Vuna:

- Niweş menda, gobey a.

Wi z' yen wayê xo gen don birê qıj. Vun:

- Inê ber cêk bıkiş!

Bıro qıj ız wayê xo gen şın, dest yê nigen wayê xu bıkiş. Wayê xu uca ca verden, ca verden, wayê yi uja raşt yo gawun yena. Raşt yo gawun yena. Gawun yê gen şın vêr deri, awk ra veng vijyen o mar fek ye ra vijen şın deri. Uja ra yê gen şın yê d' zewijên. Hemile monena, yo laj cır ben, o laj şın tıwer tıwera kaykeno. Oniyen tı ra yo merdım linge xu ra topal ho uja vınden. Şın, dae xu ra von:

²⁵ E.v.

- Yo merdım topal ha tiya.

Ya vuna:

- Sinin?

Vuna:

- Eno eno.

Vuna:

- Bırê mı no.

Vuna:

- Bırê mı no.

Ondan sonra şına cê bırê xu ya piyê piya şın, şın cuo bırê ya, bira z' bırê xu r' anlatmış kena.

Vuna:

- Inqê di inqê di.

Ya zot dona bırê xu r' vuna:

- İnşalla tı yo niweşi ra yakalanmış ıv derman tu dest mı ra b'.

Wirzeno we şına cê bırê xu oniyena lingê bırê xu ra tiken batmış lingê bırê yê ben. Çı şın bo tiken şın lingê a. Lingê ye ra tiken vejena heq xu kena helal uja lingê yi bena weş. Dun ra şın kiye bırê xu rê anlatmış kena vuna;

- Veyvê mı ena eftira mı kerd.

Wı z' veyv fetılınan, veyv şına. Uja hin yê yen yo ca way bırê ben mutli.

2.1.1.14. Heş u Bızı²⁶

Dı bıel ma est. Yo bıelê bızuna yo bıelê mêşnuna. Şın koe çerên yo bize yo mêşna ca monen. Vun:

- Ma şın ça? Ma seker? Ca monen.

²⁶ Halime Baynal, 73 Serri, Derêğazan, Nêşiya Mekteb, 03.04.2018

Bız şına xu r' ard kenuna tedi zi yenan dı hew bızun vejena. Mêşna vazdina şına hu ver şına resena mar şına. Bız şına xu r' kuezık vırazena. Bızun xu kena dê, heş şına bızun yê wen şına vuna cê malla. Vuna:

- Heşa! Qê tu bızê mı werd?

Heş vun;

- Mı niwerd.

Vuna:

- Biyê ma şın şeriat.

Heş vuna:

- E nina şeriat.

Vun:

- Wulla ma şın şeriat.

Şın şeriat gena şına şeriat yo ya yo werdeş mast kena dê.

Heş ız yo torê pısun xu ken dê gen şın ben. Şın mala ra persên. Mala vun:

- Tı Cilê yê Cemcil ê yê werd vun bıd cı.

Fısun xu verden mala ser mala ben doxıyer, yo kueçıkın mast nonê mala fek a mala ben weş. Şın bızê.

Vun:

- De şu estoran xo surêk surêk vun verê heşok r' ın dê qulık ır vun; Cılê xu Cemcilê xu te ra vej bıgo şı.

Namê bızê yi yo Cil a yo Cemcil a. Ben şına oqê dı oqê dı kena bize xu te ra vejena gena şına.

2.1.1.15. Şonê²⁷

Yo şoni u yo kênek zêr kuen yobin. Yo ağa yen kênek ben, kênek şına bena wahar yo qij, qij yê z' ben nivındena yo ruezêk şına miyon mal şına şoni berivon.

Von:

²⁷ E.v., 03.04.2022

- Şonê ma hına şu şu yo kuilaw yı bi w' berz.

Von:

- Yo kardiya yı eysa piyor sadi altun a. Yin şın bêsilmê yên xonımı ra.

Von:

- Xonım şına, xonım şına mon mal. Ez Ceveri yo.

Nomê yi z' Ceveri yo. Yo laj yez est. Şına Ceveri ra şına kie, ağê ra vona.

Vona:

- Ağa, vona: şuanê ma hend kinc yı biy lişın biy pis.

Vona:

- Wa xui biyor xui biş. Ağa von wa biyor.

Ağa şın şuanî şırawen, şuanî yen kiye. Ya gışta laj xui bîrnena sual kena de piyeşena qırên qırên ra nikuen.

Vıstriye yê vona:

- Qê in qıj hend qırên.

Vona:

- Ruri ruri Cebeliyê mı ruri. Vona: fomê keram fomê xuest ra fomê keram. Aqıl navın ser xeve ra.

Vona:

- Ruri ruri Cebeliyê mı ruri, vona: xınciyerê Cebeliyê mı davano şoqo şimalê xui dayo yazı u yavan yo.

La miyerık yen sari kincanê xui şuen. Wırzena wê laj xui hon ca verdena. Kuena şuanî dıma şına. Ağê ca verdena laj xui ca verdena, kuena şuanî dıma şına. Ağa dıma şın vinen ca d' a cinêk ız verden.

Von:

- Madem şıma hınd aşık yobin ê.

Von:

- Xui bîgo şuê.

2.1.1.16. Merdım u Wesiyetê Ey²⁸

Ay pilon vêrinon ma r' rê rê meslê qal kerdên. Ay meslun ra yo vatın yo merdım yaşı biyo o yaşı çoras heb qij yi biyo. Tabi yo ruejêk hin zaf biyo yaşı qij xu ardi yo ca cı r' wasiyet kerd. Vat:

- Gel qijun mı! Asıl wılat ma wılat Siir Qesir o. Ez ık merda şiyerên uja. Arazi ma her çi ma est, şiyerên uja.

Yalnız vat:

- Şıma helikak şıye piyêr yo ca miyeren ser yo yeni ya dinlenmiş mebi ya.

Ay dıdın ız vat:

- Şıma co ok dı dinlenmiş bi yina deştun bızon ıd piyêr yo ca dı meyerin dinlenmiş mebiyên.

Aye hirin ız vun:

- Şund helikak diya piyêr yo ca dı bikuerên ayri ayri mekuerên.

Tabi ay çarın ız vun:

- Miyon xu d' yo pil yo reyis tayin bikerin.

Vun:

- Piyêr vate ay reyis bikerin.

Gel git zaman bue ini merdumun miren, miren birê yen yo ca yo pil xu miyon ıd bewli ken. Bewli ken vun:

- Birê pil pil ma b'.

Uja ra pê z' goç ken vun:

- Wa şu welat xu wılat baa ma Sêr Qesir o ma şın uja.

Dun ra şın kuen reye, kuen reyir şın yo ca, ben têşun. Onyen tı ra yo yeni ho uja do. Piyêr dun ra şın, şın ok wen. Yalnız biro qij vun:

- La bua mı wasiyet kerd vat; piyêr yo hew ser yeni meşiyerên.

²⁸ Hatip Çetkin, 43 Serri, Gilbê, Mala, 27.04.2021

Ço gueş pa niken. Ay wasiyet hen nigen ver çımon xu. Büro qij her ne kadar ixtiraz ız ken se peri nikena. Neyse bad uje honê şın cêk yo deşt ıd. Vun:

- Ma ita binê dinlenmiş ben.

Uja dı z' honê piyêr yen yo ca yalnız biro qij honê ixtiraz ken. Vun:

- Gel biro! Bo wesiyet bua mı est. Ma gırak piyêr yo ca dinlenmiş me b'.

Hunc ço gueş pa niken. Uja ra z' wurzen we honê dewum ken şın yo ca, şund diyen. Piyêr yen yo ca, piyêr her yo ayri ayri cê xu gen ayri ayri kuen ra. Tabi biro qij honê ixtiraz ken vun:

- Gel biro! Bo şıma ena ken, bua ma nivat? Wesiyet kerd. Vat:

- Şıma şund ça kuot piyêr yo ca bıkûeri, ayri ayri mekuerên.

Uja d' honê ço gueş birê qija niken. Büro qij ız vun zaf zeki, aqılli yo merdım ıb. Büro qij uja hêrs ben. Vun:

- Şıma wesiyet bua mı do erd di ye!

Hêrs ben şın yın ra dur yo ca d' kuen ra. Ben sersibê hesiyen xu. Tabi mo çoras biron ız yo way bı. Helikak sersibê hesiyen xu oniyen tı ra way cê xu d' niyo. Nata wata gêrên way, way nivinen? Gêrên ay birê bin gêrên çi vinên. Gêrên şın birê qij vinen, birê qij ra persên vun:

- Tı way tawê diya? Nidiya?

Vun:

- Mı way nidiya.

Vun:

- Bağ mı no şıma biyo ayri. Way se biya?

Tabi biro qij ız xu ver gêrên, wız nivinen. Yı z' hen gueş pa niken. Yi şın way ız ca verdên şın. Naow biro qij qayil niyu waya xu ca verd, gêrên waya xu. Gêrên gêrên oniyen tıra yo ca dı hiri kê est. Dun ra şın, şın ver ay kiyo. Yo ciniya extiyar inka ver ber a ciniya extiyar ra vun:

- Xale! Yo wayê mı, ma ena umê ita, waya mı biya vin. Vun: ma gêrên, ma nidiya. Çı tawê ın hetuna hêt şıma niuma?

Ya z' vuna:

- Wullê ma çî nidiya. Yalnız ita yo miğara esta, vuna, yo dêw henik tê. Vuna, o diew vuna, ni o diew way tu ber buyer?

Wî z' vun:

- Hınka kum ca da?

Tabi ciniyek cî r' tarif kerda. Vuna:

- Hınka filon ca da.

Dun ra şın, şın, şın dî ruej a miğara takib ken. Unyen tıra dêw tıra vîjya. Dêw tıra vîjya şî, wî dun ra şın zerri. Vuna:

- Heç olmasa ez kincun waya xu z' vin mı r' yo teseli yo.

Diew şın, wî dun ra şın zerri. Şın unyen tıra e way xu hama hê zerri dî niwerda. Niwerda yalnız gırıda ya. Hınka zerri da. Waya xu vera dun. Waya xu tam vera dun. Vun, ez biyar o ara d' vun, diew yen kuen zerri. Diew yen kuen zerri, vun wî z' uja d' xu nımnên zerri miğara d' xu nımnên. Diew yen yi nivinen. Vun, dêw helikak yen zerri ca erzên qelidên ra, yalnız şına hona, şın hona vun, wî yen tıwer gêrên. Vun:

- Ez çık bik belki pê en dêw bıkiş.

Gêrên yen şın a dew. Yen şın a dew a ciniyêk ra vun:

- Xalê! Hani dari, perzi, qalmı malmı çık çino?

Vun:

- Wullê hal meslê mo.

Waya xu z' tabi o ara d' verada ya, waya xu z' tê arda. Honê o qalmı gen.

A ciniyêka extiyar vuna:

- Wille qalmı miyerdê mı est.

Vuna, gen şın, gen şın, vuna, şına ay dêw kışena. Vun:

- Ez in melmeket ay dêw ra xelısena.

Vun:

- Ez şiya zerri vun, dinya kadar kemik inson honik uja de. Demeg ay ehend inson piyêr yi werd.

Tabi cuaver a ciniyek tı ra vat:

- İta zaf insun biyu vin. Ço niftun şiyor mığar ız, piyêr ay dêw berd werd.

Wı ay qalmı gen, gen şın zerri. Şın, şın diew hama ho ra koti. Un fisal hetunak tê ye dun mil dêwır, dêw tabi ben yarali, ağır ben yarali. Bad uje gel-git wı u dêw zerrê d' yewbinun zaf ben un axır dêw kışên. Dêw kışên ondan sonra gêrên a. Yen a dêw a ciniyeka extiyar ra vun:

- Xalê! Wille mı diew kışt. Vun, şıma piyêr a dêw ra xelısnê.

Piyêr ben şa kêf ken ondan sonra tı ra vun:

- Alla pexımbere tı ra razi w'.

U oqı di waya xu gen u wı z' têna kuen rayir, hêt wılat Sêr Qesir a şın. Ina meslê z' oqı di ay pilun ma r' qal kerdên.

2.1.1.17. Luy²⁹

Luy şına ver deniz. Yo Mar xo uja pum kerd. Xo uja vındêrti. Vuna:

- Bıra tı qêy ita vındêrt?

Vun:

- Wayê mı ez şına xu ver vune ez asnaw nizuna ez xo şêr hu ver a ita xu r' ita vındert.

Vuna:

- Bê wayê xu paşt van. Ez asnaw zaf hol zuna.

Şın ser paştê Lu xu nata verden ru wata verden ru vun:

- Bıra tı qêy ina ken? Tı ina ken ela vun sêr paştê xu sawır ken bin pize mı sawır kena. E pa nivindena.

Vuna:

- Tı ça vındêr uja xu be`edılın.

²⁹ Emin Çibik, 80 serrı, Gêlan, Mala, 05.05.2018

Vun:

- Ez tu mîle piş ez uja xu eşkena be'edılın.

Piyeşên mıl luya. Mil Luya şın miyon deniz. Luyo oniyena bi pit Luye fiye nefes
Luy ben teng.

Vuna:

- Bıra meters ez asnaw zaf hol zuna.

Vuna:

- Ez toiz êr niduna hende nefes wayê tu dı vuna. Ez tu bena xu verd tı qêy
meters tı çı hên tersên. Bıra ye şın mıl mı ra.

wallê vun:

- Ez nitersena.

Vun:

- Ez ca ra ez asnaw tı holiya zuna mı ca ra tı arê ita tı bixeniq.

Haaa! Bıra vuna:

- Tı ina mı xenıqnên? Êe vuna hesret ay çımon tu şu zerê wayê tu d' mend.

Vuna.

- Tı ay çımun xu simbuay tiya.

Vuna:

- Ez yo lo pan xu ra zati tı mı xenıqnên zerê deniz dı kurtuliş mi çiniyo.

Kêf Mar yen. Mar sarê xo ken derg ben ver fek Lu, Luik bena pırı gaz kena.
Kena piit mar gewer ben. Xup xul. kêf ken ben aaa! Sêr oka ben raq ben duz. Şına
dur vındena onena tı ra.

Vuna:

- Duest raşt bo ehena bewli bi.

2.1.1.18. Cil u Cemcil³⁰

Cêk b1 cêk çine b1. Yo Cil bena yo Cemcil bena. Dadiyê yin mirena. Babi zewijyen dumeri un. Dumer iz tıra hes nikenâ. Babi xu r' şın ça tede ben. Xo şın gurê ken hê şın ver deri xu Cılê xo Cemcilê xo z' te ben waş yin iz te ben cehdi ra waş don cı wena. Şın hê şın cınawır wata yen.

Vun:

- Ez şıma ra ombaz şıma w'?

Cınawur iz kenok ya Cil buyêr ya Cemcil buyêr.

Babi vun:

- Temum.

Piya şın ver deri babi düşünmiş ben.

Vun:

- Ez ke Cil u waş bêr ez hetun biyer cil waş piyêr wena. E Cil u Cınawur bêr ez hetun biyer Cınawur Cil wen.

En düşünmiş ben ewıl Cıl u Cemcil wurdin beno wera non ru. Hona yen waş u Cınawur berd. Pilun ken.

Vun:

- E ya Cil ya Cemcil buyêr.

Babiyê Cil u Cemcil uyanık vijyen wurdin iz xelisnên. Ayri ayri Cılê xo Cemcilê xo xelisnen. Cınawur iz uja mıl yi ver yeno war şın.

2.1.1.19. Pir u Pising Yo(Versiyonê 1.)³¹

Cêk ben cêk niben yo Pir esta yo pising esta. Pir u pising dun ra şın ver dêri kincun şuen. Pir xo vira kena şıt omın kena, pising şawena vuna:

- Pising şu şıt omın ik.

Pising duna ra yena şıt xo wena, qednêna. Herındê gı-mizê xu kena, duna ra şına. Pir vuna:

³⁰ Hecice Çibik, 78 Serri, Derêğazan, Nêşiya Mekteb, 26.12.2016

³¹ Emine Barunduk, 39 Serri, Derêğazan, Nêşiya Mekteb, 22.12.2020

- Tı şıt omın kerd?

Vuna:

- E vuna pirê mı şıt umın kerd.

Ben şond pising don ra yen kê. Pir şına oniyena şıt ra, şıt werd qedno w' herinde gı-mizê kerd, şına yo dari gena şına pê ber 1d vındena. Pising teber ra yena, duna buecê yê r', bueçê yê qerıfnena. Pising yers bena, duna ra şına miyon pisingon. Pising tıra kuen dıma vuna:

- Quelê buolê! Quelê buolê!

Ya z' honê bermêna duna ra yena kê, yena cê pir a. Pir cı r' tayê kuejê miron kena bueçê yê ra. Honê duna ra şına miyon pisingon. Pising cı ra vun:

- Oyyy oyy tı in muron hên rınd xu r' ça ra ard?

Pisingun ra vuna:

- Mı in gual ra ard vet.

Vuna:

- Biyerên ma şın lewê gual.

Vuna:

- Ma xu zit ken zerê gual, gual ra murun vejên.

Pisingun piyêrin ra vuna:

- Mı ki va: yo-dı-hiri ma piyêr xu zit ken.

Vuna:

- Yo-dı-hiri.

Yin piyêr xu zit ken ya z' xu zit niken. Uca dı qedyên.

2.1.1.20. Pir u Pising (Versiyonê 2.)³²

Yo Pira yo Pisinga yê esta. Pir mast umun kena. Pisinge yê şına wena. Pir maşa kena sur, dona Pising ir, bueçê yê tıra kena. Bueçê yê tuera kena. Pising vazdano şına mon pisingon.

³² Hecice Çibik, 78 Serri, Derêğazan, Nêşiya Mekteb, 26.12.2016

Pising vun:

- Quelêbolê! quelêbolê!

Vun:

- Quelêbolê.

Ya yena kê bermêna.

Vuna:

- Pir! Bueçê mı bid.

Pir una murun kena bueçê yi. Honê şına miyon pisingun. Pising vun:

- Tı in ça ra ard?

Vuna:

- E şıya kota in derê kota la mı tı ra veti ard. Pising piêr şın kuên la xeliqyên. Ya yena kê Pir vuna:

- Mast mı biyar!

Ya şına Munga ra vuna:

- Şıt.

Munga ra şıt wazêna. Una mast Pir. Pir mast yê wen la vuna mast mı biyar. Ya şına Munga ra vuna:

- Şıt.

Munga vuna:

- Waş.

Şına, vuna:

- Mergê! waş.

Merg vuna:

- Ok.

Şına, Yêni ra vuna:

- Ok bı mı.

Yêni vun:

- Şu! Kênun biya wa mı sera guewend bik! E ok dona tı.

Y1 şına Kênuna vuna:

- Biyêre gowend bıkê! Yêni ok don mı.

Ya şına yık. Kêne vun:

- Şu, solderz ra ma r' solon biya, ayakabi biya hama e yena. Ma yên.

Şına vuna:

- Solun.

Solderz vun:

- Haqun.

Şına vuna:

- Kergê haqun.

Kerg vuna:

- Qut.

Şına, Quarê ra vuna:

- Qut.

Quarê vun:

- Şu sıl biya, pê mı bısalq.

Şına İneg ra vun:

- Sıl.

İneg vuna:

- Sımêr.

Şına Mêrekêr ra vuna:

- Sımêr.

Mêrek vun:

- Sêr mı ho dalpê keno, şu, sêr mı bıkuweraz.

Vuna:

- Biyê e simêr dona tı.

Şına, sêr Mêrek kuena. Merek simêr dona cı, una dona Munga, Munga sıl dona cı, bena dona Quarê, Quarê qut dona cı, ben don Kergun, Kerg haqun don cı, ben don Kênun, kêne yen sêr Yêni ya kê kê. Ondan sonra Kênun kê kerd, Yêni ok don cı, ben don Merg, Merg waş dona cı ben don Munga, Munga şıt dona cı, dona Pir. Pir mast fom niken. Uja ca verdena sona.

2.1.2. Hikâyeya Şari

Goreyê Ali Berat Alptekini hikâyeya şari viyartışê goçebetî ra cuyayışê modern a. Behsê cı eşq qahramantî u.s.b.ser i. Bı zafî hetê aşıkun u meddahun ra vajiyenî. Vacıyayışê hikâyeya şari dı mensur u menzum piya ca geni.³³

Tedı hikâyeya şari dı hem nazım hem zi nesir ca gena. Ina xususiyet sanık, fikra u efsane dı zaf tay o. Qısımê hikâyeya biyayî dı vacıyayışê menzum esta. Vacıyayoğ kısımê mensur eşkeno bedıliyayış bıker. Labelê menzum dı vacıyayoğ bedıliyayış niken.

Dekotışê hikâyeya şari dı zê sanık formelê destpêkerdışî esta. Labelê tedı ciyayî zi esta. Vacıyayışê fekki dı zonê hikâyê a kerdî ya. Vacıyayışê nuşte ki dı zon bınen a. Tedı hikâyeya şari dı ca bı ca sanık, efsane, fikra, dua, zot, idyom, vateyê vêrinan u çibenok zi esti.

Babetê hikâyê bı zafî eşq ser a. Labelê tedı hem eşq hem qehramantî zi piya ca geni. Tedı biyayeyê fewqalade zi esta. Qedroyê qehreman dı hem cini hem cumerd piya ca geni. Peyniyê hikâyê bı zafî hol qediyena. Labelê xırab zi qediyena. Ca dınya yo.

2.1.2.1. Siyabend u Xece³⁴

Mesela Siyabend u Xece welat ez taxmin kena ez hol nizuna hêt Bitlis o. Yani kuo Sipun hêt kuo Sipun kumca kuo Sipun est a welat id yo dewe d' yo kie. Yani yo malbad durum yi hol keyf yi hol ma vun ilerigelen welat yın. Dengbej yen kê yın id lawık vuni kelimi vuni. Yen piyêser keyf eşk. Yo merdım bua yi Siyabend. Siyabend huma niuma. Xunumê yi hemila vejena. Huma xunumê yi hemileya, huma nıweşê

³³ Ali Berat Alptekin, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Weşanxaneyê Akçağ, Ankara, 1997, r 7.

³⁴ Mücahit Camuka, 65 Serrı, Gêlan, Lise Qedno, 01.01.2021

qija. Buayi Siyabend miren, miren day Siyabend ha cê ap Siyabend a. Yo ap yi est yo cinê ap yi yo najê yi esta. Roj yen waxt ben tamum. Cinêk welidyena ci r' yo laj ben. Laj numê yi nun pa Siyabend. Cinêk zajgun 1d mirena. Siyabend cê ap xu yo cê naj xu ya ben. Najê yi yo ciniya zaf deđerli ya, zaf qiyetli ya. Hol yo cini ya. Welat ma vun 'ciniya daşetli'. Wahar Siyabend vijyena. Siyabend huma qij şona sarê yi şuena ina cı r' lawık vuna:

- Okê tı şu cêr wa Siyabend mı şiyêr cor.

Yani vun wa ok bırış wa Siyabend mı gırd 1w. Zamun şın Siyabend ben gırd ben hot heş serrı. Welat ma d' o hêt ma ya qij şın bızyundi şın guelikuni şın warun. Siyabend ız ware bızye guelik ap yi tor qijun dew a ken tiyemun bızyevun. Wexto bızyewini ken nırojun ina şın xu mun ra çend hew umbazun un vun:

- Wa şêr mar dew ra mar çi biyar ma xu r' taştê xu vejen.

Re re kij şın hakun zırçele kergun çirununa ben. Engurê şar tira ken. Wel hasil ben, hakun xu pojen nun xu çi mi wen. dewij şikayetçi vun:

- Qij yen kergun ma hakun ma çi ben.

Neyse ap yi qêren serr Siyabend. Tabi ina yo tutêka afacan yani xu sero aqilli yo z'. Zaf cumyerd mert umbazun xura hesken. Merdımın xura hesken pilun xu qiyet dun cı. Yo ruej Siyabend ap yi qêren ser semed wı vun:

- Şıma hak şar nımit, şıma engurê şar nımıta.

Ap yi qêren ser. Neyse wu tewera vınden nin kiye. Cinê ap yi qêrena merdê xu zaf qêrena ap yi ser. Vuna:

- Qê tı Siyabend niun kê? Tı Siyabend kerdı wıst teber.

O welatı dı z' waxto welat ma d' semed duwar gayuna mungê ge gawun ha duwar do çinye gawun uz o yo adet 1w. Kê bı kê gêrena her kê çıta pot se a roj a şume gawun taştê gawun siparê gawun bitine dew ra dun ya arê. Siyabend tewera mend ben vêşun, ben vêşun şın verniyê ciniyê gawun vun:

- Wayê ez vêşun a. Tı çıta do ari? Çık bıd mı ez buer.

Ciniyê gawun qêrena ser vuna:

- Siyabend şu xur çi bıkir tı qê umê verniyê mı?

Siyabend ina biyu vêşun yo biyerdoş yê çî est Siyabend tıra gen vun ez bine xu r' buyêr. Ama niyet yî xırab niyu niyet yi hol. Cinyê gawun gınena 'erd ciniyê gawun vıraznên we çiy ê tuez ra ken pak ben kiyê qıjun yêr nun ken hazır ca verda şın. Şund gawun yen kê vini vuna:

- Hal meslê ina ya Siyabend da mı r'.

Halbuki Siyabend pırı nido tun werdo cı. Cini gına 'erd şuni gawun sersıwe vun:

- Wullê ez dıwar ıd nişına vun qê vun şıma ina ken?

Siyabend huma ho tıwer dew a. Neyse dewıj piyêr diyen ariye şın vun:

- Ma Siyabend bıkiş. Ma bine bıkur ma bine bıtersn.

Siyabend dewıjun yın ra vun:

- Gele dewıjun vun şıma hê şın veywe? Şıma hê şın dağwet? Şıma hê şın ça? Vun eg şıma şın dahwet veywı se ez te d' şıma r' biyêr bine pilaw goşt buor vun bergulo gueşt buyor. Vun eg şıma şın cerk se ez tor yena cerk.

Vun:

- Wullê Siyabend wullê ma nişın cerk. Ma uma ma vat ma tı bıkur.

Wullê Siyabend yo tutêko afacan ina delikanl iw xusêr yani ena çew ra nıtersên. Babaegit. Wullê dewıjun nun kuçun feka dewıj remên tı bırem. Siyabend unyen hin uja ci r' ca çinyu. Siyabend dewê xu terk ken şın ho çağdı ra vun:

- Ez en welat ıd hin nimunena. Hin mi r' ca çin yu.

Şın çağdı ra hendê azmin şeqa ina yo vıra vırse yo çıla ina zaf keskin yo ma vun zê tijê rueşn tijê aşm da dar ır. Siyabend şın eg ser bın dar ıd gıno yo karar kera biya parçî teqaya. Yo parçê asın hol vıjyo Siyabend o asın gen şın asıngaz. Yani ma vun kurçi. Şın cê yo kurçi ya vun:

- En asın ra mı r' yo tırşa yo kalmê vıraz.

Asıngaz unyen vun:

- En demır ri dınya ra çin yu. En çıto?

Vun:

- Wullê ez niyuzuna vun azmin ra yo ruej şeqa en cıar pırı umı war.

Neyse cı r' kalmıyo tırs vırazen. Siyabend kalmê xu gena şın şın şın yo dew raşt cı yena. Şın dew persên vun:

- İta ağê ena dew kum?

Mojnên cı şın cê ağê dewa misafiri ağa vun:

- Tı çı kar ken?

Vun:

- Ez çı kar niken, e xu r' zerê ki d' xızmet misafirun çi kena.

Neyse ho zerê ki d' xızmet ken yo kêne ağaz esta ağa qayıl kêne xu bíd cı. Ama Siyabend zerê yi kêna d' çin ya. Siyabend ra vun:

- Siyabend vun ina vergi memuri vun vergi dun ari şar tanum ken. Vun eg tı cumerd se tor insunun ma d' şu ma şı verni vun ma şı cerga. Vun ma vernê yin bıbırn ma bışılın yın ma meverd wa mal ber, ma mal tıra bıgir biya.

Siyabend vun:

- Ez dewamli têna harb kene. Vun ez çew ıd cerg niken. Ez têna şına cerga.

Neyse Siyabend şın vernê karvun. Karvun ina pê muhafizun cengawer yi est. Piyêr kalmê yın çi est. Siyabend vun:

- Gele karvun gele ser karvun vun şıma sarê şıma reyı vun mal xu ca verdên.

Yi vun:

- Tow lolo! Vun en yo tut yo xuert yen ma ra ena ma piyêr cengawer!

Çi niken wullê Siyabend te dı harb ken, cerg ken. Siyabend yın ra çend ten muhafizun kışen ay bin remên. Siyabend un mal pa astoruna pa katırına pa dewuna tıra gên. Yo merdım tıra vun:

- Siyabend! Vun qarış mı me w'. Dıkun mı ho Adilcewaz do. Vun rojêk tı bızewij se vun ez qalinti vun ez duna. Vun qarış mı me w'.

Neyse Siyabend qarış niben mal gen o yen kê ağa. Ağa unyên ki Siyabend têna xu ser şu yo karmun şırnot piyêr muhafız yi kışt. Cengawer yi kışt. Eşya piyêr arda pa astoruna pa eşya ya. Dewij yen piyêser vun:

- Ağa! Ina kêne xu bíd Siyabend. Vun Siyabend tı r' lazım ben. Vun tı ağê vun dewamli en zeruna ina Siyabend eşken tı çi bıkir tı bıpa w'. Hak tır fedayiti bıkir.

Ağa qayil kêne xu bíd cı. Siyabend qayil niyu kêne yi ra yo tasê ok wazen. Vuna:

- Tı xu r' şu ok biya.

Siyabend tabi ken xu zerri qarış niben. Çarnên niçarnên ondan sonra Siyabend tim hun xu d' vinen yo merdım ben umbaz yi. Vun:

- Ez şına gêrêna o umbaz xu vinena. Vun ez o umbaz xu piya ma gêrên çadırê felek. Vun felek daa mın o babi mı mı ra guret ez ina yetim menda. Vun ez gereka felek vin çadırê yi vin. Ez çadırê felek ser weş.

Nişen astor xu şın ağê ca verdên şın. Yo la ra kon wu ver. Unyen eg ver la d' yo merdım qeldiyo ra. Eg qeldiyo ra wullê lingun astor Siyabendi ra ok perena miyeriki ra. Miyerık wurzen we vun:

- Liya liya se biyu tı? Se biyu tı? Vun tu ez kerda hi.

Siyabend unyen o miyerık og tim hun xu d' vinen a wo. Siyabend vun:

- La wullê mı tı hun xu d' di. Ez u tı ma umbaz yo binê.

O miyerık vun:

- Wullê numê mı Kedal. Vun mı z' tı hun xu d' di. Ez u tı ma bı umbazcê.

Ben umbaz yobin piya vun:

- Ma hun xu d' yo bin diyu ma umbaz yobinê.

Ben umbaz yobin dun ra şın nişen astorun xu. Vun:

- Tı z' mı r' yardım bıkr ma çadırê felek vinen. Vun e çadırê felek veşnena. Daa baa xu ez qısas yin gena.

Umbaz yi vun:

- Vun Siyabend çadırê felek çin ya. Vun tı boşuna xu r' çı ben. Ama ma bıgêr.

Şin şin şin gêrên hê yo kue ra şin. Numê yi kue sipun o. Yani Kendal Kue Sipun. Unyen çadır hê kue. Dun ra şin çadırın. Astorun xu gırıdun şin zeri ven dun. Wullê ço çinyu neyse yo veng pê xem ra yen. Vun:

- Şıma xêr umê, ez wayê hot birun a. Vun birê mı piyêr hê mal de hê celeg verdê. İnka şund diya yen kie.

Veng kênek ehend weş. Siyabend vun:

- Wullê ez xu qal bıd vun ez gereka ena kênek ena kênek ena çı kese? Ez gereka wahar en veng vin.
- E la vun de biyê ma yo bin rıd wa kênek vaj. Zowna ma nivinên.

Wullê yobin gen. Kênek vuna qê do piyêr. Kênek vuna:

- Eman eman qarış yobin mewin!

Kênek yena Siyabend seni kênek vinen ca d' zerr kuen kênek. Umbaz yi unyen eg kênek u Siyabend inqê dı unyen yo bin ra wurd piya zer kot yobin. Umbaz yi tabi hin vazgeçmiş ben. Neyse şund diyen hot birê yê pa şı ya yen. Unyen dı astor hê ver çadırê yın ıd gırıdiyaye. Tersên vun acaba wayê ma çi biya nibiya? Sebi yu? Şund yen unyen eg dı misafir yin xuert delal qıse ken. Umyen eger xanedoni eger cumyerdı yin iz birê kênek iz qıymet don misafirun xu. Yo dı roj cê yına vınden tek numê xu vun. Te te numê yın qutu yo. Hot birê mı numê yın xu vira kerd. Numê yin niyezuna. O umbaz Siyabend ay birun ra vun:

- Wullê eger musadı şıma est Xec u Siyabend zerr kot yo binun. Vun ma qayıl şıma Xec bıd Siyabend.

E wullê vun:

- Şart ma est.

Tabi şartun xu vun. Piyêr şart yin yi r' hol. Şart yi yi r' ğerib niye. Qayil yani wu z' yo cumyerd yo merdım qawul ken. E la vun, vun:

- Madem ki şıma suez Xec do ma. Vun ez gereka şıyer yani nişonê yê çi cı r' biyar.

Waxtog şı vernê karmun o karmun şılna o yo merdım vun, vun:

- Dıkun mı ho Adilcevaz do.

Adilcevaz çi Bitlis o, qeza Bitlis a. Vun:

- Waxtog tı zewıjye se tı biyê karun tu ez duna.

Siyabend ız vun:

- Ay miyerık mı ra ina va ez şıyer o miyerık mı r' yardım ken ez nişunê Xec una.

Neyse birê yê çi mi şın mal ıd. O umbaz yi têna cê Xeca munen. Siyabend bınê şın hunc ğêrên a yen destun lingun umbaz xu gırıdun, gırıdun vun:

- Ez ıg ita niya new vun tay Xec ra vaj. Ondan sonra vun xayıntı mı d' bıkr.

Aslında niyet miyerık zaf hol ama wu hunc tereddutlu w'. Neyse umbaz yi veng xu niken tabi bi umbaz yobin, birê yobin. Wu z' ca şın Adilcevaz. Şın şın dıkun ay miyerık vun waxtog vun:

- Selam aleyk.
- Aleykume selam.

Vun:

- Waxtog ez uma vernê karmun tı va qalın tu ez dona. Vun ez êr uma. Vun mı yo kêna xu r' diya. Vun ez nişonê yê duna.

Vun:

- Ee ena kêna kum a?

Vun:

- Kêna numê yi Xec a. Vun wahaê hot bırun a. Vun xeme yin ız ha Kendal Kuo Sipun a.

O miyerik ız ca d' xeber dun Mir. Mir iz zerr koti w' Xec birun yê cı niyeda. Bîntê birun yê yo Mir çinye w'. Tım bîntê yın cerga biy yi semed vat:

- Ma wayê xu nied Mir.

Yi o çağ remên şî Kendal Kuo Sipun. Yani ma vaj zê warun ma niuw berz. Neyse o miyerik wahar dikun xayînti Siyabend ir ken xeber dun Mir. Mir pa umbazun xuya şın pa merdımın xu ya şın. Cerga erzên çadırın ser. Umbaz yi zaten dest ling yi hê gırıdaye nişken çık ız bıkir. Ay umbaz iz dun pırı yi z' ken bırındar. Xec gen o şın. Siyabend yen eg veng vaj çin yu. Eg şın Qedal umbaz yi bırındari w' dest yi ling yi hê gırıdaye. Vun:

- Se bı?

Vun:

- Wullê vun umê Xec berda.

Siyabend vun, vun:

- Se bu?

Vun Siyabend vun Qedal vun:

- Siyabend kebahat mı çin yu. Vun dest ling mı tı gırınıdên se hunc ez eşken qarşı vij.

Neyse vun:

- Fılunkes fılunkes berda. Vun ma cerı w'.

Xu de xu wasıfnên vatên ma Mir nizuna ma çı vun berda. Siyabend unyen eg merdım yi merd umbaz yi merd uja defin keno. Dun ra şın şın şın. Vun:

- Ez şiyer Adilcevaz vun Mir Xec berda.

Neyse şın şın şın kê yo pir. Çend hew zerdun dun Pir. Pir ra vun. Vun Pir iz Mir ra hes nibena. Vuna:

- En çi def zurna naye ru?

Vun, wullê vun:

- Mir Xec wayê hot bırın arda. Vun ho veywê yi yo.

Tabiki huma waxtoga Siyabend nişî w' yin nişunê xu bedılna w'. Yo gıştuni Xec da w' rı yiz gıştunê xu daw Xec gıştuni dun pir. Vun:

- Tı xu eşkena Xec resnî?

Pir şına Xec bermêna qabul nikenâ. Pir vuna, vun:

- Hew vındên ez tê qal bıdır.

Neyse Pir şına vuna:

- Ez yo şuşê şıt duna Xec. Vuna Xec belka bınê nermî w'.

Pir şına yo şuşî gena yo qedex gena. Gıştuni kena zerrê yi bena Xec. Dest verdana şuşu o şuşu ginen erd qedex gınon ard unyêna eg gıştuni tıra kot ca d' vuna:

- Tu eni ça ra ard?

Vuna:

- Wahar yi ho kê ma do semed tıya umo. Vun numê yi z' Siyabend. Vuna en gıştuni yi do mı.

Neyse Xec keyf kena piyêr vuni vun:

- Wullê Pir vun Xec kerda cir vun zerê yê gureta.

Neyse xeber yen Xec remnên piyêr pê ra kon dıma. Wu cerg ken qarşî yın ıd. Cerg ken piyêrun kışen. Xec gen şın kue Sipun. Şın kue Sipun sarê xu nun ser zunun Xec a kot ra. Xec unyêna eg yo peskuvî hot hew peskuvî hê dumre yo peskuvîya. Vun:

- Too peskuvîya qıj ina piyêrun fetılên niverdên ço qarış a peskuvîya bin iw.

Xec bermêna bermêna ina bêveng bermêna. Hesır Xec cuar yen ginen mun çımun Siyabend ır. Siyabend ben aya, Siyabend ben aya. Vun:

- Xece! Qê tı berma?

Vun:

- Xura.
- Qê tı berma?

E la vun, vun:

- Wullê ez unya a wu vera yo peskuvi piyêre peskuvun her yo na yo heta peskuvi piyêrun ra gureta. Vun tı z' hin merdım Mir piyêr darmadağın kerd.

Vun:

- Tı wayê hot bırun tı ez piyêrun ra gureta arda ita.

Vun:

- Bınêk og ez xemılya vun mı bınê ğem kerd ay ra ez berma.

Wu ca d' vun:

- Hire ez geraka a peskuvi bıkiş biyar tı goşt yê buyer.

Pêy ra kon peskuvi dıma peskuvi pê oka tir erzên peskuvi. Peskuvi gına ard şına ki peskuvi sarı bıbrın. Unyêna peskuvi lingê xu şunena Siyabend lêr ben yo kayalığ zınar leyr ben şın ina gınên yo kit ir ina uja vındên. Xec vuna:

- E çıqı dı yardım bıkir?

Şına resnı hot dewun ra una piyêser, gêrêna dewun ra vuna, vuna:

- Hal meselê ina. Vuna Siyabend gıno ard.

Resnı dewun ra duna ari una kena derg cı niresên gıjık xu z' yani por xu z' gılun xu z' bırnena kena ser. Hunc cı niresa. Siyabend Xec ra vun:

- Xece şu! Vun Mir vun faydê mı ti r' çin yu. Vun xu r' şu başka insun vin tê bızewıj. Vun ez mırena.

Xec qabul nıkena. Ca d' çımun xu gena pê temziyê xu, xu zit kena ya z' uja pa cun duna. Uja dest yo bin gen in wurd piya z' mıren. Siyabend u Xec mesele yın ina ya.

2.1.2.2. Kêna u Domari³⁵

Zamunêk vatên yo domri u yo kênê yê bi. Vatên tım zaf hekeret a xorta yê vatên zaf hekeret ay xorta xu kerdên. Vatên non cı niden, vêşun verdên, vatên. Ên tım tım şın umên domrê xo ra vatên:

³⁵ Emine Barunduk, 39 Serrı, Derêğazan, Nêşiya Mekteb, 22.12.2020

- Non b1 m1 e vêsun a.

Vatên:

- Non b1 m1 e vêsun a.

Vatên non cır nidên. Domrê ye z' non potên vate b' yo dolabê yê bi vatên berdên kerdî zerrê ayê dolab vatên kilit den pırı vatên non den aye qıjın xo binun non yê nidên waxt vateb:

- E vêsun a non b1 m1 e vêsun a.

Vatê hama bue tu şu ğeli rumun. Ğelê yon, ma ben ari tehnên, ma ken ardu, ma a nun pojen tı wena. Vatên ya z' domrê xo ra vuna:

- Dulaw reng reng dulaw şeng şeng jinê babê! Kafır babê! Ez bırçınım ber dulawê e vêsun a tı non ke dulaw tı dolaw qefılna tı qê non m1 niduna? Non bîdê m1 e buer!

Vatên yo ruej ni dı ruej ni ruejê hirin tutêk xur geswer mîrena şına. Xu r' xelîsyena.

2.1.2.3. Eşqıya u Mar Kuar³⁶

Hiri hew eşqıya ben, hiri hemî z' firar iw. O zamun şın mesela reyê insun bîrnên cı r' kesuri kerdên, peri tıra guretên, mal yin dızdên, altun yin tıra guretên. Yo ruej ben têsun o yo arkadaş vun:

- Biyarê ma şın deri ra ma aw un xu r' wen.

O yo vun:

- E nina.

Ay dehaw piya şın xîlêk ca şın o yo vun:

- Wulla e qafilya e nişkêna biyer, dere ho esên şu derê ma r' aw big biya.

Don ra şın onyên tıra yo dara wuşk ha uja. Gıliyê wuşk kupkuri ya. Unyên uja vera dar nişên rue. Onyên tıra yo milçık yena şına miyon gılo a dar honê dona ra şino. Şino yeno unyena tıra fek xu kena çot miyon gılo a dar ıd ına çık dokmiş kena. Unyena tı ra awk a fek ır yena şın diqat yê oncên don ra şın unyen tı ra yo mar ho

³⁶ Niyazi Baykara, 60 Serri, Kêlmiyer, Wendiş Nuştış Cı Est, 13.06.2021

zerri gılê dar do. Zerrê qul a zerrê dar do onyên mar kuar wırd çım yi z' çinik. Yen uja nişen ru. Duşmiş ben unyên a milçık vera şıno deri ra aw kena zerrê naqurê xu. Ona bena kena qırıkê ay mar. Ondan sonra o mar uja pê yaşamiş ben honê dona ra şına. Unyên ın hew yo dolim yo hurma wuşk kerd xu fek ard qılaşna ına ke derhem derhem vera ke qırıkê ay mari. O eşqıya uja duşmiş ben vun:

- Yaow vun her çı ra yo yanlış id ma hê se keni? Vun bo! Alat Ala ın mar kuar yaratmış kerd. Kerd miyon ın gili dar Ellat Ela cı rehber şawıt bo ın tayr honi piya şın cı r' awk u cı r' erzax un kırışên un ben ken qırıkê ay mar. O mar ını gili dar id yaşamiş ben. Vun ehd ıw wehd ıw vun ına saati ra itibaren vun ez ına gorew ca verdana.

Şın aw derê ken de gen şın ven da ay ombazon xu da vun:

- Biya ita! Hiri hemın ız vun biya ita.

Wırd piya z' yen uja. Hiri hemın ız silah xu non ru.

Vun:

- Bırê mı! Ina ssati ra itibaren vun ez ın iş id çinika. Vun Alat Alo yo mar kuar ın şeqlı id vun yaratmış kerd honi ho zerrê gıl yo dari do. Cı r' rehber şawıt yo milçık ha şına cı r' awk kırışena una dona cı. Şına hurma erzax kırışena una dona cı. Uja pê yaşamiş ben. Madem ki eyleyse Alat Alê her çı r' yo rehber şawıt, her çı ra kolaylıx şawıta. Ma qê wurzen we silah xu gên ma insun kışên, ma cı r' cêpkêsuni ken, m aşın reyê biri ken peri-pul şar tira gên ma un pê rızk xu temın ken. Vun ehd u wehdu ına saati ra itibaren mı ca dı z' ca verdên.

Silah xu non ru şıknên a ombazun xu ca verdên şın. Epey ca şın. Unyen tira ay embazon xu pê ra ven don vun:

- Madem ki tı oqı di biyu se biyê ma şın ma z' vera bon cı ra.

Şın yi seyir ken taqip ken.

Vun:

- Amenna rızk veren Allah'tır. Ma hê yanlışı de.

Eşqıyati uja ca verdên.

2.1.2.4. Kêna Heci³⁷

Yo tarix id yo merdım xu r' şın hac. Şın hec yo ena merdım yo ina temiz kibar. Vun:

- E xu'r şiyer hec biyer.

Yo kêne yi z' esta. Qıj yi est laj ız est kêne yi z' est. Kêne xu şawên yo mala het. Malla gore şeriatı malê cumi yo. Şawên hêt vun:

- Ders bıd cı ez hetun heci ra biyer.

O kêne aye heci zaf rınd yo kêna beno. Malla şın malla zerr kuen kêna. Malla zerr kuen kêna vun:

- Tı mı gena?

Kêna uja hin tira vera çekinmiş bena remeno. Oo hetta yari guro pisi d' bulunmuşiw. Dest erzên piyêş kênek, piyêş kênek pê dirên. Kênek remena şına kê bıron xu ra vuna. Hal hawal ıno xoce ra. Malla bıd xu resnên yın. Malla vun:

- Ena kêna emel yê pis. Vun ena nibena. Vun ena kêna vun numê ay miyerik ız xerıpnêna. Vun ena kêna biyerên cê sarı vinikên.

Kêna feqir şik yê pê nişın. Namısızı aya malla ya. O qı di çi ken birê vun:

- Yo baa ma ha riye şiyıo vun şu hec uma şar yen kê yi ya. Vun en numê wayê ma r' vijyo. Vun ma bêr cê bıkiş.

Vun:

- Tamum.

Kênek gên şın, kênek gên şın ben lewê yo kue hiri hew birê yê dehaw ho yo hêt kot de yo z' ho yo het. Kênek kot de ya z' ha bınatı da. Vat ma hê kuen ra. Nivat ma hê tı ben kışen.

Vun:

- Ma hê şı ceno memleket ma tı ben yonê malla het.

Uja şew wurzen we bıro qıj vun:

³⁷ Veli Çetkin, 69 Serri, Gilbê, 5 Serr Şiyıo Mekteb, 30.12.2020

- Şıma şıyerên! Vun ez têna kışena yena. Vun şıma şıyerê ez ya ma, ez yê hêt a kuen ra ez şew wurzena kışena. Vun yena. Vun şıma şıyerên.

Bırê xu un don ra ay wırd bırê şın. Bıro qıj ız ho kêna waya xu het. Şew wurzen wı enı kuel çeket xu bin sarê yê tira ken dest xu tira uncên vun wa xu nêhes. O qı dı ca verdên.

Vun:

- Ez qê bıkiş? Vun ca verdana se bena wa bı w'. Vun wullê ez nikışena.

Ca verdên kêneka tu duna ra şına. Şına yo kavır. (kavır yani varê ha kuzudur. Bu koyunların kuzusu varya.) kuzu ina nêweş kot keçel in yo çi yi niweşi kot. Una ay kuzu sarı bırnena. Kênek paştê yi tira kena uncena sarê xu. Uncena sarê xu in keçela ya uncena sarê xu duna ra şına. Vuna:

- E xu r' şıyer.

Hani kênek oqı dı rında şına ça zaten sarê yê a rındi bela do.

Vuna:

- Ez ha şı ça? Se bu? Uncena xu vuna wa ço nêzun ez çıqı di ya.

Dewê yon ıd yo pır ız şın seyde, şın seyde unyên cı ra yo bin yo kerr ıd yo kêna honiya bınn kerri da. Şın vun:

- Yaw tı çi ya? Tı cında a tı insun a tı çi ya?

Vuna:

- Wullê ez insun a.

E la vun:

- Qêy tı ita?

Vun:

- Ez ita key baa xu bırê mı ez kerda tewer ez rayir kota.
- Şına ça?

Vuna:

- O qı dı ma tı kışena tı pis a. Cê ma ra şu. Vun ez oqı dı xu r' uma ita, tı ita raşt mı umê.

Vun:

- Biyê ez tu gena şına kiye ma.

Vuna:

- Tamum.
- Ma bi şu kê ma. Vun ez tu bena uja vun ma r' xızmet çı bıker kê ma d'.

Vun:

- Tamum.

Kênek gen şın şın kê yo ara uja vındên. Nao y1 w1 ben nişunli. Yo kêna cı r' wazen. Ena miyerık ağo yani laj ağa w'. Zengin, her çi yi ca do. Un yo cini cı r' wazen. Veyvê yi hot roj hot şew ci r' veyve nun piyêra. Def zurna çi kuen millet şına govend kena. Ina kênak ız ha co yi ya. Kênek boxçê yê kinc yê rınd a. Boxçe d' berd kinc rınd hê tey. Ina hew w1 şın veyvı. Ya tertemiz leza bez şıy gurê xu finena ari. Kıncun xu yo rındun gena pıra çermı xu ser kena şına govend. Şına kuena govend lajêk unyen cı ra oqı dı yo kênek kota zerrê govend aqıl hayal yi şın. Lajêk şına kuena dest cı. Kuena dest cı lajêk feqir a nizun a ya, zaf rında.

Lajêk vun:

- Wullahi tom şoqnena. Ez inê waşte enew pirçik kena berdena. Vun ena ez ena cı r' ena kêna kuena mı dest a.

Tom şartırel şart pıren co oqı dı dı-hiri şew şın. Lajêk tam xu değışken, xu değışken vun:

- Niye b' tı mı bıgir vun ez tı bedıl nena enê ca verdêna tı mı gena?

Ya vuna:

- Ez tu gena. Vuna tı çi mı ca bıkir se vuna eg tı bieşk melmıket tı ca bıkir. Vun de biyê ma nişunê xu gıştuni değış ken.

U gıştuni xu değış ken aye xu dona yê ayê yi gena.

Vun:

- La tı ça ra?

Vuna:

- Ez welat Sir Qesir ra.

Welat Sir Qesir iw çinyu. (öyle bir isim söylüyor. Öyle bir isim yoktur ki adam gitsin arasın yoktur yani.) A şın vuna:

- Ez welat Sir Qesir ra.

E la va

- Peki tı welat Sir Qesir ra wa. Vun temum tı şu ez tu ca kena. Tı şiyer ça vun ena rındiyê tu tu ca kena.

Ya duna ra veyvı huma govend çi mi nikıdyu. Ya şına kê çermê xu uncena xu eyni gurê xu dewum kena. Şına çermê xu huna ayni uncena xu keçeliye xu şına gurê xu dewum kena, xızmet çi kena. Ena lajêk ca d' ser ben deli. Ser ben deli nişen astuar xu kuen memleketun, kon şehrun mesela İstanbul çe cê niverdên tera gêrên. Şın kumi ra persên vun:

- Yaw vun welat Sir Qesir çin o. En çute yê vun kum tı xapınên ena yaxın xu r' bion cı ra.

Vun:

- Çı kı dı mesle se biya?

Vun:

- Hal hawal ino. Veyv ıd govend kerda veyvı dı ina kerd, ma çi kerd.

Vun:

- Yaw böyle bir isim yoxtur. Ena ena tu ra yaxına.

Wu yen, yen kê persên nat-weta persên. Nieşken ca kır. Hin ehend qariyen ben rahatsız ben nıweş ben rahatsız.

Vun:

- Dayê! Vun wullahi ez ya.

Vuna:

- Biko! Tı veyvı ena kerd.

Vun:

- Dayê! Vun wulla ez biyar ız a ya vun ez bına nizewij ez nizewijena. Vun çare çin u. Gereka mê ca kır.

Hunc yo ruej şın şın seyde. Nê estağfurullah uja ra seyde nêşın. Honc şın ho gêrên cı. Nişen astuar xu şiyer bigêr cı. Nişen astuar xu honc şın gêrên. O yê ra vun vun:

- Mı r' binê zeder dek yemeg çi mi hazır ık vun nun mun çı dek ez şına gêrêna cı.

A bısılmıyê xu ra vun. Ya vuna:

- Tamum.

Un cı'r nun tertemiz pojena hin nun yonê kı dı pojena. O waxtog kê dı reka tertemiz pojena. Ena ci r' helaw iz pojena kena zerrê yo tas. Gıştuneg degis kerd. Gıştone xu gena kena miyun helaw. Wı şın, şın hunc yo heftê gêrên nieşken ca kır. Gêrêna şın yo ca taştê xu un nun ru helaw ken a nun wen. hend unyen gıştuni kon zerê fek yi unyen wullê gıştone yi yo. Yaw vun:

- Hirhem iz sund qasem eno zerê dewê ma do. Ena çığ esta ha dewê ma da.

Ca d' gêrên a şın. Lajêk zaf aqıll iw. Gêrên a şın şın kiyê. Şın unyen tıra daa xu ra vun:

- Dayê!

Ya vuna:

- Hee.

Vun:

- O nun ma vun kum pot? Kom nun pot kom helaw pota?

Vuna:

- Wullê bısılme pota.

Vun:

- Dayê tı yanlış a.

Vuna:

- Wullê bêsilme pota. Vun bêsilme helaw pota. Vuna wullê ya pot.

Şın şın yê kışt yo besılmag vun:

- O çı ra o çiyu bıleka tı ha mı kena niweşiyê xu vera ez uncene.

Ya vun:

- Wullê e tu kışena. Ena çır tı mı da tepışo bu nedir?

Şıkışmış kerd, ya vuna:

- Eno çino? Vuna bena pırı çermê xu sera kena.

O keçelek çermê ey sera ken a. Lajêk waxta unyen cı ra hen rınd xura şın.

Vun:

- Wullê a ya. Vun wullê a ti ya. E la vun tı qêy ena kerd eni çı w'? Bu nedir sen başıma getirdin?

Ya vuna:

- Wullê vuna baa mı şın.

Eyni mesele huni êr ita ma kılm bınê ayni konu cır anlatmış kena. Vuna:

- Baa mı şın hec vuna molla ene kı dı iftira mı kerd u mı z' hini iftira mı kerd bıron mı ez arda kıştên. Vun bıro mı no qıj Alla tıra razi w' ez wırışta we kol çeket yi têna hunyu bin çı mı do. Oqı dı kerdên. Ma anlatmış kerdên ma yo binun bermên ha. Unyen cıra kual çeket yi teni honi ver sarê mı do. Kuo ins cins tê çinyuk. Hune xu r' şıya bin yo kerri. Wullê tı umê uja ez diya vun wullê ez uja.

Vun:

- Temom de tiya se vun zaf hol. Vun wullê mı xu tı ca kerda aile z' tu menda.

Kot tu sarê? Yaw vun:

- Ena qêy tu inê çermê tı unt xura rındiyê tu bi w'. Tı o waxt ra e hend qarno. Ez hend çarna.

Vuna:

- Mı vat wa her çi wa tam biyer bınatı ma en hel kerd.

Wu ca d' vun un yê gen şın. Vun:

- Hetun ma nişın kiye bua tu hetun ez ay mallê nêkış vun nê tı ma zewijyên ne tawê. Ma şu ez malê destun xu ra kışena hama ma hot roj hot şew veyvı kena.

Un dun ra dew şın şın kê malla. Şın kê heci nişen ru. Kênek hin o waxt berda kışta kênek biya pil. Ço kênek nisırasnên. Çi xu çermê xu hona uncena ri xu. Vun:

- E vuna tı xızmetçiyê mı na. Ena xızmetçiyê xu mı tê arda xızmet mı kena. Vun tı o çermê xu rı untı vun ez eyne bısal tu eyne beslê tu. Vun ez tekrar vuna. Vun ez tekrar açıklamış kena. Vun ma ven da mallê dun dewij biyêr pêser yen kê bua tı. Vun ez ma meslê vuna. Vun mı piyêro meslê qıdnên se vun tı kıçel xu serra ken a. E vuna: malla bo ena kêne, heci ena kêne tiya o malla nomısız ız a wo hal hawal ıno. En en qı dı kerd. Ena kêna laj tu nêkışta. Ez şıya mı xu r' kuo ya diya berda. Ena a kêna wa ıftırı pê kerd. Vun ez oqı dı kerda.

Şın nişen ru ven da mallê dun. Malla yen piyêr cemaat nişen ru herkes cı ra vun misal ma vacên herkes çik vun. Herkes başle maslun başle meslun ken. Eni meslun yo bin ir anlatmış ken herkes çik vun. O lajêk ız vun:

- Malla mı z' yo mesele mı no zaf weş est. Ene ez vun.

Vun:

- Vaj!

Vun:

- Yalınız yo şert mı est. Gerek tı o şart mı biyar ca ez vaj.

Wı vun:

- Şert tı çıto? Vaj!

Vun:

- Hirhemê laj tu wurzen wı pê beri'd silahlı vındên ço zerrê ra tıwer nişın. Ez mesel xu vuna. Vun hetun yi pê ber ıd silahlı nivınu ez nivuna. Vun ez hetun meslê xu niqed ız vun ço (heşa şımar a tı zê kutê mı na Mayda

baltuz a, Zaim dezê mı no.) vun: heşa çoy yani miz iz xu verd ço tewer nişin.

Çoyir tewer çinyu hani wu hin mesla anlatmış ken Malla kon xuş xuş ser (heşa şıma ra).

Vun:

- Mizê mı yena vun ez şına tıwer.

Wu vun ço tewer malla vun vun yo mesle anlatmış ken malla malla kuon xur-xuş xuş ser.

Vun:

- Ez şına desmaj gena mir ok dekerin e desmaj gen desmaj mı teng o.

Vun ço tewer nişin Malla vun:

- Bo Heci mı tıra vat Heci xur cê xu d' cê xu d' vındên.

Heci d' kon xuş-xuş ser. Vun:

- Bismillehirehmenirehim yo tek zered nivıjyen. Vun (heşa) küçük abdestin de geliyor vun burda yaparsınız. Kimse dışarı çıkmayacak bu vun ağır bişeydir.

Wulla uja vındên vun peni d' vun her çi qıdnên vındên. Xızmetçiyê xu ra vun:

- Wa hê yo çermê xu, xu ser a bik. Kênek çermê xu sarı ra ken a. Şond uma zerrê Heci uma.

Vun:

- Bo Heci vun ina kêne tı ya. Vun ez laj filon ağa ya. Vun o wı z' mallo. Vun enê malla iftira kerda kêne tu vun mallê iftira kerda kêne tu. Vun kijun tu berdên kıştên. Vun Alla laj qıji ra razi w'. Vun ayı çeket xu bin tıra kerd vun e gurê xu nikerd, nikişta. Vun wulla ike z' aya xunumê mı na vun ez tê zewıjyena. Şıma yê don mı.

O waxt hin qıjın yi şın deşt eşt damunçi vun:

- Dest meeşt damunçi.

Vun:

- Nê haq şıma çew niyu.

Piyor uma deston yi ra yi kışen. Demunçi don Malla Vun:

- Ini bêrên berzên zerrê yo çal. Eni iftiri kerd cê ini cehnım o.

Ay ız kışên uja her çı xu bınatı xu ben şa. Ay yê yen xu r'.

2.1.2.5. Merdım u Gêrayış³⁸

Yo rojêk yo merdım biyo. Zaf derd qehir çı ont bade cu vun, hin daymiş nibiyo. Vun:

- Waxt ez şına dınya ra gêrêna kum co derd cê te çine b', ez xu r' şına uja yaşamiş bena.

Derken şın gêrên dınya ra zaf cê uğramış ben u şın, şın yo deşta gırd, oniyen tira zerê a deşt id yo kê est, yo dı ruej ız uja vınden, yo dı ruej yena dur ra o kê taqıb ken. Vun:

- Willa ita munense derd çino. Ez xur şiyer min gorişmiş ıb u wahar ini kê goruşmiş ıw ez xu r' ita vındır.

Derken dun ra şın, şın ber a kê kuen, yo merdım yen ber ken a. Tabi zemun ver id misafir hetun hiri roj yo kê d' nivındertên, hacê yi tı ra nipersên. Hiri roj ay merdım qediyen, wahar kê ay misafir ra persên vun:

- Bıra! Yo hacê tu yo extiyacıyê tu esta vac?

Wı z' vun:

- Yo hacê mı yo extiyacıyê mı çin a yalnız mı dınya ra zaf derd ont. Ez dı hiri roj ız ma deşt dı ine bon tı mı teqıb kerd. Munense ita derd keder çino. Mı qerar guret mı vat: ez xu r' belki ita d' vınd.

Tabi o merdım wı ın vun merdım bınê mijmijên vun:

- Tı gêrên cê bêderdse ço bêderd çino. Derd herkes herkes ır gıron.

Welhasıl miyerık vun:

³⁸ Hatip Çetkin, 43 Serri, Gilbê, Mala, 27.04.2021

- La ina deşt id gerek açi derd tı bı? Vun: mı dı hiri roj ita teqib kerd. Herkes ho gure xu do. Vun: herkes ho kar bar xu do, vun mı vat ita derd çin.

Wı z' vun:

- De biye! Ma derd xu yobinen ır qal ken. Eger derd tu giron bı zê derd mı se o waxt vun: ma yo yew qebul ken.

Vun:

- Peki.

Wahar kê ra vun:

- Derd tu çiyoy?

Vun:

- Derd mı ino; xonimê mı şoni mı d' zewijya, ustelik ez ha kena weya.

Vun:

- Dadiyê mı o miyerdê ciniyê mı nok daa mı na şono baa yı d' zewijya.

Honê vun:

- Ez ha kena weya.

Vun:

- Ene olay ız piyêr hê ver çimon mı d' ben.

Vun:

- Kenê mı z' birê şono mı d' zewijya, honê mı ayın kena weya.

Vun:

- Peki de tı z' derd xu vaj o zamun derd tu giron no ay mı giron?

Miyerık bınê duşunmiş ben vun:

- Wille derd tu giron.

Uja d' miyerık unyen tıra derd ay wahar kê giron zê derde. Çunki merdım çırre yo zewijya ya honê kerd weya? Kêne yi birê şonıd zewijya ya honê z' kerd

weya. Yani me derd hakkaten vun derd ma hin zaf giron. Vun o rid ra vun, ay merdım ra vun:

- Dınya d' ço bêderd çino.

Vun:

- Xu r' wurz we şu, tı ça ra umê? Honê şu uja, uja yaşamiş ib.

2.1.2.6. Merdım u Fıtba yê Şoni³⁹

Vun yo ruejêk yo merdım sond wend yani telaq sond wend. Vat: eg nışt her vat:

- Ez in her ra biyê war se ciniyê mı mı verda ya.

Tabi surekli ser her a, nun xu ser her a wen, okê xu ser her a şimen. Bad uje z' gêrên fitba teselê yi kuena. Vun:

- Liya ez tım nişkena ser her rak wurz, ok buyer nun buyer, nımaj bıq, un gêrên.

Vun:

- Eg yo fitba esta se ez xu r' bıgir xu r' yo fitba vin.

Welhasıl şın yo çeşit çeşit alimu yo turli vun ço nişken yo fitba cı r' vej.

Vun:

- Eka waxt tı o her ra biyer war ciniyê tı verdiyana.

Wı z' teselê yi kuena. Yo ruejêk yena, yena yo deşt ra şın oniyen tıra yo merdım yo şoni honık ver yo yeni do. Dun ra şın, şın co ay şoni, uja sılom don cı.

- Aleykumselam.

Wı z' vun. Tabi şoni honık ser sıfri ya tıra vun:

- Bıra! Biyê war, sıfrê mı hazır tı z' biye.

Vun:

- Ma piya nun wen.

³⁹ E.v.

W1 z' vun:

- La ez nişkena her ra biyê war.

La vun:

- Qêy tı nişkena her ra biyê war?

La vun:

- M1 tılaq sund wend. Ez her ra biyer war sa ciniyê m1 m1 verdiyena.

Vun:

- Ez çıqas şiyer co alimun şiya co alimun a co şexun a co malun a. Ço nişka fitba b1 m1.

Vun:

- Çend aşma ez ina ser her ra idari kena. Ez nunê xu okê xu her ç1 xu ser her a wena.

Tabi a şone z' bine duşinmiş ben. Yi vun:

- Ço hina en oqı dı ben?

Vun:

- Temam fitbê tu esta, fitbê tu rahat a.

E la vun:

- Çıqê dı?

Vun:

- T1 her ra şu ina dar ra biyê war, tı tawê her ra yen war?

Tabi miyerık ız mantıqlı yen. Miyerık her nin war uja her ben ver dar, cı r' şın dar a ondan sonra dar ra yen war. Dar ra yen war yen co miyerık a. Piya non ç1 wen.

Liya vun:

- Y1 m1 ra ina vat m1 ina kerd. Acaba ina fitba biya nibiya?

W1 vun:

- T1 sond wend vat ez her ra nina war, tı her ra niumê war, tı ş1 dar a dar ra umê war.

Falan, derken gel git zaman bad ujê millet pê hesyena o merdım her ra umo war. La vun:

- Inu merdum şu co maluna.

Vun:

- Nişko ço nişko fitba bıd cı.

Vun:

- Ino merdım seni? acaba kum fitba da cı her ra umo war?

Derken tıra persên:

- Ya merdım! Tı tılaq sond wenda tı her ra bıumen war cinê tı verdiya?

Vun:

- Tı ina fitba çıqê dı biya?

Vun:

- Hal mesle mı no şoni eno.

Bad uje o donem ıd tabi xewer dun alimun. Nat wata alim çı ın iz eşnawen, alim iz veng cı dun vun:

- De vun: ina fitba kum da tu?

Wı vun:

- Ina fitba wullê yo şoni da mı.

Peki vun:

- İlim ay şoni est çino?

Vun:

- Willa ilim yi est çino mı ra ın vat vun:

- Mır iz zaf mantıqlı umo, mı z' oqı di kerdo.

Vun:

- Eno şoni ho ça çı kes o?

Tabi vun:

- Ina şoni tı gerek şiyer ma r' biyar.

Tabi o waxt ız vun; qenun şeriat ıb. Dun ra şın merdım un. Ay alim tı ra persên vun:

- Peki tı çıqê dı fitba da ıne merdım? Yani ilim tı est çino?

Wı z' vun:

- Wille ilim mı çin o. Yalnız akıl mantıq olarak mı r' o qı dı ume. Oqı di yo sıxıntı çina.

Alim ız vun:

- Yalnız ilim tu çine b' diye tı ıne fitba di ya fitbe doğru ya ancax vun ilim tu çine b' diye ma tu xenıqneni.

La vun:

- Etmeyin eylemeyin. La mı fitbe diya bo şıma z' vun; fitba doğru ya.

Ay alim o waxt vun:

- Din id vun; merdım k' ilim yi çine b' nişken fitba bıd.

Vun:

- Tı z' ilim çino diye tı fitba da ya o rıd ra tı xenıqyena.

Wı z' vun. Tabi çı qa ixtiraz çı ken peri nikenä.

Vun en son ay merdım ilim yi çine b' diye un xenıqnên.

2.1.2.7. Merdım u Sond⁴⁰

Yo meslê ma z' esta ına ya; vun yo merdım rojêk zaf hêrs ben vun, tılaq sond vunen. Ondan sonra cini xu ra vun:

- Biyê zerri.

Cinê yi z' vuna:

- Ez hınka desmac gena yena.

Nao wı z' hêrs ben vun:

- Bo tılaq wend tı destmac big biyer zerri se tı mı verdiya ya.

⁴⁰ E.v., 27.04.2021

Tabi cinêk ız aldırmiş nikenâ. Ondan sonra desmac gena şına, şına zerrî.
Miyerdê yê tî ra vun:

- Tî destmac guret?

Ya vuna:

- Ee.

Vun:

- Wullê o zaman tî verdi ya.

- Le la la etme eyleme.

Vun:

- Seni ez verdiya wa?

La vun:

- Mî tîlaq sond wend mî va; bo tî yena biye? Tî niyena se z' tî destmac big
biyer tî mî verdiya ya.

Derken cinêk verdiyena, cinêk verdiyena naow nata wata tabi insun ız
eşnawen. Xîlêk kuen ver liya vun:

- Doğri ya cinê tu verdiya ya yalnız ma bîgêr fitba.

Wî z' tabi zaf uzulmiş ben. Vun:

- Keşke ciniyê mî inî nikerdên mî z' tîlaq sond niwendên.

Un nat wata gêrên, şın co alimun a gêrên fetba. Yo turli yo alim ız nişken
fetba bîd. Yalnız vun helikak şiyer kum yo alim a semê fetba o alim xu seri ra çow
şirasnen se vun surekli alimu ina yonlendirmiş kerd. Hani şu co filon alim a şu co
filon alim az derken o qê dî en son yo alim vun:

- Hani şiyeren filon ca da yo alim est şiyeren yi ra persên.

Vun:

- Eger yi fitba da da nida fitba tu çin a.

Dun ra şın, dun ra şın şın co yo alim ak yın tarif kerdu dun ra şın şın co ay
alim a. Ay alim ır persên vun:

- Hal meslê ma ma.

Vun:

- Cinê mı ma kerd, mı z' sond wend tılaq sond wend.

Vun:

- Cinê mı ez çıqa persa vun; verdiya.

O alim iz vun:

- Evet cinê tu verdiya yalnız tek yo çare est vun; o çari ma onyen cı eger uja d' fitbe diye diye nidiye se z' ciniyê tı verdiya.

E la vun:

- O çare o fitba çı ya?

Yalnız vun:

- Gırak tı şiyer cinê xu biyar ita hew mı ver ez bon cı. Gırak ya z' desmaj bıgêr hele desmaj temum tam hakiki olarak gena nigena.

Dun ra şın cinê xu z' gen un ondan sonra cinê yi uja desmaj gena. Vun: A alimiz gueş nun ser unyen tı ra. Naow cinê yi desmaj gena helıka gena yena kuena quelu, quelu xu tam hetu dirseg nişuena. Yani yena nizdi dirseg hetu uja şuena, heta tam dirseğe xu nişuena. Ya helikak nişuena wı miyerdê yê ra vun:

- Wille fitba tu esta.

E la vun:

- Çı qê dı?

Vun:

- La cinê tı tam olarak desmaj nizuna big. Ay ra cinê tu desmaj nigureta. Ma cor piya Alla hêt merdım heta gırak pê arısnê dirseğe xu gırak desmaj helikak guret gırak hi ker. Vun:

- Yê z' hetu o pê hetu arısnê desmaj niguretu vun:

Desmaj yê nigeri. Cinê tu niwerdiya.

Vun:

- Fıtbê tu z' ina ya cinê xu big o şu kê.

Uja d' meslê hal bena.

2.1.2.8. Meslê Mı u Bırê Mı ⁴¹

Heci abê mı şın esker. Esker di biya. Biz ma bi keçi ma bi. Ma kerdê nober wor têtek varey. Mı ina ber pê dew uja ez hına hêt Çağlêr ya. Kêri biji dımon mıj! Vatêni o lewa onyaya. Mı va: dêr cınawur kot mon mal kum? E şiya uja z' tawê niesena. Mı ver xu dayê d' heywanan ra.

Mı va:

- In pêro ez ha ita cınawur niyena?

Mı va:

- Pêr cêr hê cêr xu ra mı na mı cınawur cir niyena?

Mı va:

- Cord ız niyena.

On va:

- Wata zi wete ra mı ra êsen biyere!

Qerın canawur remên şın. Mı hendi çahar heb cınawur tiye d' kot men mal. Kot mon dehabın yo bız tepışt, dehabın yo bız tepışt. E vazda şiya mı çaket xo xora verd zit kerde. Dariye mı mı di, mı dare xo zit kerd.

- E vazda ero! Ha ero! Tı hey sekên?

Aya werde rey şid yone tepışt. Ez şiya, mı aye seyr kerd. Honê vazda ay bin, ez honê vazda, mı aye z' aye te ra guret, vazde şı. Lewê kaşu w' ya hen ğıdaru. Mı va:

- Wallê e ke şiyer uja da kaşêr mı va pêrun tu uja kışen.

Mı va:

- Xu r' şiyer zêr ay mar bin dê in wurdin wa xuêr buêr. Vune qerrên mı bine xelum dêk xue vune canawar bine wata şı.

Bine wata şı, mı hende Hec Qasım card umê va:

⁴¹ Emin Çibik, 80 serrı, Gêlan, Mala, 05.05.2018

- Cınawır tawê umê tı?

- Teeeew!

Mı va:

- Cınawır feleqê mı şaş kera, biz mi pêr umê çarnena nivindên.

Mı va:

- Kinc xu mı xu ra vet uja zit kerd.

Vun:

- Wille vist heb yê mı tıfing na pa.

Va:

- Ay ramên wata hêt Heşwerê şî hêt Kilvi ya. Va ini dima terxê uma tı va ey wumên tı mala werd, umê verni d', bizon mı d' vındert.

- E şiya mı dare xo yo çaket xo guret to ra, ez uma. Uma ke dehab qıdıkên cawıti werdî, sarê mı birnê ay bin ız bi weş. Ez uma şew hen terseye. Bızı ma fek bêr ez honê teber ez hona yo kutêk ha uja, uja yo dıreg ha uja tı vuna ke cınawur ho yena.

Mı va:

- Weee! Kêdi.

2.1.2.9. Pışar⁴²

Gêlun Derêgazun id yo Pışar bı. Pışar zaf guçli yo merdım ıb. Pırç yi cuar yena ser zunın yi r' cuar verdên ru. Oqı dı merdım ıw, zê heş iw. Vun yo ruej Qaymakum va:

- Pışar bıyer. Ez vinena. Hew yaratuk inson hani mı salıkon yi guret ez bızun hê inê çı cısn inson.

Vun Qaymakam vat. Waxtoğ wı şın vor ıb. Wı şın vêr qul heşi ra viyerên ra. Uja heş qul ra um ıb tewer heş tepışt ıw. Tepışt ıb gueş yi tepışt ıb berd ıb ver Qaymakam. Berd ıb ver Qaymakam vun Qaymakam vat:

- Wa Pışar bıyer zerri.

⁴² İdris Çintay, 60 Serri, Gilbê, Sınıfa Poncın Qedino, 05.06.2021

Vun Pışar vat:

- Ma ay işçi tu biyer wa yo zincil biyar ez dona pa.

Heş saldırmış millet ken. Vun zincil a nen pa, şın zerri vun Qaymakam va:

- Yo tasê egmin ci r' biyar z' ez hew bon in inson ya yaratıĝ.

Vun yo tasê egmin ard da cı. Vun o egmin xu hew zımel yi z' dergi. Vun dest xu da pa. Vun da zımelun xu ra fek xu ke a. Vun yo parçê nun guret yo nımê tasa egmin vun yo hew ke werd numo bin iz yutmiş ken. Vun yo niçık nê tasa vun şın gınê dês hêt wet ır honê umê nê dês natı. Vun Qymakam va:

- Halla halla.

Vun Qaymakam wuruşt we. Vun dest yi guret. Vun va:

- Wallahi mı tı tebrik kena. Mı va qê tı yaratıĝ. Demekki sen gerçekten aqilli yo inson. İşte zamun vêr oqı dı b'. Ay verin piyêr oqı dı w'. Ike z' ma piyêr kota ma hal. De bon halon ma ra!

2.1.3. Efsane

Efsane goreyê sanık, hikâyeyê şari kılm a. Tedı mubalaĝa ca gena. Benateyê şari dı waxto ki ma eşkeni vaji ewılın ra hetun inka esti u şar seke raştıa hina inum keno. Halbuki efsaneyi raşt niyi. Dora ewıl hetê kum ra vejıyeno wertı o zi eşkıra niyi.⁴³

Goreyê Saim Sakaoĝlu xususiyetê efsane; efsaneyi dı derheqê kes, ca u biyaye malumatan esti. Hetê raştıkın ra bawermend a. Biyayê u kesi dı xususiyetê fewqaladı esto. Şıklê efsane eşkıra niyi. Vacıyayışê kılm u zonê a kerdı şuxuliyeno.⁴⁴

Goreyê Boratav tasnıfkerdışê efsaneyi; efsaneyê yaratılışı, efsaneyê tarixi, kesê fewqaladı u kuvvete fewqaladı ser efsane, efsaneyê dini.⁴⁵Boratav hetê babetê efsane dı ma yo tasnif kerdo.

⁴³ M. Öcal Oĝuz(Editor), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Weşanxaneyê Grafiker, Ankara, 2018, r.145.

⁴⁴ Saim Sakaoĝlu, *Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloĝu*, Ankara, 1980, r. 5-6

⁴⁵ (Boratav , çapê 1988, a.n.v., r. 100-107)

2.1.3.1. Qerdek ⁴⁶

Zemunek yo dew dı yo mehluqat est. In mehluqat kon kılıq insun insun kışen, insun wen. Kef yi çı qı dı waşt o yi ken. En mehluqat mırçıka hewa ra firduna zê leglega bın çene yi qul biyayo. Waxtok kot kılıq insun se inson ban bın çene yı ra se zun Qerdek a. Ena Qerdek roj nişena şewa wırzen tewer. Dere dı yo kuo d' ca teng ıd ca ğeriw id yen vernê insun. Ço nişken cı ra bırem. Çoy ra qıcık guret se insun sari bırnên. Wextek kışun arsızı kerdên se cinun pê eni tersnên.

Cini kışi xu ra vun:

- Eg tı cir mevınd se Qerdek yena tu bena yan zi wena.

2.1.3.2. Keku ⁴⁷

Zamunek yo dew id yo miyêrik est. Wahar deheb qışuno. Zamun viyerên ciniyê yi mirena. Wu z' şın newı ra zewijyên. Qışun xu r' dadiya dumari un ena dadiya dumari qışun ra qet hes nikena. Kırtik hes nikena. Xebıtnêna. Tım şawena kinger yo roj kışun şawena çuwal nuna desta. Vuna:

- Şiyerên kinger!

Qış iz yo kêna ya yo laj. Laj qış hê çuwal paşt yi dı. Kêna z' ha vernê yı d'. Kêna z' gırda ha vernê yı d' kinger duna ari. Kinger duna ariye. Tı nivun çuwal qulbiyayi ya. Kinger xu dun ari, dun ari en son yo liçik nuna bıro kışkek desta. Vuna:

- Eni tı buyer.

Way vuna:

- Eni tı buer.

Ondan sonra bıra wen. Şın kiyê unyen çuwal ra çuwal ıd kinger çın. Tı nivun çuwal qulbiyayi ya. Butun kinger yın rışyo. Way vuna:

- Bıra wullê ez vuna kinger tı werd.

Bıra vun:

- Wullê mı niwerd. Wullê mı niwerd.

Vun:

⁴⁶ Birgül Aslan, 50 Serri, Gilbê, Sınifa Poncın Qedına, 06.05.2020

⁴⁷ E.v.,06.05.2020

- O parça liçik tı daw mı, mı o werd başka mı niwerd. Tı inum nikenâ se biyê zerrê mı bıqılaşın bo zerrê mı rab o mı werd no niwerd.

Way vuna:

- Temum.

Una erzena erd. Zerrê yi qılaşnêna. Unyêna zerrê yi ra. Vuna:

- Wullê zerrê en ıd kinger çinyu.

Tabi bıra miren way bermêna. Ondan sonra vuna:

- Kum kışt? Mı kışt. Mı kışt.

Vuna:

- Kum şıt mı şıt.

Vuna:

- Yarabbi! Tı mı mirçik ik. Teyr ik. Hewa fin.

Dua yê qabul ben. Bena mırçık kuona hewa. Bena koki. A ser mı ser ra waxto keku veng vejena ena mesla yena milet vir.

2.1.3.3. Efsaneya Bingol⁴⁸

Zamunek bajaru Çolig dı yo seydar şın gıl kuo şın seyde. O gıl kuo d' zaf rındêk yo peskuvi vinen. A hel ca d' tıfing nun pa kışen. Erzên xu paşt. Kon cehdı.

Vun:

- Ez in hêt kiyê şiyor mı risk xu vet.

Keyf yi yen. Keyf keyf yen kıştê cehdı d' hesiyen yo oka zelal. Vun:

- Ez hetuna peskuvi bena dew ıd şuena ez ita bışu'w temiz ık. Zaten huma zamun mı est.

Şın kıştê ok nişen ru peskuvi erzên mun ok. Vun:

- Ez bı şuw.

Sinika peskuvi erzên mun ok peskuvi bena guni perena şına kaş ra cer kemi vazdena. Miyêrik fek yi a kerdı munen. Vun:

⁴⁸ E.v., 06.05.2020

- Wullê mı ab-ı heyat diya!

Vazden şın dew ven da millet dun.vun:

- Hal mesla ina ya.

Pa dewujuna kon cehdı şın vun:

- Ma şı ver a ok hele ma z' bo cıra ena çıta ya?

Şın sini resen ver a gol yo gol biyê henzar hew gol. Gêrên gêrên ab-ı heyat nivinen. Ca verdên a ser mı ser ra vun Bingol numê xu mesle en gol ra gureta.

2.1.4. Fıkra

Latifeyi hikâye yê kılm o. Bı zafı tedeyi latife dı wuyayış esto labelê têna wuyayış niyo hem zi fıkrıyayış u ca ca zi ders guretış esto. Fıkra dı detay, tasvire derg, hunerê vacıyiyayışı ri ca çın o. Tedı her fıqra dı mıheqeq yo ders esto. ⁴⁹

2.1.4.1. Laj u Mês⁵⁰

Yo lajêk wurzen wı vun: bawo! E zewıjyena.

Baa yi vun:

Lajê m tı hama qıj tı çıqı dı zewıjyên?

Vun:

Wullê bawo mı kerda sarê xo e zewıjyena. Babi un zewıjnen, zewıjnen sersıbê wurzen we, yen fek ber bin dar ıd qelıdyên. Yo mês yena musallat yi bena. En peri ra şına o peri ra yena. Layêk vun:

- Kuuşşş! Tı vındena vınd, tı nivındena bo ez babi xo ra z' vuna tı z' zewıjnena ha!

2.1.4.2. Hes u Meh⁵¹

Hes u Meh miyon dew dı pêrodayış ken, Meh tıfung nun Hesi ra, Hes ken bırındar, cua pey şın yega xebıtyên. Jendirma yen miyon dew, dewıjan ra yo ten şın Meh ra vun:

- Meho de biye, jendirma ho gêrên tı.

⁴⁹(Oğuz,(Editor), 2018a, a.n.v., r. 201.)

⁵⁰ Sevim Şadinoğlu,43 Serri, Gêlan, Nêşıya Mekteb, 01.02.2021

⁵¹ Ahmet Çibik, 52 Serri, Gêlan, Universita Qedino, 24.12.2020

Meh vun:

- La çı jendırma gêrên mı?

Dewij ız vun:

- La tı tıfing na Hes, hes ke bırındar.

Vun:

- La jendırma mı ra vun se tıfinga wı nan pa ruhsat yi est, vesika yi est.
Bêwesika niyo!

2.1.4.3. Ğurabi

Yo cinêk ğurabiyon weşayinon wena zerrı gena. Zerrê yê zaf dejên şına dahiliye doxtori. Doxtor ciniyek ra persên vun:

- Se biyu tı?

Ciniyek vuna:

- Wulla mı ğurabi weşayi we mı zerrı guret.

Doxtor vun:

- La tı çı umiya mı? Şı doxtor çımon.

Ciniyek vuna:

- Qê la?

Doxtor dahiliye z' vun:

- Eg çım tı holiben tı ğurabiyo weşayi niwerdên.

2.1.4.4. Cini u Ağa⁵²

Yo ciniya feqir şına kueşk ağê ber yi kuena ağa qat ser ra pencıra ken a. Unyen yo cini ha ver ber da. Vun:

- Cinê tı çıta wazena?

Ciniyêk ız vuna:

- Ez feqir a. Mı r' yardım bıken.

⁵² E.v., 24.12.2020

Ağa z' pêsêr gêrên a. Vun:

- Eyşe Fat ra vaj, Fat wa Hus ra vaj, Hus ız wa Meh ra vaj. Meh ız wa şêr a ciniyek bîfetılın.

Zaf zuar ciniya feqır şın. Ciniya feqır ız dest xu kena a. Vuna:

- Allê mı! Allê mı! De İsrail ra vaj İsrail wa Mikaili ra vaj, Mikail wa Cebraili ra vaj. Wa Cebrail ız Azraili ra vaj. Azrail ız wa şiyer cun rûeh ağa bıgêr.

A qal ra ser ağa sarı ser gınên war pê miren.

2.1.4.5. Mu Mu Mu Muhammed⁵³

Dewon dı wextoğ mekteb ben a, qıj şın mekteb, melem qıjun ra persên piyêr numê yın herkesi ra persên. Ay yi ra vun:

- Numê tı çıto?

Vun:

- Numê mı Mu Mu Mu Muhammed o.

Melım vun qê hele lâl, vun:

- Ero bıko! Tı lâl?

Vun:

- Niyê xocêm ez lâl niya.

Vun:

- La ın çı numê ınqê du?

Vun:

- Wullê kekeç bua mı ın xeta nufus muduriyo, xeta yıno.

Vun:

- Seni xeta yi no?

Bua mı xo ra kekeç ıw şı ez nuştı ya nufus muduri tı ra persên vun:

- Numê laj tu çıto?

⁵³ Muhittin Çamuka, 59 Serrı, Gêlan, Universita Qedino, 30.12.2020

Waxt vun:

- Numê laj mı Mu Mu Mu Muhammed o.

Yi z' eynı o qı di nuşt. Ay ra e vuna:

- Mu Mu Mu Muhammed.

2.1.4.6. Şala Siya⁵⁴

Meh Diyab şın at heywun çine b' şın pê paşt koli ardên. Ehend zıxm ıb. Vun yo ruej şın ina dewa ho vêrin ina hel kinc çine b' millet pıra kir. Kinc xu vetên zıt xu r' velg bîrênê waş çinên. Vatên kinc ma nidırn yani ozulmiş xu r' niben ozulmiş kincun xu ben. Vatên kinc ma nidırn. Şın ina yo mahlê xu ver yo El Buendon bı b'. Şın vun, El Buendo vun:

- Le lew vun la tı qêy mı hêt vun kinc mı guret pıra? Vun ez qeymiş nibiya vun mı pıra niguret tı şı kincun mı guret pıra. Tı hê velg bîrên.

Nişen ru vun:

- Lew vun Elo vun mı kinc tı tayê pıra niguret. Vun mı kinc tu ça ra ard guret pıra?

Wı nızun ay pıra yi cuon yi qapatmış kerd. Pırç yi siyo ya wı vun qê cuon yi yo. Vun ke şal yi. Şal yi z' demekki qeri b'. Şal yi qeri b'. Vun:

- Elo wullê mı şal tı pu nıke.

E la vun:

- Wullê e şal mı ne.

Den pîrê ena dest ena dest xu erzên cı. Dest xu erzêna ken berz cuen yi tıra. Pırç o qeymê on cuon yi kuen tıwer. Cuon yi kuen tıwer. New El wurzen we rehmetê El vun:

- Meho wullahi vun qusur mı meun. Mı va qê tı şal mı kerd puye. Mı va qê tı şal mı kerd puye.

⁵⁴ İdris Çintay, 60 Serri, Gilbê, Wendiş Nuştış Cı Est, 05.06.2021

2.2. Tewrê Manzumi

Menzum yo şıklê nazım o. Nameyê bin ê menzum muntazam o. Tedı ahenk esto. Manzumi ra misal; lawık, şiir, ilahi u.s.b. labelê şeklê menzum dı hikâye, kay zi esto.

2.2.1. Lawıki

Lawıki bı zafı pê yo muzik/ezgi vajiyeni. Lawıki tewırê edebiyatê şari dı eşkıra yo şıklê nazım niyi. Lawıki hetun seserran nesl ra nesl neql bena. O semed ra şar xo vira keno ki hetun kum ra ameyo meydun u bena anonim.⁵⁵

Goreyê babetê xu lawık hina ya; lirik (lori, eşq, ğurbet, eskerti, xepisxani, mersiye), lawıkê yergi u wuyayiş, lawıkê vatış (babetê cı efsane, tarix u mıntıqa yan zi kes), lawıkê gure, lawıkê toren (Roşan, veywı, din u mezhep), lawıkê dans u kay, lawıkê kaya qıjan.

Derheqê xususiyetê lawıka bênizami dı Boratav hina vano; çar namê dı tanif keno. Inê; lawıkê bêhumar, lawıkê babetê cı efsane ya, lawıkê hewa kayi, lawıkê ki nê kafiye ne zi yo formê cı çinbiyayi.⁵⁶

2.2.1.1. Hawar Şuno⁵⁷

Hawar şuno, şuno, şuno

Hewar şuno, şuno, şuno

Derd cahilê mı gırun o

Şaq don pırê şın qehwun o

Hawar şuno, şuno, şuno

Derd cahilê mı gırun o

Bê teq requno silahun o

Hawar şuno, şuno, şuno

Bê teq teqê onbeş luno

⁵⁵ Erman Artun, *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nazmı*, Weşanxaneyê Karahan, Adana, 2015, r 38.

⁵⁶ (Oğuz,(Editor), 2018b, a.n.v., r. 246-250.)

⁵⁷ Gülsüm Bayındır, 41 Serri, Çağlêr, 5 Ser Şiya Mekteb, 26.12.2020

Derd cahilê mı girun o

Yo nun Şaq'a Şaq qeldeno

Hawar şuno, şuno, şuno

Yo nun Şaq'a Şaq qeldeno

Derd cahilê mı girun o

Derbê ewıl miyon kıftun o

Hawar şuno, şuno, şuno

Derbê ewıl miyon kıftun o

Derd cahilê mı girun o

Daykê Şakir kota huno

Derd cahilê mı girun o

Pêr nat çino wat Ferxun o

Hawar şuno, şuno, şuno

Pêr nat çino wat Ferxun o

Derd cahilê mı girun o

2.2.1.2. Axx Delal Ez Mirena⁵⁸

Wısari waş piyêr çiçek vijên miyonê wari

Axx ez pê se kırı vilê dari

Axx delal ez mirena tı z' mirena

Rojêk yena dılal tı mirena, ez zê zırac iz tu r' wunena

Axx delal ez mirena tı z' mirena

⁵⁸ Çetin Baykara, 42 Serri, Derêgazan, 5 Serr Şiyo Mekteb, 26.01.2021

Çayır çimon wısari
Piyêr çiçek vijên miyonê wari
Ez pê se kiri vilê dari
Axx dılal ez mîrena tı z' mîrena
Axx lımın dayê ez mîrena tı xu r' se kena

Tij vejawa gılê kuno
Xeber umiya dewê mawo
Mahmut bırawê tu kışawo
Axx lımın dayê ez mîrena tı z' mîrena
Axx lımın dayê ez mîrena tı xu r' se kena

Aşm vejawa şewa tari
Şonê xu da Çolig seri
Waştê mı bi şı kê şari
Axx dılal ez mîrena tı z' mîrena
Axx lımın dayê ez mîrena tı xu r' se kena

2.2.1.3. Ma Şın Warê Heyderi⁵⁹

Ma şın warê Heyderi
Ay lo dılo lo dılo
Ma şın warê Heyderi
Dıl mı dılo delilo

Komê ma ho pêr seri

⁵⁹ İkrım Beğiç, 49 Serri, Mazrê, Sınıfa Poncın Qedina, 20.06.2021

Ay lo dılo lo dılo
Komê ma ho pêr seri
Dıl mı dılo delilo

Pencera sera seri
Ay lo dılo lo dılo
Pencera sera seri
Dıl mı dılo delilo

Kom cêrêno rınduno
Ay lo dılo lo dılo
Kom cereno rınduno
İslo dılo delilo

Bê ma şın çano Ferxano
Ay lo dılo lo dılo
Bê ma şın çano Ferxano
Ay lo dılo lo dılo

Kêne çano Ferxoni
Ay lo dılo lo dılo
Çeno çani Ferxani
İslo dılo delilo

Hem başo hem bareşê
Ay lo dılo lo dılo

Hem başı hem baraşı

İslo dilo delilo

2.2.1.4. Şew Tari⁶⁰

Rındê Çolig aqıl sarê mı berdo

Şarır umnın mı r' zımıstuno serdo

Emır berd mı ez eşta miyun derdo

Zerê mı şî şew tariya şew tari

Şew tariya şew tari

Delala mı na bari

Adır kerdu zerê mı

Şı biya vêywe şari

Şew tariya şew tari

Delala mı na bari

Adır kerdu zerê mın

Şı biya vêywe şari

Weyvê şar ya semêr mı ra bermena

Çıqas rınd a awkê derun pesnena

Ez semêd ya ya semêd mı bermena

Zerê mı şî şew tari ya şew tari

Weyvê şar ya semêr mı na bermena

Çıqas rınd a awkê derun pesnena

Ez semêd ya ya semêd mı bermena

Zerê mı şî şew tari ya şew tari

⁶⁰ Bayram Baynal, 50 Serri, Derêgazan, Sınifa Poncın Qedino, 05.06.2021

Şew tariya şew tari
Delala mı na bari
Adır kerdu zerê mın
Şi biya vêywe şarii

Şew tariya şew tari
Delala mı na bari
Adır kerdu zerê mın
Şi biya vêywe şarii

2.2.1.5. Day Vuno⁶¹

Day vuno day vuno day vuno
Day vuno day vuno day vuno
Lê lê day qerbon çimon tu no
Reyê Bingol vêraci
Day vuno day vuno day vuno
Şew u roj tu ra vaci
Lê lê day qerbon çimon siyuno
Şar yeno mı ra vuno
Day vuno day vuno day vuno
Laj tu şiyu kue niuma
Lê lê day qerbon çimon siyuno
Wısar biyer waxt waruno
Lê lê day qerbon çimon siyuno
Şar bar kerd şiyu waruno
Lê lê day qerbon çimun siyuno

⁶¹ Selim Çeçen, 81 Serri, Gilbê, Nêşiyu Mekteb, 05.06.2021

Ez pê kom şiyer waruno
Day vuno day vuno day vuno
Car yen qeflê kenuno
Lê lê day qerbon çımon siyuno
Kêna qij mır niduno
Day vuno day vuno day vuno
Dadı u babi ra vuno
Le lê day qerbon çımon siyuno
Ser Çolig mij dumuno
Day vuno day vuno day vuno
Bın Çolig mij dumuno
Lê lê day qerbon çımon siyuno
Waxtê hele monguno
Day vuno day vuno day vuno
Cinê kal ben monguno
Lê lê day qerbon çımon siyuno
Sewır kal ver desuno
Day vuno day vuno day vuno
Derd Çolig derd gıruno
Lê lê day qerbon çımon siyuno
Deprem kot hele şondo
Day vuno day vuno day vuno
Derd Çolig derd gıruno
Lê lê day qerbon çımon siyuno

2.2.1.6. Xonê Heci⁶²

Hoy gıdi gıdi gıdi
Hay gıdi gıdi Xonê Heci
Hoy gıdi gıdi gıdi
Hay gıdi gıdi Xonê Heci

Xonê Heci gulbalek a
Şew dew runa roj felek a
Dest xon bigo hêt solek a

Ser bon Xon yo meydun a
Bin bun Xon yo meydun a
Meyduno watarun o
Çı meydoni kehelun o.

2.2.1.7. Dayê Nina Bawo Nina⁶³

Dayê nina dayê nina
Bawo nina bawo nina
Ez merena tı sebena
Ez bermena tı bermena
Ez bermena tı bermena

Semed kênek ha merena
Kênek hona cer dı yena
Dayê nina dayê nina

⁶²E.v., 05.06.2021

⁶³E.v., 05.06.2021

Zê zerace bêwunena
Ser sıraju pê wunena
Bawo nina bawo nina
Ez bermena tı bermena
Ez bermena tı bermena

Semed waştê xo e mirena
Dayê nina dayê nina
Wastuar çino pê yê nina
Şondır şına sıwa yena
Terki day u bay nikenâ
E bermena tı bermena
E bermena tı bermena
Qeder bıba e tu remnêna.

2.2.1.8. Nure Nure Nure⁶⁴

Nure lê Nure lê lê Nure
Ax lê Nure lê Nure lê lê Nure
Nure zalım Nure
Ax lê Nure lê Nure lê lê Nure

Nure mı banı w' banê Nure lê lê Nure
E tu deken kewanê zalım Nure
Nure mı banı w' banê Nure lê lê Nure
E tu deken kewanê zalım Nure

⁶⁴E.v., 05.06.2021

Nure Mala Haydar a lê lê Nure
Tu qelem a defter a zalım Nure
Nure Mala Haydar a lê lê Nure
Tu qelem a defter a zalım Nure,

2.2.1.9. Herê Eyşe ⁶⁵

Herê Eyşe ina meko
Del pise ina meko
Miyon dew ra çeqli meko

Herê dayê ina meko
Xuertun şar keder meko
Haylê lêlê lêlê lêlê

Miyon dew ra çeqli meko
Miyon dew ra çeqli meko
Xuertun şar keder meko

Haylêlê lêlê waylêlê lêlê
Eyşe Eyşe Eyşeyê
Miyon dew ra çeqli meko.

2.2.1.10. Dayê Dayê ⁶⁶

Zırac yena zıracê ma
Day qerbuna incun dona
Oyy oyy oyy dayê dayê

⁶⁵ Mehmet Baydoğan, 61 Serri, Gêlan, Sınifa Poncın Qedino, 13.06.2021

⁶⁶ E.v., 13.06.2021

Dayê dayê dayê dayê dayê

Dayê dayê dayê dayê dayê

Zırac yena Kue Megmir o

Oka serdın ma xu r' we yo

Dayê dayê dayê dayê dayê

Dayê dayê dayê dayê dayê

2.2.1.11. Okê Kaşun⁶⁷

Okê kaşun wışena

Oy lemıne lê lê lemıne

Okê kaşo wışeno

Ay gıdı ca ra car surmeli ya

Kênek hona car dı yena

Ay gıdı ca ra car surmeli ya

Kênek hona car dı yena

2.2.2. İlahi

İlahi pabesteyo awaniyê dini. Edebiyatê tekke dı yo şıklê nazım o. Çekuya ilahi İlah ra yeno. Yani ilahi aide İlah o. O semed ra tedeyi dı ewıl heskerdışê İlah bajnê babete dini ca geno.⁶⁸ Vacıyayışê ilahi dı yo maqam esto.

2.2.2.1. Ya Allahu⁶⁹

Ya Allahu ya Allahu

La ilahe illallahu

Ya Allahu ya Allahu

⁶⁷E.v., 13.06.2021

⁶⁸ Ferhengê TDK (Türk Dil Kurumu) <https://sozluk.gov.tr/> : 08.07.2022, 21.30

⁶⁹ Saime Baykara, 60 Serrı, Kelmıyêr, Nêşıya Mekteb, 13.06.2021

Muhammed resuli ma wo
Ya Allahu ya Allahu
La ilahe illallahu
Wayê wayê ina meken
Çend roj dinya xu şaş meken
Meğd u gıybet inson meken
Xu cenet ra mehrum meken
Ya Allahu ya Allahu
La ilahe illallahu
La ilahe illallahu
Muhammed resuli ma wo
Tım tım vajen ya Allahu
Tım tım vajen ya Allahu
Duha imon bıwazeno
Mal dinya dinya d' maneno
Mal dinya dinya d' maneno
Çoyır mal u milk nibena
Emel xu seleh bireno
Ya Allahu ya Allahu
Ya Allahu ya Allahu
Ya Muhammed silawato
Rehmê Alla hend iz zaf a
Zaf a zê pelê darun o
Rehmê Alla hendız zaf a
Zaf a zê qumi behrun o
Rehmê Alla hend ız zaf a

Zaf a zê qumi behrun o
Rehmê Alla hend ız zaf a
Zaf a zê meji kueyun o
Alla tı bîdi din u imun o
Dini imoni kuran o
Wayê xu r' bîgerin hewalini xu r' holun o
Kum xu r' dînya d' dođri vano
Kum dînya de dođri vano
Miyon çimon yın şoqi duno
Tu nuri peyxamberuno
Tu nuri peyxamberun o
Ya Allahu ya Allahu
Ya Muhammed sılawat o
Ya Allahu ya Allahu
Muhammed sılawat o
Ya Allahu ya Allahu
La ilahe illallahu
Muhammed resuli ma wo
La ilahe illallahu
Muhammed resuli ma wo
Ya Allahu ya Allahu
La ilahe illallahu
Muhammed resuli ma wo
La ilahe illallahu
Muhammed resuli ma wo
Ma tu ra wazen rehmet o

Hem rehmet o hem şefqet o
Hem şewqet o hem rehmet o
Gencon ma biyar hidayet o
Hem rehmet o hem şefqet o
Ya Allahu ya Allahu
La ilahe illallahu
Ya Allahu ya Allahu
La ilahe illallahu
Ina dınya mal nibena
Ya Allahu ya Allahu
Mal u mulk dınya muneno
Ya Allahu ya Allahu
Gencun cahil nipersêno
Ya Allahu ya Allahu
Hergo sırê yoyi yena
Ya Allahu ya Allahu
Ya Muhammed sılawat o
Ma sırê xo qewul keno
Ya Muhammed sılawat o
Ya Allahu ya Allahu
La ilahe illallahu
Muhammed resule ma wo
Zerrê mı pırr derd u aci
Ya Allahu ya Allahu
Zerrê mı pırr derd u aci
Ya Allahu ya Allahu

Ya Muhammed silawat o
Ya Allahu ya Allahu
La ilahe illallahu
Ya Allahu ya Allahu
Muhammed resulî ma wo
Ço çin ez derd xu ci r' vaji
Ya Allahu ya Allahu
Ço çin ez derd xu ci r' vaji
Ya Allahu ya Allahu
Ya Muhammed silawat o
Ya Allahu ya Allahu
La ilahe illallahu
Ya Allahu ya Allahu
Muhammed resulî ma wo
Hewağ ma ri ma ri ma ri
Ma hen qul gunahkâr i
Allah tı ma af biko
Tı cayê ma cenetık o
Allah tı ma af biko
Tı cayê ma cenetık o
Ya Allahu ya Allahu
La ilahe illallahu
Ya Allahu ya Allahu
Muhammed resulî ma wo
Emır Allê sarê sero çimon sero
Yazmış babo zumis nibeno

Qederê tektirê rebbil alemin ez qebul kena

Ya Allahu ya Allahu

La ilahe illlallahu

Ya Allahu ya Allahu

Ya Muhammed silawat o

Ez şına lewi kaşuno

Ya Allahu ya Allahu

E derd xu kaşun ra vuno

Ya muhammed silawat o.

2.2.2.2.Hewar Hewar Hewağ Ma ri⁷⁰

Hewar hewar hewağ ma ri

Hama verni qebra tari

Zerê yi pırr eqreb mari

Ma tênawa zaf ğıdari

Zerê yi pırr eqreb mari

Ma tênawa zaf ğıdari

Minker Nekir dıhaw melek

Tu ra persên suwal cennet

Qerriya tı şına felek

Nin hewal tı inson melek

Qerriya tı şına felek

Nin hewal tı inson melek

Willê uja cê tı herawa

Balışnê tu nena kerrawa

Doşeg siger çin u bırawa

⁷⁰Gülsüm Bayındır, 41 Serri, Çağlêr, 5 Ser Şiya Mekteb, 26.12.2020

T1 in ruej ç1 niard vir a
Doşeg siger çin u b1rawa
T1 in ruej ç1 niard vir a
Tursê nat o zê w1 bar o
Gunahkâr piyor ginên war o
Qeder vuna: ey gafil o
T1 nizunên in ruej heq o
Qeder vuna: ey gafil o
T1 nizunên in ruej esto
De hin meko, de hin meko
Ezew cehnem hên ğedar o
Tedi esto adır haro
Hewağ b1ra hewağ ma ro
Adır cehnem hên ğedar o
Hewağ b1ra hewağ ma ro
Rindê d1nya m1 xapıt o
D1nya ma esti ğaflet o
Qeder vuna: ey gafil o
T1 nizunen in ruej esto
Qeder vuna: ey gafilo
T1 nizunen in ruej Heq o
Hewar hewar hewağ ma ri
Hama verni qebra tari
Zerrê yi pırr eqreb mari
Hewağ b1ra hewağ ma ri

2.2.3. Lezvateyi

Lezvateyi, çeku yan zi venge ki muneni yobinani inan ra istifadı keno u manayê cı nime yo. Cumleyo ki weş o. Qafiye u ölçuyê kayvateyi esto.⁷¹

Lezvateyi dı eşkıra yo babet çino. Manayê cı muhim niyo fonksiyonê cı muhim o. Tedı aliterasyon u seci esto. Şıklê nazımê cı eşkıra yo. Xeyal u fikrê ku yobinan niteoişeni yın ra yeno meydon.

Lezvateyi dı his, fikir u xeyal zıt o. Qalibê veng ê lezvateyi mubalağa, şaşkerdış, eceyibi, ra yeno meydon. Tıki lezvateyi pers u cewap dewam keno zê diyalog. Şarê ğeriban u şarê binan dı lezvateyi muneni yobinan.⁷²

2.2.3.1. Lo Lo Pa Lingo⁷³

Luo, luo pa lingo, gir gesto

Kergê xalun berda

Pê bonun ra werda

Nio astı nio pastı

Baro xalun qınastı

Baro apon gır gestı

Barê tu şeker şırın.

2.2.3.2. Kê Xal Mı⁷⁴

Ez şiya kê xal xu tı şiya kê xal xu

Kê xal mı mı ri qot-kıncun qotnın guret

Kê xal tı şiyi bin soli re tı ri parçe marçe de ari ardi kerd fistun de tı ra

Kê xal mı yemeg ke hazır mı r' gueşt pot

Kê xal tı tı r' berğul pot

Kê xal mı yemeg ke hazır na sıfee mı ke fekê ra

⁷¹ (Artun, 2015a, a.n.v., r 38.)

⁷² Ali Duymaz, *İrfânı Arzulayan Sözlere Tekerlemeler*, Weşanxaneyê Akçağ, Ankara, 2002, r. 21-22

⁷³ Emine Barunduk, 39 Serrı, Derêğazan, Nêşiya Mekteb, 22.12.2020

⁷⁴ Koçer Baykara, 50 Serrı, Derêğazan, Nêşiya Mekteb, 23.12.2020

Kê xal tı tay tırağ u tay bergul ard tı ver na ru tı werd

Kê xal mı sıfrê mı tasa altunun da mı

Kê xal tu tasa sıfreyin da tı

Kê xal mı mı r' ok ard tasa asinin ok da mı, mı we

Kê xal tı tı r' pey qaf-qesa ok da tı

Kê xal mı mı r' ayakkabi guret

Kê xal tu tı r' qara lastik guret

Kê xal mı mı r' egmin na ru

Kê xal tu tı r' pendir-mendir na ru.

2.3. Mensur u Manzumi

2.3.1. Vateyê Verinan

Vateyê verinan temelê xo tecrubeyê pilun ma ra geno. Tedeyi vateyê verinan dı ders dayış, fikir u yargı esto. Malê wertağ şar i. Hetê şari ra şıklê ortağ vajiyeno.

Vateyê verina çekuya qalıpkerdi u klişe yo. Kılm u xususi yo. Pê tay çeku zaf çı vajiyeno. Bı zafi yo-dı çek ura yeno meydan. Wexto viyarte u kipê ferman şuxulyeno. Cumle dı rey rey fail zi çino.

Biyayeyê sosyal u biyayeyê tebiat ra pê gozlemo derg behs keno. Tedı dersê ehlaq u oğut esto. Derheqê tore u gelenek ra malumatan esto. Tiki baweri ra zi malumat dano, behs keno.⁷⁵

Awa bêveng ra biterse

Çermê xoz post niben

Çew çire du xu ra nêvon tırş

Dadiya çew tım laj nêona dinya

Desa e tı ra vuna veyw tı bieşna w'

Dışmen çirre dost niben

Dızd ma kê ma ro

⁷⁵ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler*, Weşanxaneyê TDK, Ankara, 1965, r.19-22

Dik ben wışk çımê yi suel id monen
Dor bı dora malêz bı çor a
Ez vuna nivuna o gueş ra ken zerri gueş bin ra kuen teber
Hêfê bıza kuel bıza estereyin ir nêmonên
Heq imansız ra dinsız yen
Her hama lınga peyina her
Hermuş sersıbe ra hêtun şew erd kınên yalnız ken xu ser
Kerg hon dı qut di
Kum wahar kêne xu nivej ya dawulcid ya zurnacid remena
Kutıko zaf lava se zarar yi çınık.
Luejina çot çire du raşt nêoncena
Mırd halê veşoni ra fom nêkon
Miyêrık pişkıl da pê gueş miyêrık ık merdo
Pisingak zê mast buer miyonê çımonê ayi ra belu w'
Qela bena vıyerê leyiron mırd gı nêwena
Qina kutiki ra buya weş nina
Say dara resena her kes çuwa xu don peru
Şıma yo yeni ra ok wen pisê xo tê meken
Ters biro merg o
Tı duri tı nuri, tı nızdi tı dızdi
Tija germin u serdin sere sıwe belu bena
Tu in kêna tu nuna her a bueçê her ız nuna tu desta
Vêyv ha ser astor a nasib kum bena ço nizona
Von mêrık horiyes ver remen, warı ginen pê ru
Von verg çoras ruej vêt mêrg xu har beno
Vun astuar fal çuye xu r' niduna

Vun ciniyak verdana zê aşmê wısar ge huyena ge bermena
Vun çılê yew ız hetan sersıbe niweşena
Vun ço oniyen wahar ra ço qutik ır nidon
Vun dışmen mı kê mı ro
Vun dızd çew kê çew ra bı se ço pê tencire biyar pê qazunon şın
Vun her ben çım ıd gıredon wı şın guetiko teli wen
Vun hot bacanak bın yo palun ıd kot
Vun hot ten nişt her vat hama cê yone ten est
Vun miyerik çoras serr zer kot pışkıl en son serê yi kota werda
Vun pir inum nikerde zewıjyena zewıjyen az naow dawo marun heştun kena
Vun kutik tersverê şew ruej lawên
Vun sarê mı kê mı ra çot
Vun sondı yê zê sond bızo
Vun şıt werd fek yi weşo mast ız puf keno weno
Vun vate piluk bıkerın wa qıj gueş ser şıma ser do
Vun wa cinê çow wertaş ıw yalnız wa mal çew wertaşî nieb
Vun wa dadi babi ço weş ıb wa yo kuep asto b' kê dı b'
Vun wa munge mı buer ıb wa şıt tê çine bı
Vun yo ser sermuni da cinu vun a serr ız zımıston mesni qesnên
Vun yo zerd eşt gual hot hew aqılli uma nişkê tıra vej yo geş tıra vet
Wa merdım cumerd ıw wa yo serr emır ye bı
Waxto merg umi insun têna munen
Xu pueş me k' xu gueş ık
Xuez çı re nêven ga

2.3.2. İdyom

İdyomi bi tirki ‘deyim’ zafê inan sey cumle tewr tay du çekuyan ra virazîyênê û qalibgirewteyê ke ma înan ra vanê ‘îdyomî’ bi manaya xoya mecazkî benê îdyom.

76

İdyomi vateyê qalîpkerdî yo. Bî zafî halê mastar dî yo. Tiki idyomi dî kafiye zi esto. Tiki idyomi kokê xu vateyê verinan u fikra ra geno. Hikâyeyê idyomi esti. İdyomi dî zê vateyê verinan qural çin o. Tedî idyomi dî ders dayiş çin o. İdyomi rey rey vateyê neqışli rey rey zi vateyê veng o. ⁷⁷

Adır kewtiş kêsi

Aqıl pernayiş

Aqıl werdış

Astî u puestî biyayiş

Ax wax kerdış

Bar kerdış

Bêwaxt yo merdım

Camêrd biyayiş

Çarçım biyayiş

Çım de kotış

Çım sur biyayiş

Çımon ra adır varayiş

Derdon u kuilon werdış

Desmajê xu hira kerdış

Desmajê xu teng kerdış

Deston u lıngoni ra şiyayiş

Dinya ra bar kerdış

⁷⁶ Roşan Lezgin, *Ferhengê Îdyomanê Kurdî (Kırmanckî/Zazakî)*, Weşanxaneyê Vate, İstanbul, 2005, r. 5

⁷⁷(Oğuz,(Editor), 2018c, a.n.v., r. 212-213.)

Êmel biyayıř
Fek ra hengimên rijıyayıř
Guelık eřtıř
Gueřtê merdon biyayıř
Ha vaj ha vaj
Har biyayıř
Hir vetıř
Homa esto
Kaw biyayıř
Kefaret bo
Kilawa řeton xu ser nayıř
Kuel pızı kerdıř
Kutikon rı lıřtıř
Kutik kutik o ha sur ha siya
Lınga řeton řıkıtıř
Lıngê tewer eřtıř
Maleq mendiř
Mar qırıki ra řıyayıř
Mıl çot kerdıř
Miyonê çımon ra řıyayıř
Pızê dejayıř
Pızı kotıř
Qısêk tiya ra ardiř, qısêk oja ra ardiř
Reng berdıř
Reyi ra kotıř
Reyi ra vıstıř

Sari u lingan ser vındertiş

Ser ra şatiyayiş

Tum yê fek ıd mendış

Vatış u tereknayış

Xu piliyer qısêy kerdış

Zon derg biyayiş

2.3.3. Duayi

Çekuya dua yeno m'anayê vengdayış, waştış, ardım talep kerdış. Ini waştışi Homa ra waştış o. Qarşılığê piltiyê Homa dı acıztiyê ma ifade keno. Ma pê duayi Homa ra heskerdış, e'f, lutuf u ardım wazeni.⁷⁸

Duayi fermanê ilahi yo. Yo ibadet o. Gereka têna Homa ra bıkeri. Duayi geraka vengo tay u nımti bo. Duayi geraka kılın u manidar bo. Dua dı waştış geraka makul bo.⁷⁹

Dua benateyê homa u insan dı tekili yo. Duayi hetê insan çarneno Homa yi. Dua yo pırd o. Kuvvet o.⁸⁰

Alla mırad tı bıık

Alla tali u tengi niyed

Alla tıra razi bo

Allah reye tu a kerdi k'

Allah tı ıslah ık

Dest tı têrn ıv ye

Homa aqıl u fom bıd

Homa derd u keder nişon tı nê d'

Homa deston u lingon ra nêfın

Homa dinya u axretê tı muyser bıık

⁷⁸ Lugatê Kubbealtı, <http://lugatim.com/s/dua> : 09.08.2022, 13.30

⁷⁹ Şifa Duaları, <https://www.sifadualari.com/2021/06/duanın-ozellikleri-nelerdir> : 07.08.2022, 14.40

⁸⁰ Kutsal Kitap, <https://www.kutsalkitap.org/dua-nedir> : 08.08.2022, 15.50

Homa emır tı derg ık
Homa hın bıd tı zê varon aşma nison
Homa hızur xu d' şermı nê d'
Homa mırad tı bi zêra tı bıık
Homa renca şıma bereday nêko raşt
Homa tenga tı wedar
Homa tewr iş tı v'
Homa tı salih û mumin ik
Xêr şu sılomet bi
Yarebbi tı herum nasip ma nikir
Yarebbi tı ma emir Allê ra ayırmiş mekir
Yarebbi tı mı meğfıret bikir
Yarebbi tı zur nasip ma nêkir

2.3.4. Zoti

Însanan ke karê xo bi qanun û nîzamî hal nîkerd, hewaleyê Heqî keno. Merdim tim bêçare maneno, wexto ke çare nêdî, kî xo erzeno xatirê Heqî ver. Wazeno ke Heq edeletî bîyaro ca. No semed ra kî zewtan dano. ⁸¹

Allah belê yi bid
Alla bedên tı luemız ık
Bedê yi qul ib
Bedên tı letê lewer ıw
Bedên tu siya xem ıb
Çım yi kuar ıb
Destun yi bışik
Fek pırnık ra yen

⁸¹ Nadire Güntaş Aldatmaz, *Folklorê Kırmancan Ser O*, Weşanxaneyê Roşna, Diyarbekir, 2014, r.87

Homa tı bıyer
Huma tı fercık
Huma tı lete hot parçêk
Huma tı teturxun uk
Huma wırd dinya d' zi yeqê tı miyon yo ca
Înşalla qırık tı bımun
Kuıl tı conık
Mırad kılm
Mırad siya
Mıradê tı, tı çım id bımon
Ocağ yi kuer ıb
Pırnık tu çot ıb
Pızê tı bımas
Tı bawê çadıra hêşın ıv
Tı bili con u bedên xu bı v'
Tı xo ra xêr mevin
Tı pırnıki ra bı w'
Tı şiyor tı miyer
Tu şiyer ver deri, deri tı r' zua b'
Tı qê sıva nêk
Tı tetırxon iw
Tı yexsa bı w'
Veng yi bıbrn
Zerê tı bıxelıs
Zon tı lalı b'

2.3.5. Çibenoki

Çibenoki melumato ki ser yi qafilnayı ma'nayê cı eşkıra niyi. Çibenoki eleqadarê pê ermin, insan, heywan, nebati, tebiet, u baweri yo. Armancê çibenoki wa ço manayê çibenok ser dı bıfıkr u bıvini. Çibenok çekuya ki qalıpkerdı yo.⁸²

Derheqê çibenoki dı tasnife Şükrü Elçin; goreyê tebiat u biayayê tebiat, nebati u mehsulê yın, heywanan u mehsulê yın, eleqadarê insan u uzvê insan, çi-mi, unsurê manevi u qawramê bin.⁸³

Yo tasnif zi hina yo; çibenoki têna yo cewabê cı esto, cewabê cı yo ra zêder, çibenokê ilmê insan peymeni, leteyê yo çeku ser çibenoki, çibeno ki yâri u alay.⁸⁴

Çıkê mı est tı ra best. (SİYÊ)

Çikêk mı est ez dona awır nêşıkyen, ez dona kerra r' şıkyên. (ŞUŞI)

Çik+rk mı est ez dona kerra r' nêşıkyên, ez dona aw ır şıkyên. (KAĞID)

Çuwa çot pê hot bırona kot. (QILOÇ)

Deke deke nequr fekê. (NEHÊ)

Dihalê babi mı d' çuwa çok çına. (BIZ)

Dihalê babi mı d' çuwa raşt çına. (QILOÇÊ BIZE)

Ez şond gewa xu kena pırr heywon, e sersivê wırzena çik çin ik. (ASTARÊ)

Fek ra wena fêk ra kena. (MEŞKE)

Ga sur bın bon ga siya bın bon. (ADIR U AW)

Gê mın kıl hot cıl. (PİYONZ)

Gîe mı no vıl hot gacıl. (PİYONZ)

Hat kaş wet kaş, çikêk o benat ıd gorvaş. (HERDİŞ)

Hılistoni mılistoni astuor mı no zımıstoni nê fêk o nê dıdon i. (TAWUK)

Kel bueqa sıy teqa. (HORIYES)

Kelê min tas so poncas. (AŞM)

⁸² (Artun,2015b, a.n.v., r. 135.)

⁸³ Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Weşanxaneyê Akçağ, Çapa 8. Ankara, 2004, r.607

⁸⁴ İlhan Başgöz- A. Tietze, *Türk Halkının Bilmeceleeri*, Weşanxaneyê Bakanlık Ê Kultur, Ankara, 1999.

Kerga kuel kot bın guel. (QIRİNCELI)

Kerga siya pê bon ıd melisya. (SOMINE/PIXERİ)

Kergê kergê nêqur fekê. (BOREK)

Mangê babu mı payra wa vaz qına kaşkena. (KUWARE ARDİ)

Pıtê mı, mı eşt gemı. (ŞIT UMIN KERDIŞ)

Sofı bızok munşer kerb herdışê yi leqnêna. (KEL)

Tap tapık o, qul mırçık o. (TEPIK)

Tunê mı na bêdıdon. (HAQ)

Xala mı cor yena, guelbıskonê xu tadana. (ŞING)

Xala mı cor yena, mezelê xu kênenana. (DALPA)

Xalo kuez paşt şı ha paşt. (QAZMİ)

Zomê xal mı biyer ki ma ez dadê xu dona cı. (ZUMA KÊ)

KRİTİK u PEYNİ

Ina xebat dı ma mıntıqaya Naxşani guret dest. Dı dewan u çar mezrayanê Naxşan ra ma eserê edebiyatê şari ê fekki dayi ariye u nuşti. Edebiyatê şari ê Zazaki dı mıntıqaya Naxşani ser yo xebat nê vıraziyaya. O semed ra ma waşt ki wa ina mıntıqa zi literaturê edebiyatê şari dı cayê xu bıger. Hem zi ma vun wa kes ki waxto ki tez ma waneni derheqê mıntıqa dı hayayê cı bıbo.

Ina xebat ra pê ma ferq kerd ki pir u piriki ma semedê extiyarti yan zi semedê tiki niweşi nişkeni ay verinan biyari xu vir. Pili ma zê verinan sanıkan, kılaman, hikâyeyan nêvani. O semed ra qiji zi ina miras ra bêxeber i. Xu ra qiji hin zê ver hetê pilunê xu dı nêvındenı. Sebebê ini zi teknoloji yo. Qiji telefon, tablet, televizyon dı wext xu dekeni.

Extiyaran ra malumat guretış dı tengasi bibi. Çımki veng nişiyên yin ya zi fam nikerdên ki ma yin ra çı wazeni. Yo problem zi insanan vatên xeyli waxt viyerto ma sanıki, lawıki u.s.b nêvati ki tı ra vaj, nini ma viri gereka ma bıne bıfıkr biyar xu vir. Ma bınê qısêy kerd ki wa biyero yin vir ca ca zi nımune vatên.

Ma sanıki xu ina tasnif kerdi: Ma xebata xu dı vist heb sanık da ari. Sanıki hem hol hem zi xırab qediyayni. İnsani ki raşti, insani ki holi peyniyê sanık dı muradê xu dı beni şa, beni dewlemend, xêla geni. İnsani ki xırabı, zurker, xayini zi peyniyê sanık dı xırabı vıneni u ceza geni. Sanıkan dı ma hem insan hem zi heywan piya vıneni. Sanıki insan u heywan piya şeş hebi, insan des, hukmê qederi yo, çımvêşani yo, heywan dı hebi. Puncyes sanıki hol qediyeni, ponc sanıki zi xırab qediyeni. Miyanê xebata ma dı sanıki hile, iftira u mubalağa zi ca geni.

Formelê destpêkerdışê sanıkan hiri heb i. Ini; cêk ben cêk niben, çıkê mı est çıkê mı çini yo, cêk bı cêk çıne bı. Ma çar hebi zi formeli qediyayişi tesbit kerdi. Ini; yın pê mırad xu ben şa mı z' da ri uma kê, mı ca verda ez uma, uca meslê ma qediyên ez uma, uca dı qediyên. Sanıkanê binan dı yo formelê destpêkerdış u formelê qediyayiş çin o. Sanıki ki tedı formelê destpêkerdışê eşkıra çini hina destpêkeni; *yo ruej, waxtê verin id, yo merdım est, yo kêna est*. Sanıki ki formelê qediyayişê yın çini ê zi pê cumleya peyin ê sanık qediyeni.

Babetê sanıkan eşq, heskerdış, fend, mesumiyet, merhemetê bırayê qıj, merhemetê way, merdış u naja xırab i. Waxt eşkıra niyo, ma nêşkeni vaji waxto

eşkîra esto labelê waxt ina viyeren; *yo aşm, dî aşm, yo ruej, dî ruej, waxt verin, sersibe, şund, çend roj.*

Sanikan dî sey bajarane Çolig u Diyarbekir cayi ki hetê herkesi ra yeni zanayiş ya zi sey Sêr Qesir cayi mehelli eşkîra ameyi vatiş. Heto bin ra sey *sêr ziyar, gol, dew, ko, derî u deşt* cayi bename zi esti.

Qadroyê qehremanan dî hem insan hem zi heywani esti. Qahramani sanikan qehremani *holi, xirabi, aqıl, geş, zeyif, biquwet/zıxm, rınd, qurnaz, dewlemend u feqir* i. Miyanê qehremanan dî *ağa, paşa, padişah, wezir, pir, domari, eşqiya, way, biro qij, kêneka rınd, lajo feqir, şoni, naja xirab* esti. Qadroyê qehremananê heywanan dî zi *cinawur, heş, luy, pising, mar, masî, mêşna, ga u kutik* esti.

Sanikan dî motifi humaran zaf yeni şixulyayiş. Ma vac sey motifanê *hot bîrayî, hiri kêneyî, çoras qij, yo defî dî hotay ten kıştîş* miyanê melzemeyê ma dî zaf ca geni.

Motifê dua u zot zi ma xebata xu dî tesbit kerdi. Misal yo “way hiri bîra” dî way zot dona u bîrayê xu ri vuna: ‘Înşalla tî yo niweşi ra yakalanmiş iv derman tu dest mî ra b’. Raştî zi bîra ben niweş kueno destun wayê xu. Sanikê *Delil Fincun* dî zi kenek ır day yi tim vuna: “Delil Fincunê mî qismetê terba sipiyun.” Raştî yo ruej kênak zerrê yo ziyar dî biya heps nişka vej teber.

Sanikê *Cun Dilber Sulton Melek* dî tim ina yo cumle viyeren: ‘Vun kênek sarê xu bîşu w’ zerd te ra varen. Vun qisêy bık inci fek ra perrên. Vun wurz runiş gul ver lîngun yê dikmiş bena.’ Ina *Cun Dilber Sulton Melek* aile yê hever feqir ırw bajnê kênek uma dinya durum yın zaf ben hol. İta dî zi motifê qismet esto.

Sanikê *Zel* dî motifê efsun/sêhr esto. Yo cumbaz wayirê o zel hiri bîrayan xepîmeno zel dono yın vuno: ‘ena zel insan sari bîrnên hunê cenên ser ra bena weş’. Tabi yın zi inum kêh hiri hemın zi şîni ciniyan xu kışeni u zel cineni la ciniyi hiri hemın zi weş nibeni.

Hikâyeyanê şari dî hikâyeya raştîkî u hikâyeya xeyali esti. Hikâyeyan dî ca, wext, qehreman goreyê vatoğan bedîliyenî. Behsê hikâyeyê u peyniyê cî nibedîliyenî. Hikâyeyê *Siyabend u Xece* aslê xu dî kuo Suphan dî viyeren. Xebat ma dî zi Kuo Sipun ıd viyeren. Xece hikâyeya binan dî kêna ağayi ya, hikâyeyê ma dî waya hot

birun a. Hikâyeya eşq a. Tedı ina yo idyom ma vineni; Siyabend vuna; ‘*e çadırê felek veşnena*’.

Hikâyeya *Merdım u Mar Kuar* dı motifê *heywan* esto. Yo teyr mar kuari ri ardım keno ok kırışeno. Yo eşqıya zi seni ay teyr diyo ca dı vuno; ez hin eşqıyati ca verdena çımkı Huma xu ra zê inê mari rızıq ma don qê ma cepkesuni keni.

Hikâyeya *Kêna Xeci* dı yo kêna şına cê malla o malla kêna ri buetun/iftira ken. Kêna raşt yena yo merdım, o merdım ra vuna hal mesle ina. Merdım vuno biyê ma şın dewê şıma, ma bêedebiya malla yi ispat keni. Uca mesle safi bena şar mala fetılınê dew ra. Ina hikâye dı motifê imtihanê namusi esto.

Hikâyeya *Merdım u Futbayê Şoni* dı yo merdım yo sond wunen ben peşmun. Labelê çare yi çino. Raşt yen yo şoni o şoni fitba dun, kuen merdımı sarê. Alimun ra vun şoni fitba do mı. Alim vun ilme şoni esto? Vun nê. Uca şoni un xeniqnên. Ina hikâye dı motifê teori ê ilmiyê bêmantıq esta.

Hikâyeya *Pışar* hikâyeya raştıkın a. Pışar merdımı zaf zıxm o, heş tepışeno hendek quvvetın o. Ina hikâye, mıntıqaya Naxşan dı zaf namdar a. Herkesi miheqeq nameyê Pışari eşnawıto.

Efsaneyan dı zi kes bedılyeno. Misal efsane ma dı way pil a, bıra qıj o. Way birê xu kışena. Labelê mıntıqaya Dersim dı way qıj a, bıra pil o. Way birê xu kışeno. Mıntıqaya zimeyi dı bıra waya xu kışeno. İta dı way birê xu kışena. Biyayê wırd mıntıqa dı zi eyni yo. Efsaneyê Keku dı way tersê dumari ya xu ra birê xu ra inum nikena zerrı bırayê xu qıleşnena bıra uca mireno.

Efsaneyê Bingol dı seydar seni peskuvi erzeno miyon ok peskuvi ben guni. Biyaye yo hêt ra hem raşt yeno insan hem zi zur yeno. Efsaneyê Qerdek dı yo mexluqat esto goreyê efsane ina mexluqat kuweno belg insan. Sari insan bırneno. Ma eşkeni vaji qerdek keso fewqalade yo.

Fıkrayi ki ma dayi ari teoriya reheti ser dı yi. teoriya reheti pê wuyayış bena, insani keno rehet. Fıkrayan dı hem wuyayış hem zi fikirıyayış esto. Labelê bı zafi wuyayış ca geno. Fıkrayi piyêrın raştıkını, tedı xeyal çin a. Ma eşkeni vaji mumkuno sarêyê insani ra bıviyeri. Ma şeş hebi fıkrayı nuşti, hemın dı zi qehreman insan o. Fıkra zê sanık yan zi hikâye derg niyo. Tedı zaf detay çin a. Têna yo biyayi u dı-hiri kesi esti.

Lawiki ma duyes hebi. Çar hebi lawiki lirik i. Ini; *Dayê Nina Bawo Nina, Hewar Şuno, Rinde Çolig, Nure Nure Nure*. Ini lawikan dı hesret, eşq, omid u derd esti. Yo lawikê ma lawikê biyaye ya. Nameyê cı; *Xone Xeci*. Dı lawiki ma lawiki tebiat i. Ini; *Axx Delal Ez Mirena, Dayê Dayê*. Lawikê Hewar Hewar Hewağ Mari lawikê ders dayış a. Rojê axiret ra behs kena. Çar hebi zi lawiki kay esti. Nameyê mi lawikan; *Ma Şın Warê Heyderi, Day Vuno, Here Eyşe, Okê Qaşun*. Lawikê Ma Şın Warê Heyderi dı cê Hesar numê Heyder esto. Misal lawik yone ca dı nomê Heyder ser vajiyena.

İlahiya Ya Allahu dı Piltiyê Homa yi, rehmê Homa yi, heskerdişê pexımbere, acıztiyê qulan ra behs beno. Vatoğ ilahi dı ders duna vuna; ina dınya çend roja xu şaş mekên, cennet ra mehrem mekên. İlahiya Ya Allahu 116 mısra ya. Vatoğ bı zafi vun; Ya Allahu, Ya Allahu, La İlahe İllallahu, Muhammed resuli ma wo. Ma eşkeni vaji piltiya Homayi ra heskerdişê Pexımbere ra dıma tım ina beyit yeno. İlahiya Hewar Hewar Hewağ Ma Ri hetê behs ra zê ilahiya Ya Allahu ya. İlahiyi ma zi zê ilahiyanê binan ders duni. Exiret ri diqqet unceni. Veng duni insanan vuni biyerên hidayet.

Babetê lezvatayi *Kê Xal Mı* xeyal ser o. Kes feqirti xu ser dewlemendi xeyal keno. Feqir hesretê xu yê nimetê zafi u serwetê pili eşkıra keno. Xeyalê xu cı ra zaf dur yeno o semed ra seke raşta tedı lezvatı dı hina behs keno. Misal; ‘Kê xal mı yemeg ke hazır mı r’ gueşt pot, kê xal tı tı r’ berğul pot’. ‘Kê xal mı sıfê mı tasa altunun da mı, kê xal tu tasa sıfeyin da tı’. *Lo Lo Pa Lingo* zi lezvate yo. Tedı çeku u cumleyi bêmana esti. Hedefê yi diqqet ontışê qıjan o. Hatta zê lori pê nağme zi vajiyeno.

Vateyê verinan dı mefhumê dost-dısmen ser vındertiş esto. Biyayeyê rojani dı tewsiye dano. Misal; ‘*Vun vate piluk bikerın wa qij gueş ser şıma ser do*’. ‘*Şıma yo yeni ra ok wen pisê xo tê meken*’. Biyayeyê tebiet ra bahs keno. ‘Von mênık horiyes ver remen, warı ginen pe ru’. ‘*Tija germin u serdin sere sıwe belu bena*’. Behsê heywanan ser ders dayışê insani zi ma tedı zaf vineni. Ini heywani; *xoz, dik, munga, bız, ga, her, hermuş, kerg, kutık, pising, astuar* i. Vateyê verinani ki ma dayi ari manayê cı akerde yo.

İdyomi ma zê idyomanê binan tor tay dı çekuyan ra ameyi meydon. İfadeyê qalipkerdı yi. Peyniyê idyom pê mastaran qedıyeno. Misal: kerdış, mendış, biyayış,

ardış, berdiş, kotiş. Çekuyi manayo mecazi dı şuxuliyeni. ‘Çimon ra adır varayış’.
‘Derdon u kuilon werdiş’.

Hetê behs ri çibenoki dewlemend i. Aslê xu kayê çeku ra geni. Îlmê qıjan, xortan, pirun, cinan, merdıman peymeno. Ma nişkeni vaji têna qê qıjan i. Pili zi hem pers keni hem cewap dani. Yo çibenokê ma esta cewabê cı dı heb i. ‘Ga sur bin bon ga siya bin bon. Cewap yi zi adır u aw i.

Duayi ki ma dayi ari holi ser dı yi. Bı zafi holiyê yonê ten u holiyê bı xu yi. Temenniyê herum ra dur vındertiş, saleh u mumin mendış esti. Duayê Zazayan zi zê duayanê şaranê binan ê Bısilmaneyan pê nameyê Allah dest pê keni. Zoti zi eğleb organê wucud dı xerıpiyayış waştış, bêomıdbiyayış, bêmırad biyayış ser dı yi. Zoti ki ma dayi ari piyêr zê zotanê şaranê binan i.

Ina xebat dı ma mıntıqaya Naxşan ra sanık, lawık, hikâye, efsane, ilahi, lezvate, çibenok, vateyê verinan, idyom, dua, zot da ari u yo bı yo nuşt. Peyniyê xebat dı ma hem qritik hem zi netice piya nuşt. Vatoğanê xebat dı hem cini hem camerdi esti. Ciniyi bı zafi nêşiyi mekteb, wendiş u nuştışê yın esta yan zi ponc serri şiyi mekteb. Piyêr ciniyi kebanı yi. Camerdi zi honê ponc serri şiyi mekteb. Camerdon dı hiri kesan zi univesite qedinaya. Qıjê vatoğanê ma çoras u yo serre yo, pilê vatoğanê ma zi heştay u yo serre yo.

ÇIMEYİ

AKSOY, Ömer Asım, Atasözleri ve Deyimler, TDK Yayınları, Ankara, 1965.

ALPTEKİN, Ali Berat, Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

ANDRANİK, Dersim Rayvani u Coğrafya, Vate Yayınevi, Diyarbakir, 2010.
(Açarnayoğ Roşan Lezgin)

ARTUN, Erman, Anonim Halk Edebiyatı Nazmı, 2. Basım, Karahan Yayınevi, Adana, 2015

ASLANOĞULLARI, Mehmet, Lerch'in Zazaki Derlemelerinin Çevrimyazımı ve Türlerine Göre Sözcüklerin Tahlili, (Yüksek Lisans Tezi) Bingöl, 2014.

BAŞGÖZ, İlhan - TİETZE, A, Türk Halkının Bilmeceleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999

BORATAV, Pertev Naili, Folklor ve Edebiyat 2 (1982), Adam Yayınları, İstanbul, 1983.

CAN, Mutlu, Sözden Yazıya Zazaca, Peywend Yayınları, İstanbul 2019.
(Editör)

ÇAĞLAYAN, Ercan, Zazalar, Istanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016.

DUYMAZ, Ali, İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.

ELÇİN, Şükrü, Halk Edebiyatına Giriş, Akçağ Yayınları, Çapa 8. Ankara, 2004

GUNTAŞ ALDATMAZ, Nadire, Folklorê Kırmancan Ser O, Roşna Yayınevi, Diyarbakir, 2014

LEZGİN, Roşan, Ferhengê İdyomanê Kurdki, Çapa Yoyın, Vate Yayınevi, İstanbul, 2005

OĞUZ, M. Öcal, Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Basım, Grafiker Yayınları, Ankara, 2018

SAKAOĞLU, Saim, Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu, Ankara, 1980.

VON LE COQ, Albert, Kurdische Texte/Kürtçe Metinler, Şam, 1902.

ÇİMEYİ FEKKİ

ASLAN, Birgül, 50 serri, Gılbê, Sınıfa Poncın Qedina, 06.05.2020

ASLAN, Mayde, 55 serri, Gılbê, Nêşiya Mekteb, 03.04.2018

BARUNDUK, Emine, 41 Serri, Derêgazan, Nêşiya Mekteb, 22.12.2020

BAYNAL, Bayram, 50 Serri, Derêgazan, Sınıfa Poncın Qedino, 05.06.2021

BAYDOĞAN, Mehmet, 61 Serri, Gêlan, Sınıfa Poncın Qedino, 13.06.2021

BAYINDIR, Gülsüm, 41 Serri, Çağlêr, Sınıfa Poncın Qedina, 26.12.2020

BAYKARA, Çetin, 42 Serri, Derêgazan, 5 Ser Şiyo Mekteb, 26.01.2021

BAYKARA, Koçer, Serri, Derêgazan, Nêşiya Mekteb, 23.12.2020

BAYKARA, Mehmet, 60 Serri, Derêgazan, 3 Ser Şiyo Mekteb, 13.06.2021

BAYKARA, Niyazi, 60 Serri, Kêlmiyer, Wendış Nuştış Yi Est, 13.06.2021

BAYKARA, Saime, 60 Serri, Kelmîyêr, Nêşiya Mekteb, 13.06.2021

BAYNAL, Halime, 73 Serri, Derêgazan, Nêşiya Mekteb, 03.04.2018

BAYTEMUR, Ali, 56 Serri, Kuartew, 5 Ser Şiyo Mekteb, 24.12.2020

BEGİÇ, İkrâm, 49 Serri, Mazrê, Sınıfa Poncın Qedina, 20.06.2021

CAMUKA, Mücahit, 59 Serri, Gêlan, Universita Qedino, 01.01.2021

ÇAMUKA, Muhittin, 58 Serri, Gêlan, Lise Qedino, 30.12.2020

ÇEÇEN, Selim, 81 Serri, Gılbê, Nêşiyoy Mekteb, 05.06.2021

ÇETKİN, Hatip, 43 Serri, Gılbê, İmam, 27.04.2021

ÇETKİN, Veli, 69 Serri, Gılbê, 5 Serr Şiyo Mekteb, 30.12.2020

ÇİBİK, Ahmet, 52 Serri, Gêlan, Universita Qedino, 24.12.2020

ÇİBİK, Hacice, 78 Serri, Derêgazan, Nêşiya Mekteb, 26.12.2016

ÇİBİK, Selahattin, 80 Serri, Gêlan, Mektebê Miyanin Qedino, 11.12.2017

ÇİBİK, Emin, 80 serri, Gêlan, Mala, 05.05.2018

ÇİNTAY, İdris, 60 Serri, Gılbê, Sınıfa Poncın Qedino, 05.06.2021

ŞADİNOĞLU, Fehime, 70 Serri, Gêlan, Nêşiya Mekteb, 13.06.2021

ŞADİNOĞLU, Sevim, 43 Serri, Gêlan, Nêşiya Mekteb, 01.02.2021

ÇİMEYİ İNTERNET

Ferhengê TDK (Türk Dil Kurumu) <https://sozluk.gov.tr/> : 08.07.2022, 21.30

Kubbealtı Lugatı, <http://lugatim.com/s/dua/> : 09.08.2022, 013.30

Kutsal Kitap, <https://www.kutsalkitap.org/dua-nedir> : 08.08.2022, 15.50

Nişanyan Yer Adları, <https://nisanyanmap.com/?yer=6288&haritasi=çiçekdere>, TC Dahiliye Vekaleti, Son Taksimatı Mülkiyede Köylerimizin Adları, Ankara, 1928: 07.07.2022, 20.35

Nişanyan Yer Adları, <https://nisanyanmap.com/?yer=6310&haritasi=sancaklı> TC Dahiliye Vekaleti, Son Taksimatı Mülkiyede Köylerimizin Adları, Ankara, 1928: 07.07.2022, 20.30

Şifa Duaları, <https://www.sifadualari.com/2021/06/duanin-ozelliklerineledir> :07.08.2022, 14.40

Türkiye Nüfusu İl ilçe Mahalle Köy Nüfusları, <https://www.nufusune.com/5911-bingol-merkez-sancakli-koy-nufusu> 05.08.2022, 12.30

Fotoğrafi Dew

Fotoğrafê mezraya Derêgazan

Fotoğrafê dewê Gêlan

Fotoğrafê mezraya Kêlmiyer

Selim Çeçen, dewê Gilbê ra...